

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 117-119 ΤΕΥΧ.

Ἀπὸ τὸ «Φιλοκτήτη» τοῦ Σοφοκλῆ.	Ἰ. Ν. Γρυπάρη
Τὰ Φρούρια τῆς Κερκύρας.— Τὸ Νέον Φρούριον.— Ἡ παραλαβὴ τῶν Νήσων.— Ἐπίλογος.— Βιβλιογρα- φία. (Τέλος)	Σπύρον Μινώτου Γερ. Μαρκοῦ Μαρίνου Σιγούρου Διον. Διαμαντοπούλου G. Maver Γ. Βαλέτα Α. Χ. Ζώη
Τὰ Κάστρα μας (ποίημα)	
Τραγοῦδι τῆς Ἀνοιξῆς	
Ὕμνος στὸν Πάνα.	Διον. Διαμαντοπούλου
Slowacki—Σολωμός	G. Maver
Πῶς εἶδε τὸ Σολωμὸς ὁ Ἀμερικανὸς Οὐίλνις.	Γ. Βαλέτα
Ἐν ἐπεισόδιον μὲ ἥρωα τὸν ποιητὴν Κάλβον	Α. Χ. Ζώη
Ὁ Goldoni καὶ ἡ Κέρκυρα	Σ. Σωτηρακοπούλου
Ζαχυνθινὰ δίστιχα τοῦ Τομμαζέο	Κ. Καιροφύλα
Ἑπτανήσιοι ἀρχηγοὶ τῆς Ρούμελης. Μούρτος Φερνάντινος Πνευματικὴ Ζωή.— Διαλέξεις.— Διάφορα.— Βιβλιοκρισίαι.— Νέα Βιβλία.— Ἐφημερίδες καὶ περιοδικά.	Δῖμον Μάρου

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ
ΙΟΝΙΟΥ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑΣ

Έτησία. Δραχ. 75
Δημόσια Γραφεία και
όργανισμοί. » 200

Έτησία έξωτερικού δολλάρια 4

Διαφημίσεις: Όλοκληρος σελίς εξωφύλλου Δραχ. 500

Ημίσεια » » » 350

Γραφεία: Νίκης 50

ΕΚΔΟΤΗΣ—ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΣΠΥΡΟΣ ΜΙΝΩΤΟΣ

Έμβάσματα, συνεργασία και ό,τι
άλλο σχετικό με τὸ περιοδικό,
ἀποστέλλεται στή διεύθυνση:

Κον Σπύρον Μινώτον

Ταχ. Θυρίς 202 Ἀθήναι

ANTHOLOGIE IONIENNE.— Revue d'histoire et de folklore.

Directeur: SP. Minotto (avocat)

P. Box 202. Athènes (Grèce).

Πωλοῦνται εἰς τὰ γραφεῖα μας αἱ κάτωθι ἐκδόσεις τῆς

Ἰονίου Ἀνθολογίας

3ος	τόμος	Ἰονίου Ἀνθολογίας	δραχ.	200
4ος	»	»	»	150
5ος—10ος	»	ἐκαστος	»	50
1ος καὶ 2ος	»	ἀτελῆς (ἐξηντηλημένος)	»	200
Λαογραφικά	Ζακύνθου.	Τραγούδια	»	50
»	»	Ὀμιλίαι	»	60
Τὸ Ρεμπελιὸ τῶν Ποπολάρων			»	25
Ἡ παραχώρηση τῆς Πάργας			»	25
Λεύκωμα Φωσκόλου (Ζακύνθου)			»	45

1) Ἐκυκλοφόρησαν:

Σπύρου Μινώτου

LES FORTS DE CORFOU

Avec preface du prof.

ST. SÉFÉRIADÈS

de l'Académie d'Athènes

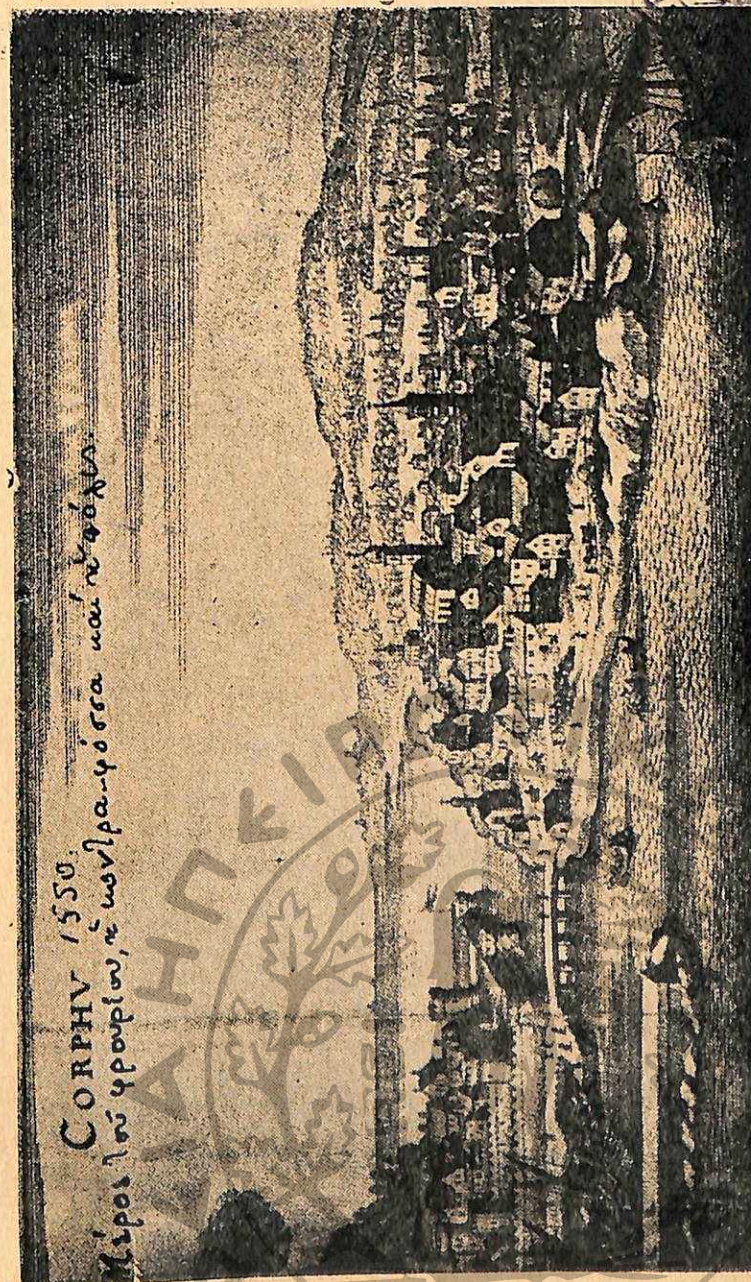
Une page d'histoire diplomatique, historique et strategique
Francs 20. — Δραχ. 150.

2) Ἡ ἐλληνικὴ ἔκδοσις πληρεστέρα, με σπανίας φωτογραφίας

ΤΩΝ ΦΡΟΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

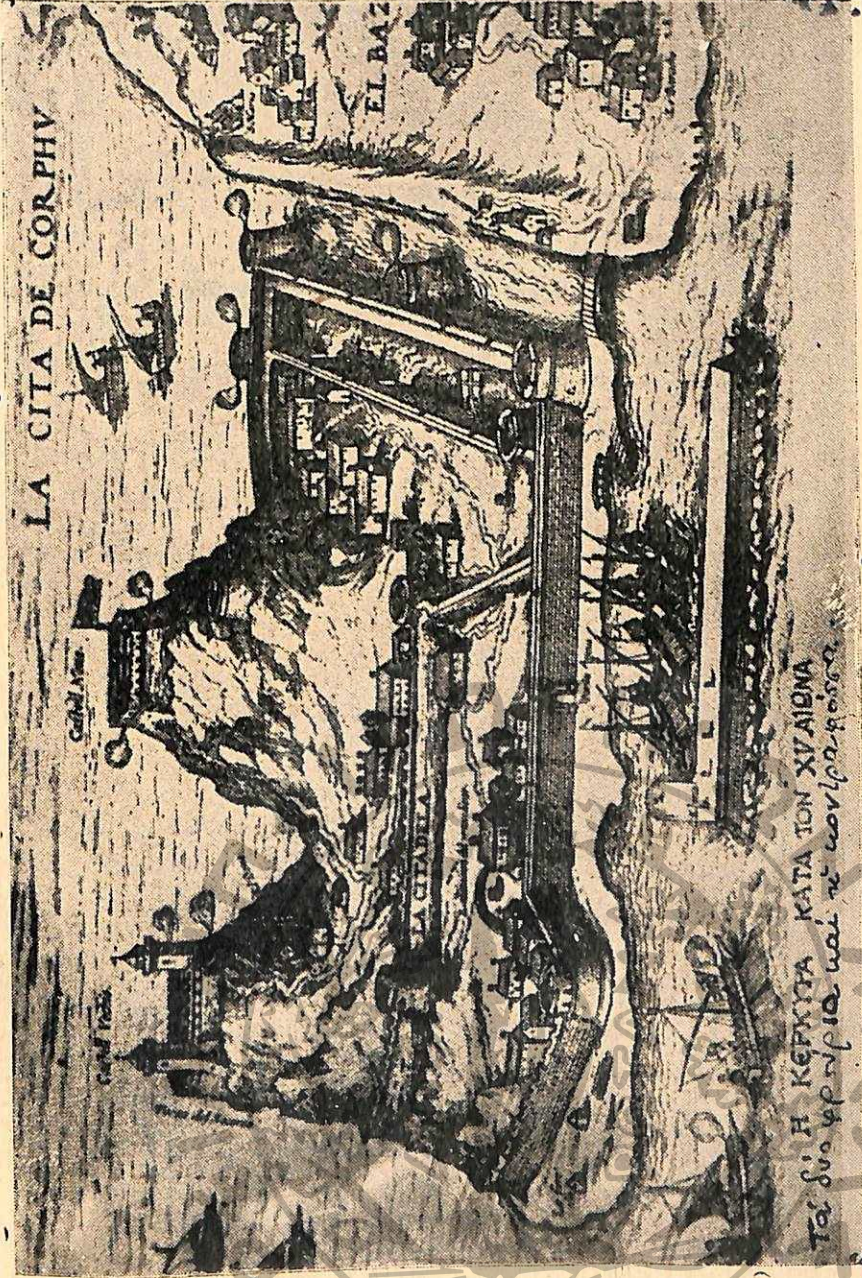
εἰς ἔκδοσιν πολυτελείας 100 ἀντιτύπων.

Ὁνομαστικὴ τιμὴ δραχ. 100.—Ἀγοραστικὴ κατὰ πολὺ ἀνωτέρα.

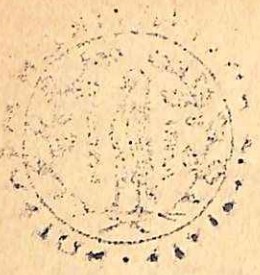

ΚΟΡΦΗΝ 1550.
Μίροι τῶν φρουρίων, ἐκωνήρα-γύσσα καὶ πύργου.

ΤΑΙΝ·ΚΤΑΙ

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΡΟΤΙΚΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΩΡΕΑ ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ
ΜΕΡΟΣ 20.8.85
38818

ΙΟΥΛΙΟΣ 1937 ΤΕΥΧΟΣ 117-119 ΕΤΟΣ 11ον

ΑΠΟ ΤΟ "ΦΙΛΟΧΤΗΤΗ", (*) ΤΟΥ ΣΟΦΟΚΛΗ

ΧΟΡΟΣ
(στ. 676—728)

Δέν τά'δα μέ τὰ μάτια μου, τά'χω ἀκουστά κ' ἐγώ,
πῶς τὸν Ἴξιονα ἔδεσε ὁ Δίας σὲ γοργο-
στρεφούμενο τροχό,
γιατί νά πλησιάσῃ τόλμῃσεν τὴν κλίνη
τοῦ παντοδύναμου Θεοῦ.
Μ' ἄλλο στὸν κόσμον οὐτ' ἄκουσα οὐτ' ἔχω δῆ,
ποῦ νά τὸν βρῆκε μοῖρα πῖο σκληρὴ
σάν τὸν ταλαίπωρον αὐτὸν ἐδῶ,
ποῦ δίχως νά 'χῃ κάμῃ σὲ κανένα
οὔτε ἀδικία οὔτε κακό,
μὰ δίκιος μὲς στοὺς δίκιους
χάνονταν ἔτσι καταφρονεμένα.
Κι ἀλήθεια θᾶμα εἶναι γιὰ μένα
πῶς μόνος, πῶς ἀκούγοντας τὴ θάλασσα
ποῦ ἀπὸ παντοῦ βροντοκοποῦσε ἀγριεμένη,
πῶς νά βαστάξῃ μπόρεσε ποτὲ
τέτοια ζωὴ συφοριασμένη.

(*) "Ἀρχισε νὰ τυπώνεται καὶ θὰ κυκλοφορήσῃ σὲ λίγο ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸν οἶκο «Ἑστίας» Ἰ. Δ. Κολλάρου καὶ Σίας.

Ὅπου ἄλλος συνορίτης του δὲν ἦταν κι οὐδὲ νὰ
βαδίση δὲ μποροῦσε, μὰ οὐδὲ καὶ κανένα
δὲν εἶχε ἀπὸ τὸν τόπο κακογείτονα,
ποὺ πλάγι του νάποκλαυτῇ
σὲ μακραντίχτυπους ξεσπόντας βόγγους
ἀπὸ τῇ βαρυοφάγουσα κι ὄλο αἵματα πληγῇ·
καὶ κεῖνος μὲ βοτάνια μαλακὰ
ποὺ θάπαιρν' ἀπ' τῇ μάννα γῇ
νὰ πράαινε τὴν ὀλόθερμη τοῦ αἵματος βρύση
ποὺ ἀνάδιν' ἀπὸ τὶς πληγές
τοῦ σαπισμένου του ποδιοῦ,
σὰν ἔπιανε νὰ τοῦ κακοφορμίση·
κ' ἔτσι σερνόνταν σέρποντας
ποτ' ἔδω πότ' ἐκεῖ,
σὰ μωρὸ δίχως βάγια,
ὅπου θὰ τοῦ ἦταν βολετὸ
κᾶτι νὰ βρῇ νὰ πορευτῇ,
σὰ θὰ μετρίαζε τὸ κακὸ
ποὺ τοῦ ἔτρωε τὴ ζωή.

Ποτὲ δὲ χαίρονταν κι αὐτὸς θροφή
ἀπ' τῇ σπορᾷ τῆς ἁγίας γῆς
κι ἀπ' ὅσα μὲ τῇ δούλεψή μας
καρπολογοῦμε οἱ ἄλλοι ἐμεῖς·
καὶ μόνο ἂν θὰ πετύχαινε καμιὰ φορὰ
νὰ οἰκονομήσῃ μὲ τὰ φτερωτά του
τὰ βέλη ἀπ' τὸ δοξάρι τὸ γοργὸ
κᾶποια θροφή γιὰ τὴν κοιλιὰ του.
ᾧ τὴν ταλαίπωρη ψυχῇ
ποῦδὲ τὴν ἀναγάλλια τοῦ κρασιοῦ
δὲ χάρηκε μέσα σὲ δέκα χρόνια,
καὶ εἶχε τὸ μάτι μόνο ἂν πουθενὰ
θᾶβλεπε τίποτα στεκόμενο νερὸ
νᾶσερν' ἐκεῖ τὰ πονεμένα πόδια.

Μὰ τώρα ποὺ συνάντησε στὸ δρόμο του
παιδί ἀπὸ τέτοια εὐγενικὴ γενιά,
θὰ βρῇ τὰ πρωτινὰ τὰ μεγαλεῖα του
κ' εὐτυχισμένος θὰ γενῇ ξανά,
γιατὶ μὲ τὸ καράβι του τὸ γοργοτάξιδο
μετ' ἀπὸ τόσο πλῆθος μακροὺς μῆνες
θενὰ τὸν πάη στὰ πατρικά του χώματα
πᾶχουν λημέρια τους οἱ Μηλιάδες νύφες
πλάϊ στίς ὀχτιές τοῦ Σπερχειοῦ
κι ἀπ' ὅπου ὁ χαλκοαρματωμένος Ἡρῶς
ὀλόφεγγος ἀπ' τῇ φωτιά τῇ θεϊκῇ
μὲς στοὺς θεοὺς παρουσιάσθηκε θεὸς
πάνω ἀπ' τῆς Οἴτης τὴν κορφή.

I. N. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

Η ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΙΣ ΤΩΝ ΦΡΟΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ ΚΑΙ Η ΟΥΔΕΤΕΡΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ(*)

«Εἶχε δὲ ἀποφασισθῇ καὶ τοῦ Νέου φρουρίου ἡ κατεδάφισις, καθό-
» σον ἐθεωρήθη ὡς οὐσιῶδες μέρος τῶν ὁχυρωμάτων τῆς Κερκύρας.
» Κατὰ παραδρομὴν ὅμως, τὸ περὶ τοῦ φρουρίου τούτου ὑπόμνημα
» δὲν ἀνεκρινώθη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, καὶ ἐπομένως
» ὁ λόρδος Ρῶσσελ δὲν ἐγνώριζεν, ὅτε ἐσχάτως συνωμίλησε μεθ' ὑμῶν,
» ὅτι εἶχον δοθῇ διαταγαὶ περὶ τῆς κατεδαφίσεώς του. Φαίνεται ὅμως
» ὅτι ἡ καταστροφὴ τοῦ φρουρίου δὲν θὰ βλάβῃ παντάπασι, οὔτε θὰ
» ἀσχημίση τὴν πόλιν. Ἀντιθέτως θὰ συντελέσῃ ὥστε νὰ πραγματο-
» ποιηθῇ σχέδιον, τοῦ ὁποίου τὴν ἐκτέλεσιν ἀπὸ πολλοῦ εἶχον ζη-
» τήσει οἱ κάτοικοι, ἡ κατασκευή, δηλαδή, ὁδοῦ τινος ἀπὸ τοῦ
» κέντρου τῆς πόλεως πρὸς τὸ προάστειον Μαντοῦκι. Ὁ λόρδος Ρῶσ-
» σελ ἐλπίζει ἐν τούτοις ὅτι θέλει προηγηθῇ συνεννόησις μετὰ τῆς δη-
» μοτικῆς ἀρχῆς πρὸ τῆς κατεδαφίσεως τοῦ φρουρίου.

«Ὅσον ἀφορᾷ τὰ πυροβόλα, ὁ λόρδος Ρῶσσελ ἐβεβαιώθη ὅτι μό-
» νον ὅσα εἶχον τεθῇ παρὰ τῆς Βρεττανικῆς Κυβερνήσεως εἰς τὰ ὁχυ-
» ρώματα ἀφηρεθήσαν. Οὐδὲν παλαιὸν πυροβόλον, ἀνῆκον εἰς τὰς
» νήσους πρὸ τῆς Βρεττανικῆς κατοχῆς, θέλει ἀφαιρεθῇ. Ρηταὶ ὁδηγαί
» πρὸς τοῦτο ἐστάλησαν» (').

Μόλις λαβὼν γνῶσιν τῆς ἐπιστολῆς ὁ Τρικουπῆς, ἐπισκέπτεται τὸν
Ἀγγλον Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ διαμαρτύρεται ἐντονώτατα,
ὑπενθυμίζων δὲ τὰς ρητὰς ὑποσχέσεις του, ζητεῖ ὅπως σταλῶσι κατε-
πείγουσαι τηλεγραφικαὶ διαταγαὶ εἰς τοὺς ἐν Κερκύρᾳ, ὅπως ἀνασταλῇ
πᾶσα περαιτέρω κατεδάφισις. Οὗτος ὅμως τὸν διαβεβαίει, ὅτι εὐθὺς ὡς
ἐπληροφορήθη, ὅτι αὕτη ἐξετείνετο πέραν τῶν ὁδηγιῶν του, ἔδωκε
σχετικὰς διαταγὰς ἀναστελλούσας τὴν ἐκτέλεσιν.

* *

Διὰ νὰ ἐννοηθῇ καλύτερον ἡ στάσις αὕτη τῆς Ἀγγλικῆς Κυβε-
νήσεως, παρίσταται ἀνάγκη ν' ἀνακεφαλαιώσωμεν ἐν ὀλίγοις τὰς σχε-

(*) Συνέχεια καὶ τέλος ἐκ τῆς σελίδος 174, τευχ. 115.

(') Ἡ διαταγὴ ὅμως ἐφθάσεν εἰς τὴν Κερκύραν τὴν 28 Φεβρ. 12 Μαρτ., ὅτε
αἱ ἐπιθαλάσσιοι κανονιστοὶ εἶχον ἤδη κατεδαφισθῇ. (Ἀναφορὰ Προξένου
Βιτάλη, ἔγγρ. 126 σ. 209).

τικὰς μὲ τὰ φρούρια διαπραγματεύσεις καὶ ἐνεργείας τοῦ Ἑλληνος Πληρεξουσίου.

Εἶδομεν ἐν τῷ προλόγῳ, ὡς καὶ ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν φρουρίων, ὁποίας κεφαλαιώδους σημασίας ἦσαν ταῦτα διὰ τὴν Θαλασσοκράτειραν (¹), ἀλλὰ καὶ πόσον περὶ πολλοῦ εἶχον τούτων οἱ ἀπὸ ἀπόψεως Ἰδιωτικοῦ καὶ Διεθνoῦς Δικαίου κύριοι αὐτῶν Ἴονιοι. Πρὸ ἀκόμῃ τῆς συνθήκης τῆς 14ης Νοεμβρίου, οἱ τελευταῖοι εἶχον ζητήσει ὅπως ἐξασφαλισθῇ ἡ εἰς αὐτοὺς παράδοσις τῶν φρουρίων ἀθίκτων. Εἶδον ὅμως τὰς διαμαρτυρίας των θραυνομένας πρὸ τοῦ βράχου τῶν ἀγγλικῶν συμφερόντων.

Πρὸ τῆς ἰδίας γρανιτώδους ἀκαμψίας εὐρέθη ἐν Λονδίῳ καὶ ὁ Ἕλλην Ἀντιπρόσωπος. Ὁ ξυδερκὴς καὶ εὐστροφος ὁ νεαρὸς Ἕλλην διπλωμάτης ἀντελήφθη ὅτι ἦτο προτιμώτερον νὸ παρακάμψῃ πρὸς στιγμήν τὸ ζήτημα τοῦτο, στρέψῃ δὲ τὰς ἐνεργείας του πρὸς τὴν βελτίωσιν τῶν λοιπῶν καταθλιπτικῶν ὅρων τῆς Συνθήκης. Ἐν πρώτοις ἐζήτησεν

(¹) Ὁ κόμης Malmesbury εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του «Memoirs of an ex-minister, Earl of Malmesbury» (τόμ. III σ. 149), δημοσιεύει σχετικὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν τοῦ Λόρδου Derby, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 23 Δεκ. 1862.

«Ἡ παραχώρησις τῶν Ἰονίων Νήσων—τοῦ γράφει—ἀπεφασίσθη. Ἐπληροφωρήθην τοῦτο θετικῶς σήμερον τὴν πρωΐαν ἐκ μιᾶς ἐπιστολῆς τοῦ Stanley ὅστις ἔμαθε τοῦτο ἀπὸ Cornewall Lewis. Ἡ παραχώρησις περιλαμβάνει τὴν Κέρκυραν. Θεωρῶ τὸ μέτρον ἀμφιβόλου πολιτικῆς, τὴν δὲ πρὸς τοῦτο στιγμήν ὡς ἐξαιρετικῶς κακῶς ἐκλεχθεῖσαν. Αἱ νῆσοι περιήλθον εἰς χεῖρας μας ὡς εἰς θαλασσίαν δύναμιν, ἡ κατοχὴ των δὲ μᾶς ἔδωσε μίαν ἐξαιρετικῆς σημασίας ναυτικὴν βῆσιν εἰς περιπτώσιν εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ἐπεὶ ἐπηρεάζουσι τὴν ἰσχύον μας ἐν Ἀδριατικῇ καὶ Ἀνατολῇ. Ὑπάρχουν λοιπὸν μερικαὶ ἀπόψεις, αἱ ὁποῖαι δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ παραβλεφθῶσι μὲ ἐλαφρότητα.

«Δὲν πρέπει, ἀσφαλῶς, ν' ἀρνηθῶμεν ὅτι ἡ κατοχὴ των συνωδεύετο ἀπὸ ἀξιολόγους δαπανὰς καὶ ποῖαν τινα δυσχέρειαν, καθόσον τὸ Σύνταγμα τῶν Νήσων ἦτο ἀνεφάρμοστον, ἡ Κυβέρνησις δὲ μόνον διὰ τῆς συνεχoῦς παραβιάσεως τοῦ πνεύματός του, καὶ ὅτε ἀκόμῃ ἦτο τοῦτο σύμφωνον πρὸς τὸ γράμμα αὐτοῦ, ἡ δύνατο νὰ ἀντεπεξέλθῃ. Ὡς ἐκ τούτου θὰ ἡδύνατο πολλὰ νὰ λεχθῶσιν ὑπὲρ τῆς παραχωρήσεως. . . . Ἀλλὰ θὰ ἦτο κορύφωμα τρεῖς νὰ προσφέρωμεν δωρεὰν τὴν παραχώρησιν. . . . Ἀδυνατῶ νὰ ἐννοήσω μεγαλυτέραν ἀπρονοήσιαν τῆς ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας παραχωρήσεως. Ἐὰν γίνῃ δεκτὴ, ἐνῶ θέλει ἐλαττωθεῖ τὸ γόητρόν μας ἐν Ἀνατολῇ, θέλει ἐπιφέρει εἰς τὸ μέλλον ἀμνηχανίας καὶ περιπλοκάς».

Πράγματι κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου 1863, ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, βλέπουσα ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Θρόνος δυνατὸν ἦτο νὰ περιήχετο εἰς μὴ ἀρεστὸν εἰς αὐτὴν ὑποψήφιον, φαίνεται ὅτι πρὸς στιγμήν ἐσκάφη ν' ἀνακαλέσῃ τὴν προσφορὰν τῆς, ἀπηγόρευσε δὲ καὶ ὀργανωθείσαν ὑπὲρ τῆς Ἐνώσεως συγκέντρωσιν εἰς τὴν Κέρκυραν (Driault, III, σ. 57).

Τὸ ἐπίσημον ἐξ ἄλλου ὄργανον τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως Morning-Post, εἰς τὸ φύλλον του τῆς 24ης Νοεμβρίου 1863, ἀναγγέλλων τὰς ἀντιρρήσεις τῆς Ἑλλάδος, ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατεδάφισιν, προσέθετε: «Ἡ Ἀγγλία θὰ κατεδάφισῃ ὅπωςδήποτε τὰ φρούρια πρὸ τῆς τελικῆς παραχωρήσεως τῶν Νήσων».

Πρβλ. G. Marcoras «La revision etc.» σ. 3.

ὅπως μὴ ἀναγραφῇ τι ἐν τῇ νέᾳ συνθήκῃ σχετικῶς μὲ τὸν ἐν τῇ μεταξὺ τῶν Δυνάμεων συνθήκῃ τῆς 14ης Νοεμβρίου ὅρον τῆς κατεδάφισεως (¹), τοῦ ζητήματος τούτου ἀφιεμένου ὅπως τακτοποιηθῇ ἀργότερον. μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης, δι' ἀπευθείας διαπραγματεύσεων μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, τόσον μᾶλλον, ἀφοῦ ἡ κατεδάφισις εἶχεν ἀφελθῇ ὑπὸ τῶν λοιπῶν Δυνάμεων εἰς τὴν κρίσιν τῆς Ἀγγλίας (²).

Ἐν στιγμῇ ὅμως εἰλικρινείας, ὁ λόρδος Ρῶσσελ τοῦ ἀπαντᾷ ὅτι τὰ φρούρια ὅπωςδήποτε θὰ κατεδάφίζοντο. Πράγματι, τόσον τὸ σχέ-

(¹) Ὡς ἐξῆς περιγράφει πρὸς τὸν Τρικούπην τὴν προξενθεῖσαν ἐν Ἀθήναις ἐντύπωσιν ἅμα τῇ διαδόσει τοῦ ὡς ἄνω ὁρου, ὁ ὑπουργὸς Δεληγιάννης.

«Δύσκολον μᾶς καθίσταται νὰ σᾶς παραστήσωμεν ἀκριβῶς τὴν βαρυτάτην ἀθυμίαν τὴν κατακαλύψασαν τὰς φυσιολογίας ὁλων. Ἡ μεγαλυτέρα ταραχὴ ἐπικρατεῖ εἰς τὰ πνεύματα, θὰ ἡπειλοῦντο δὲ δυσάρεστα ἀποτελέσματα, ἂν ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔδιδεν ἐλπίδας ὅτι, ἐπεὶ ἡ Ἑλλὰς δὲν ἠκούσθη εἰσέτι, δικασθεῖσα οὕτως εἰπεῖν καὶ καταδικασθεῖσα ἐρήμην, αἱ Δυνάμεις θὰ ἐξετίμων τοὺς λόγους μας καὶ δὲν θὰ ἤθελον καταστρέφει τὸ ὠραῖον ἔργον, δι' οὗ ἀπεφασίσαν ἐσχάτως νὰ συμπληρώσωσι τὰς τόσας πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος εὐεργεσίας των. . . . Ὑπῆρχε φόβος μὴ, ἄνευ τῆς ἀγορεύσεώς μου, συνέβαινον δυσάρεστα καὶ ἐλάμβανον χώραν ἐκφράσεις πάνδημοι, αἵτινες ἤθελον περιπλέξει τὸ ζήτημα καὶ θέσει τὴν Κυβέρνησιν εἰς δυσχερεστάτην θέσιν. . . . Ὡς πρὸς τὴν κατεδάφισιν τῶν φρουρίων—ἐξακολουθεῖ ὁ ὑπουργὸς—τονίσαι τὸ θλιβερὸν καὶ ἡθικὸν ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον θέλει προξενῇ ἀφεύκτως εἰς τὰ πνεύματα ἐνθέρμου καὶ φιλοτίμου λαοῦ ἢ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του πραγματοποιήσις ἔργου τοσοῦτον καταστρεπτικοῦ. Οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τῆς Ἑπτανήσου, καὶ ἰδίως τῆς Κερκύρας, συνήθισαν ἐκ γενετῆς νὰ θεωρῶσιν τὰ φρούρια ταῦτα ὡς τὴν λαμπροτέραν τῶν ἰδιοκτησιῶν των καὶ τὸ ὠραιότερον κόσμημα τῆς πατρίδος των».

Προχωρῶν περαιτέρω ὁ Ἕλλην Ὑπουργὸς, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἀναπτύσσει ἕνα ἰσχυρὸν λόγον διατηρήσεως τῶν φρουρίων.

«Αἱ μεγάλαι τῆς Εὐρώπης Δυνάμεις δὲν πρέπει, νομίζομεν, νὰ θεωρήσωσιν ὡς ὅλας ἀδιάφορον τὴν τε κατεδάφισιν τῶν ὀχυρωμάτων καὶ τὴν ἀπογύμνωσιν ἀπὸ πάσης ἐξιομάχου στρατιωτικῆς δυνάμεως μιᾶς θέσεως στρατηγικῆς μεγάλης σπουδαιότητος, ὅποια τῆς Κερκύρας. Καὶ τῷ ὄντι, ἐάν, ὅ μὴ γένοιτο, ἤθελεν ἐπέλθῃ ποτὲ πόλεμος μεταξὺ τῶν θαλασσιῶν Δυνάμεων καὶ δὴ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, μὲ ὅλην τὴν καὶ ὑπ' αὐτῶν τούτων καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων συνομολογηθεῖσαν οὐδετερότητα τῆς χώρας ταύτης, τὸ πρῶτον βεβαίως κίνημά των ἔσεται, τίς πρώτη ἐξ αὐτῶν θὰ φθάσῃ καὶ θὰ καταλάβῃ δι' αἰφνιδίας ἐπιθέσεως τὴν Κέρκυραν. Ποία δὲ τότε ἔσεται ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος; Ἡθελεν εὐρεθῇ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ προβῇ εἰς ἐχθροπραξίας καὶ εἰς κήρυξιν ἰσως πολέμου κατὰ τῶν ἐπιδρομόντων καὶ καταλαβόντων τὴν χώραν μας, ὡς εὐρέθη ποτὲ καὶ ἡ Δανία τὸ 1807; Ἐνῷ, ἂν ἡ θέσις αὕτη μείνῃ ὡς ἔχει, εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων καλῶς ὀχυρωμένων καὶ ὑπὸ τοῦ ἀπαιτουμένου στρατοῦ φρουρουμένη, οὔτε ἤθελε συλλάβῃ καὶ τὴν ἐλπίδα ἐμπόλεμος Δύναμις νὰ κυριεύσῃ αἰφνης ἐξ ἐφόδου τὴν Κέρκυραν».

(²) «Παραστήσατε εἰς τὸν Λόρδον Ρῶσσελ—ἐντέλλεται ἀργότερον (11/13 Φεβρ.) ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Δεληγιάννης τὸν Τρικούπην—ὅτι, ἀφ' οὗτο τὸ κοινὸν ἐν Ἑλλάδι ἐπληροφορήθη, ὅτι ἡ Ἀγγλία μόνη δύναται νὰ πράξῃ, ὡς πρὸς τοῦτο, ὅτι βούλεται, ἐσχημάτισε τὴν πεποίθησιν ὅτι μικρά τις κατεδάφισις θέλει γίνῃ εἰς μόνον τὸ Βίδο, ἡ δὲ πεποίθησις του αὕτη ἐνισχύθη ἐτι μᾶλλον μετὰ τὸν χαρακτῆρα, ὁ ὁποῖος ἐδόθη εἰς τὴν ἐξουδετέρωσιν τῆς Κερκύρας, ἐξουδετερώσιν ἤτις καθιστᾷ πλέον ὅλας περιττὴν καὶ ἀνωφελῆ στανδήποτε κατεδάφισιν φρουρίων, ἀφ' οὗ μάλιστα ταῦτα δύναται ἀντιθέτως νὰ χρησιμεύσουν οὐ μικρὸν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς οὐδετερότητος ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος, καθ' ἣν ὑποχρέωσιν ἐπρόκειτο ν' ἀναλάβῃ ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων, τοῦ νὰ καταστήσῃ δηλ. αὐτὴν σεβαστὴν ἀπέναντι τῶν ξένων». (Ἐγγρ. 69 σ. 142).

διον ὅσον καὶ τὸ τελικὸν κείμενον τῆς νέας συνθήκης, οὐδὲν ἀνέφερε σχετικῶς. Ἐν τῷ ἄρθρῳ 9 ὠρίζετο μόνον ὅτι «αἱ πολιτικαὶ ἀρχαὶ καὶ αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις τῆς Α. Βρετ. Μεγαλειότητος, θέλουσιν ἀποχωρήσει τῶν Ἰονίων Νήσων τρεῖς μῆνας, ἢ καὶ ταχύτερον, εἰ δυνατόν, μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς συνθήκης».

Ὑπῆρχε, λοιπόν, κάποια ἐλπίς. Οὐδεὶς ἐπίστευεν ὅτι θὰ ἤρχιζεν ἡ κατεδάφισις πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης. Ἡ Ἀγγλία ὅμως εἶχε λάβει τὴν ἀπόφασίν της καὶ ἐπροχώρει γοργῶς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν.

*
* *

Ἄλλ' ὥς παρακολουθήσωμεν τὸν Τρικούπην. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν πρώτην ἐπαφὴν του μετὰ τῶν ἐν Λονδίῳ, πληροφορεῖται ὅτι καταρτίζονται γοργῶς τὰ σχέδια κατεδάφισεως, ἡ δὲ ἔκτασίς της «δὲν ἦτο ἀπίθανον νὰ περιορισθῇ εἰς τὸ Βίδο, καίτοι, κατὰ τὰ σχέδια, ἐπρόκειτο νὰ ἀποτερισθῇ ὡσαύτως τὸ φρούριον Ἀβραάμ. καὶ νὰ κατεδαφισθῶσι δύο προμαχώνες τῆς πόλεως, οἱ ὅποιοι ἐστενοχῶρουν πολὺ τοὺς κατοίκους» (¹).

«Παρεκάλεσα τὴν ἐξοχότητά του—ἐξακολουθεῖ ἐν τῇ αὐτῇ ἐκθέσει του ὁ Τρικούπης(²)—ν' ἀφήσῃ εἰς τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον τῆς

(¹) Ἐκθεσίς Τρικούπη ἀπὸ 27 Νοεμβρ.)9 Δεκ., ἔγγρ. 20 σ. 47. Ἐπὶ τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου τοῦ λόρδου Ρῶσσελ θὰ ἐπανεέλθωμεν ἀργότερον.

(²) Εἰς τὸ ὑπόμνημά του τῆς 24 Δεκεμβρίου (ἔγγρ. 27 σ. 54) ὁ Τρικούπης ἐπιχειρεῖ καὶ πάλιν νὰ πείσῃ τὰς Δυνάμεις περὶ τοῦ ἀλυσιτελοῦς τῆς κατεδάφισεως.

«Ὁ ὑπὸ τῶν Δυνάμεων—γράφει ἐν αὐτῷ—ἐκφρασθεὶς φόβος μήπως, δῆθεν, τὰ ὀχυρώματα τῆς Κερκύρας, περιερχόμενα εἰς χεῖρας τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀποβῶσιν ἐπικίνδυνα εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν εἰρήνην, εἶναι ὅλως ἀνυπόστατος. Τὰ φρούρια ταῦτα καὶ εἰς χεῖρας ἔτι ἰσχυρὰς Δυνάμεως εὐρισκόμενα, μᾶλλον ὥς μέσον ἀμύνης ἢ ὥς μέσον ἐπιθέσεως δύνανται νὰ χρησιμεύσουν. Εἰς χεῖρας δὲ τῆς Ἑλλάδος, Κράτους μικροῦ καὶ ἀνισχύρου, οὐδεμίαν Δύναμιν δύνανται ν' ἀνησυχήσουν.

Μάταιος ἐπίσης ὁ φόβος μὴ δευτερεύουσά τις ναυτικὴ Δύναμις καταλάβῃ αἰφνιδίως τὰ φρούρια καὶ δι' αὐτῶν κυριεύσῃ τὸ στόμιον τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου, καθόσον τοιοῦτον τι δὲν θὰ ἐπέτρεπον αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις, τρέχουσαι εἰς βοήθειαν τῶν φρουρίων. Ἀπεναντίας, ἐν περιπτώσει κατεδάφισεως τῶν φρουρίων, ἡ Κέρκυρα θὰ ἔμεινεν ἐκτεθειμένη εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἐπιτιμημένου, ὅστις προφυλαττόμενος ἐν αὐτῇ θὰ τὴν μετεχειρίζετο ὡς ὀρμητήριον τῶν ἀνατρεπτικῶν του σχεδίων.

Αἱ Δυνάμεις δὲν δύνανται νὰ ἴδουν μὲ ἀδιαφορίαν θέσιν στρατηγικὴν μεγάλης σημασίας, ἐστερημένην πάσης στρατιωτικῆς ὑπερασπίσεως, παντὸς μέσου ἀμύνης προφυλάττοντος αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν.

Ὁ λόγος τοῦ ὅτι δὲν δύναται τις νὰ ἐμπιστευθῇ τὰ φρούρια εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν δὲν εἶναι σπουδαῖος, διότι διὰ τῆς νέας Βασιλείας ἤρξατο ἤδη ἡ ἐπ' ἀνόδοσ τῆς πειθαρχίας εἰς τὸν στρατὸν, ἥτις ἐντὸς ὀλίγου παγιωθήσεται ἐντελῶς. Τὰ δὲ φρούρια θέλουν χρησιμεύσει οὐκ ὀλίγον ὥς σχολεῖον αὐτῆς τῆς πειθαρχίας.

Ἄλλως, ἡ Ἑλλάς, ὡς Κράτος αὐτόνομον, θὰ ἔχῃ ἀναντιρρήτως τὸ δικαίωμα

» νήσου τὴν φροντίδα τῆς κατεδάφισεως τῶν εἰρημένων προμαχόνων, » εἰς τὸν πρᾶγματι αὕτη ἐζητεῖτο παρὰ τῶν κατοίκων».

Μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ὁ Τρικούπης, ἐπανερχόμενος ἐπὶ τοῦ θέματος, παρατηρεῖ εἰς τὸν Λόρδον, ὅτι μία τοιαύτη κατεδάφισις θὰ προεκάλεε καταστροφὰς εἰς τὴν πόλιν.

— Γνωρίζετε κάλλιστα, τοῦ ἀπαντᾷ οὗτος, ὅτι δὲν πρόκειται νὰ ἐγγιχθῶσι τὰ ἐν τῇ πόλει ὀχυρώματα (¹).

Τὰ σχέδια ἐν τῷ μεταξὺ συνετάγησαν, τῇ συμμετοχῇ τοῦ μνημονευθέντος Συνταγματάρχου Wynne, ὅστις τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου ἀνεχώρησε ἐκ Λονδίνου ἐπιστρέφων εἰς τὴν Κέρκυραν, μὲ τὴν διαταγὴν — κατὰ τὰς πληροφορίες τοῦ Τρικούπη — ν' ἀρχίσῃ, ἅμα τῇ ἐκεῖ ἀφίξει του, τὰς ἐργασίας πρὸς συμπλήρωσιν τῶν προπαρασκευαστικῶν ἔργων τῆς κατεδάφισεως, ἀλλὰ νὰ μὴ ἀρχίσῃ ταύτην πρὶν ἢ ἀναφέρει τοῦτο εἰς τὴν Κυβέρνησίν του (²).

Ὁ Τρικούπης, λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Wynne, (³) εἰς νέαν του συνομιλίαν μετὰ τοῦ Ρῶσσελ, (10)22 Ἰαν.) ζητεῖ παρ' αὐτοῦ τὰ σχέδια. Μετὰ τινος δισταγμὸν ὁ Λόρδος ἀρνεῖται τοῦτο, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι, κοινοποιῶν ταῦτα πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν, θὰ ἐδέσμευεν αὐτὴν ὅπως μὴ τὰ τροποποιήσῃ, προσθέτων ὅτι ὁ Wynne διετάχθη ὅπως προβῇ εἰς νέας ἐρεῦνας πρὸς τὸ ἐν μέρος τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει προμαχόνων. Διεβεβαίω- νεν, οὐχ ἦττον, τὸν Ἕλληνα ἀπεσταλμένον ὅτι ἤλπιζε καὶ ἐπεθύμει, μετὰ τὰς νέας ἐρεῦνας, νὰ μὴ ἐπεκταθῇ τὸ ἔργον τῆς κατεδάφισεως, ἥτις κατὰ τὸ σχέδιον περιελάμβανε τὴν νήσον Βίδο καὶ τὸ φρούριον Ἀβραάμ, δὲν ἠδύνατο ὅμως νὰ δεσμεύσῃ ὥς πρὸς τοῦτο τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν. Ἄλλ' ὁ Τρικούπης τοῦ παρατηρεῖ ἀμέσως ὅτι τὸ σχέδιον ἦτο γνωστὸν τοῖς πᾶσι καὶ συνεπῶς δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπεκταθῇ περισσότερον, πάντως δὲ οὐδεμίαν ἔδει νὰ γίνῃ κατεδάφισις πρὶν ἢ τὸ σχέδιον κοινοποιηθῇ εἰς τὴν Ἑλλήν. Κυβέρνησιν.

ν' ἀνεγείρῃ αὐτὰ, ὥστε ἡ κατεδάφισις των νὰ μὴ ἔχῃ πλέον ἄλλο ἀποτέλεσμα ἢ τὴν προσβολὴν τῆς ἐθνικῆς φιλοτιμίας τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἰονίων, τὴν ζημίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ πολλὰ ἄτοπα, ὡς πρὸς τοὺς κατοίκους ἰδίως τῆς Κερκύρας».

(¹) Ἐκθεσίς ἀπὸ 1)13 Δεκ., ἔγγρ. 21 σ. 48.

(²) Ἐγγρ. 51. σ. 105.

(³) Τὴν 20 Ἰαν.)1 Φεβρ. 1864, ὁ Βιτάλης, ἀναφέρων τὴν ἀφίξιν τοῦ Συνταγματάρχου Wynne εἰς Κέρκυραν, προσθέτει :

«Ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του (13)25 Ἰαν.) αἱ ἐργασίαι τοῦ ἀφοπλισμοῦ τῶν φρουρίων » ἐδιπλασιάσθησαν καὶ ἐξακολουθοῦν μετὰ τῆς μεγαλυτέρας ἐντάσεως διὰ τῆς συμ- » μετοχῆς 104 νέων στρατιωτῶν τοῦ Μηχανικοῦ, ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἐνὸς συνταγμα- » τάρχου, σταλέντων ὅλων ἐπὶ τούτῳ ἐκ Μάλτας, διὰ τῆς φρεγάδος «Φοῖβη». » Μετ' αὐτῶν ἐφθάσεν ἐπίσης ὁ στρατηγὸς Ridly, ὑπαρχηγὸς τοῦ ἐν Μάλτᾳ, στρα- » τοῦ. Ἡ ἐπίσκεψις ὅμως τούτου ἀποδίδεται εἰς τὴν ἐπιθυμίαν του ὅπως ἴδῃ » τὰ φρούρια τοῦ Βίδο, πρὸ τῆς κατεδάφισεώς των.»

Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ ἐν Κερκύρα ἐργασίαι ἐσυνεχίζοντο. Τὸ 4ον καὶ 9ον Σύνταγμα ἀνεκαλοῦντο⁽¹⁾. Τὰ πυροβόλα ὅλων τῶν νήσων συνεκέντρουντο εἰς τὴν παραλίαν διὰ νὰ ἀποκομισθοῦν⁽²⁾. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐν τῇ νήσῳ Ἀγγλικῶν δυνάμεων ἐλάμβανε διαταγὰς νὰ προβῇ εἰς τὰς ἀναγκαίας διὰ τὴν κατεδάφισιν τῶν φρουρίων ἐργασίας, καίτοι ἐκκρεμεῖς ἦσαν εἰσέτι αἱ διαπραγματεύσεις.

«Κατανοεῖτε βεβαίως — γράφει σχετικῶς ὁ Δεληγιάννης πρὸς τὸν Τρικούπην — πόσον σοβαρὸν εἶναι δι' ἡμᾶς καὶ πόσον ἐνδιαφερόμεθα ὅπως *προληφθῇ πᾶσα ἀρχὴ πραγματοποίησεως* τῶν ὅρων τῆς Συνθήκης τῆς 14ης Νοεμβρίου ὡς πρὸς τὰ φρούρια».

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς νέας παραστάσεις τοῦ Ἑλληνος Πληρεξουσίου, ὁ λόρδος Ρῶσσελ δίδει τὴν στερεότυπον διαβεβαίωσιν ὅτι «εἰς τὴν κατεδάφισιν θὰ προέβαινον μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος

(1) Ἐκθεσίς ἀπὸ 16)28 Δεκ., ἔγγρ. 32 σελ. 76. «Τὰς προπαρασκευαστικὰς τῆς ἐκκένωσης τῶν Νήσων ἐργασίας — ἀναφέρει ὁ Ἑλλην Πρόξενος, — εὐχαρίστως ἀποδέχεται τὸ κοινόν, ὅπερ ἐμπυχωθὲν κατὰ τι ἀπὸ τὰς εἰδήσεις, αἱ ὁποῖαι δίδουν ἐλπίδα τροποποιήσεως τινος τῶν διατάξεων τῆς ἀφορώσης τὴν κατεδάφισιν τῶν φρουρίων καὶ τῆς οὐδετερότητος συνθήκης, συνεκέντρωσεν ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐπιθυμίας εἰς τὴν ὅσον ἐνεστί τάχιον ἀποχώρησιν τῆς Προστασίας καὶ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς νέας τῶν πραγμάτων τάξεως ὑπὸ τὴν ἐθνικὴν σημαίαν».

(2) «Ἐὰν ἀληθεύῃ ἡ εἰδησις ὅτι ὁ ἀφοπλισμὸς ἐπεκτείνεται — γράφει ὁ Δεληγιάννης εἰς τὸν Τρικούπην — οὐ μόνον ἐπὶ τῶν λοιπῶν τῆς Κερκύρας ὀχυρωμάτων, τῆς Ἀκροπόλεως συμπεριλαμβανομένης, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ὅλων τῶν ὀχυρωμάτων τῶν ἄλλων νήσων, τὸ μέτρον τοῦτο ἀπᾶναι ὅλως πρὸς τὰς ἐν γένει παραδειγμένας ἐπὶ τοιούτων ἀντικειμένων ἀρχάς. Δυνάμεθα τῷ ὄντι νὰ νοήσωμεν τὸν ἀφοπλισμὸν καὶ τὴν ἐντελὴ ἀπογύμνωσιν παντὸς φρουρίου, προμαχῶνος ἢ ὀχυρώματος, ἐφ' ὅσον ταῦτα ἦσαν καταδικασμένα εἰς τελείαν κατεδάφισιν, ἀλλ' οὐχὶ βεβαίως τὴν ἀφόπλισιν τῶν φρουρίων ἢ τῶν ὀχυρωμάτων, ἅτινα πρόκειται νὰ μείνωσιν ἀνέπαφα, καὶ τὴν ἀπ' αὐτῶν ἀφαίρεσιν παντὸς τοῦ ὑλικοῦ».

(3) Ὁ ἐν Ἀθήναις Ἀγγλος Πρέσβυς Σκάρλεττ, ὑποβάλλων τὴν 16ην Φεβρ. 1864 τὸ τελικὸν σχέδιον τῆς συνθήκης εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, συνώδευε τοῦτο μὲ ὑπόμνημα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπέριπτε τὴν ἐπιβολὴν τῶν ὅρων τῆς κατεδαφίσεως καὶ οὐδετεροποιήσεως εἰς τὴν ἐπιμονὴν τῆς Αὐστρίας.

«Ἀνωφελὴς, λέγει, ἦτο ἡ ἀπόπειρα τοῦ νὰ πείσῃ τις τὴν Αὐστριακὴν Κυβέρνησιν νὰ συγκατατεθῇ εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ὀχυρωμάτων τῆς Κερκύρας, καθόσον ἡ κατεδάφισις τούτων, ὡς ἐπιμόνως ἀπητήθη ἀπ' ἀρχῆς τῶν διαπραγματεύσεων καὶ ὡς ὠρίσθη διὰ τῆς Συνθήκης τῆς 14ης Νοεμβρίου, ἐτέθη παρὰ τῆς Αὐστρίας ὡς ὁρος ἀπαραίτητος τῆς συγκαταθέσεως αὐτῆς εἰς οἰανδήποτε τροποποίησιν τῶν ἄλλων ρητρῶν τῆς Συνθήκης, ὑπεστηρίζετο δὲ εἰς τοῦτο ὑπὸ τῆς Πρωσίας καὶ Ρωσίας». (Ἐγγρ. 75 σ. 147).

Ἀπαντῶν σχετικῶς ὁ Δεληγιάννης, διὰ τοῦ ἀπὸ 13)25 Φεβρ. ὑπομνήματός του, λέγει ὅτι αἱ ἀντιρρήσεις τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως θὰ εἶχον ἐπιρροήν, ἐὰν ἀνεκοινοῦντο ἐν καιρῷ εἰς τὰς Δυνάμεις.

«Δὲν ἠδυνάμεθα ὅμως νὰ ὑποπτεύσωμεν, ἐξακολουθεῖ, ὅτι τοιοῦτοι ὅροι θὰ τῇ ἐπεβάλλοντο διὰ τῆς Συνθήκης τῆς 2)14 Νοεμβρίου. Διότι οὔτε αἱ πρὸς τὴν

συνθήκης». Εἰς τὴν παράκλησιν δὲ τοῦ Τρικούπη ὅπως τοῦ δοθοῦν τὰ σχέδια, ὁ Ἀγγλος Ὑπουργὸς ἀπαντᾷ «*μετὰ τινος ἀπαρεσκήας*» ὅτι «ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὤφειλε νὰ κοινοποιήσῃ ταῦτα καὶ εἰς τὴν Αὐστριακὴν Κυβέρνησιν, ἥτις θὰ ἐδικαιοῦτο νὰ ἐξετάσῃ, ἐὰν ἀντεπεκρίνοντο ταῦτα πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς συνθήκης τῆς 14ης Νοεμβρίου».

Εἰς παρατήρησιν τοῦ Τρικούπη, ὅτι ἡ ἐπιθυμία τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἦτο εὐλογος, ἀδίκως, συνεπῶς, δυσηρεστεῖτο ὁ Λόρδος, οὗτος ἀπαντᾷ ὅτι τὰ σχέδια δὲν ἦσαν εἰσέτι ἔτοιμα. Εἰς νέαν δὲ παράκλησιν τοῦ Τρικούπη ὅπως τοῦ δοθοῦν ἐν καιρῷ, ὁ Ἀγγλος Ὑπουργός, «χωρὶς ν' ἀρνηθῇ, ἀπέφυγε ν' ἀπαντήσῃ καταφατικῶς»⁽¹⁾.

Τὴν 13/25 Φεβρουαρίου ὁ Τρικούπης ἐπανέρχεται ἐπὶ τοῦ θέματος. Ὁ Λόρδος Ρῶσσελ τὸν πληροφορεῖ ὅτι «ἡ Κυβερνήσις του παρεδέχθη τὴν ἀρχὴν ν' ἀποφύγῃ τὴν δυσμορφίαν⁽²⁾ τῆς πόλεως, ὡς ἐκ τούτου δὲ θὰ ἐσέβετο τὴν Ἀκρόπολιν. Ἀντιθέτως ὅμως τὸ φρούριον Ἀβραὰμ θὰ κατεδαφίζετο».

Προσωρινὴν Κυβέρνησιν καὶ τὴν Ἰονικὴν Βουλὴν γενόμεναι ἀνακοινώσεις, οὔτε ἡ γλῶσσα τοῦ κ. Ἑλλιοτ ἐν Ἀθήναις, οὔτε ἡ τοῦ Λόρδου Ρῶσσελ, οὔτε ἡ ἐγκύκλιος τοῦ πρὸς τὰς ὑπογραφίσας τὴν Συνθήκην τοῦ 1816 Δυνάμεις, οὔτε οἱ λόγοι του ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων προεμήνουν ὅτι ἡ οὐδετερότης τῶν Ἰονίων Νήσων καὶ ἡ κατεδάφισις τῶν φρουρίων τῆς Κερκύρας ἐμελλον νὰ προταχθοῦν ὡς ὁρος ἀπαραίτητος τῆς ἐνώσεως τῶν Νήσων μετὰ τῆς Ἑλλάδος».

«Ὡς πρὸς τὴν κατεδάφισιν, ἐξακολουθεῖ ὁ Ἑλλην Ὑπουργός, δὲν θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ ἐξετάσω ἐὰν αὕτη εἶναι πρᾶξις σύμφωνος πρὸς τὰς ἀρχάς τοῦ διεθνούς δικαίου καὶ τῆς Δικαιοσύνης. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐλύθη τόσον εἰς τὰς νήσους, ὅσον καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ μὲν Βουλὴ τῶν Ἑπτανήσων ἀποχωρώντως ἀπέδειξε, τὰ δὲ κυριώτερα ὄργανα τοῦ Ἀγγλικοῦ τύπου δὲν ἐδίστασαν ν' ἀναγνωρίσουν, ὅτι τὰ φρούρια ταῦτα εἰσὶν ἀποκλειστικὴ ἰδιοκτησία τοῦ Ἰονίου Κράτους, ἀναλώμασι τοῦ ὁποίου κατὰ μέγα μέρος ἀνηγέσθησαν καὶ ἐξωπλίσθησαν... Ἡ κατοχὴ τῆς Κερκύρας εἶναι σπουδαιότατη, ἐνεκα οὐ μόνον τῶν φρουρίων τῆς ἀλλὰ καὶ τῆς θέσεώς της εἰς τὸ στόμιον τῆς Ἀδριατικῆς. Ἐκ τούτου ἐπεταί ὅτι ἐν περιπτώσει πολέμου, ἑκάτερος τῶν διαμαχομένων θὰ ἐπιδιώξῃ ἀναμφίβολως τὴν κατάληψιν τοιαύτης στρατηγικῆς θέσεως. Ἐπομένως τὸ συμφέρον τῆς Εὐρώπης υπαγορεύει ἵνα μὴ ἡ νήσος αὕτη τυγχάνῃ ἐστερημένη τῶν ἀπαιτουμένων ἀμυντικῶν μέσων διὰ τὴν ἀπόκρουσιν αἰφνιδίως τινὸς προσβολῆς».

«Δυστυχῶς μανθάνομεν ὅτι αἱ ἐργασίαι ἤρχισαν ἤδη καὶ ὅτι δὲν περιορίζονται εἰς τὴν Πτυχίαν, ὅποτε ὁ Ἑλλ. λαὸς θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποφέρει μετὰ μείζονος ὑπομονῆς τὴν θλίψιν, ἣν βάθεως ἠσθάνθη, ἅμα μαθὼν τὴν τοσοῦτον σκληρὰν ταύτην ἀπόφασιν». (Ἐγγρ. 79 σ. 154).

(1) Ἐκθεσίς ἀπὸ 30)11 Ἰαν. (Ἀπάντησις Ἑλλ. Κυβερνήσεως εἰς ἀγγλικὸν ὑπόμνημα, Ἐγγρ. 46 σ. 99).

(2) Εἰς τὴν ἀπὸ 10 Ἰαν. 1864 μακρὰν καὶ ἐνδιαφέρουσαν ἐκθεσὶν του ὁ ἐν Κερκύρᾳ ἀπεσταλμένος Κωνστάντης ἀναφέρει ἐπίσης ὅτι «τὸ ἔργον τῆς κατεδαφίσεως γίνεται διὰ τινος μεθόδου τῆς ὁποίας τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι «οὔτε ἐλασθητὸς τιναγμός, οὔτε ἐκπυρσοκρότησις».

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι καὶ ἡ ἀπὸ 3)15 Φεβρ. 1864, ἐκθεσίς τοῦ Βιτάλη:

«Ὁ Βουλευτὴς Ζακύνθου κ. Λομβάρδος, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὡς ἔχων στενὰς σχέσεις μετὰ τοῦ Ἰταλικοῦ κόμματος δράσεως, ἦλθεν τὰς ἡμέρας αὐτὰς εἰς Κέρκυραν, θ' ἀναχωρήσῃ δὲ σήμερον διὰ νὰ μεταβῇ εἰς Ἑρτίνον καὶ ἐκεῖθεν, ὡς λέγουσιν, εἰς Παρισίους. Ἀπὸ ὅτι ἠδυνήθη νὰ πληροφορηθῶ, εἰς τῶν σκοπῶν τοῦ

Μετὰ μίαν ἑβδομάδα ὁ Τρικούπης τὸν ἐπισκέπτεται ἐκ νέου καὶ τοῦ ἀνακοινοῦ εἶδῃσιν ἣν εἶχεν ἐκ τινος ἐπιστολῆς Ἰονίου, καθ' ἣν δι' ὑπονόμων θ' ἀνετρέποντο ὀχυρά τινα ἔργα περὶ τὸ Νέον φρούριον. Λαμβάνει ὅμως καὶ πάλιν τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Λόρδου ὅτι «κατὰ ρητὰς ὁδηγίας του τὸ Νέον φρούριον καὶ ἡ Ἀκρόπολις θὰ παρέμενον ἀνέπαφα (¹)».

Ἐν τούτοις ἡ κατεδάφισις εἶχεν ἀρχίσει καὶ ἐπεξετείνετο τόσον ἐπὶ τοῦ Νέου φρουρίου, ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων!

Τὴν 8ην Μαρτίου, εἰς νέαν παράκλησιν τοῦ Τρικούπη ὅπως περιορισθῇ ἡ κατεδάφισις (²) εἰς τὸ Βίδο, τοῦ δοθῶσι δὲ τὰ σχέδια, ὁ Λόρδος Ρῶσσελ, ὑποσχόμενος ὅτι θὰ συνεννοηθῇ σχετικῶς μὲ τὰς στρατιωτικὰς ἀρχάς, τοῦ παρέδιδεν ἐμπιστευτικῶς τὸ κείμενον τῶν γνωστῶν πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν ὁδηγίων του τῆς 6ης Ἰανουαρίου, ὡς καὶ τὴν κάτωθι ἰδιαιτέραν ἐπιστολὴν:

«Πρὸς τὸν κ. Χ. Τρικούπην.— Λονδῖνον, 8 Μαρτίου 1864.

«Μανθάνω παρὰ τοῦ Λόρδου Γρέυ, ὅτι τὰ πυροβόλα καὶ πολεμοφόδια τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν Α. Μ. μετακομίζονται ἤδη ἐκ τῶν Ἰονίων νήσων. Τὰ φρούρια, ὧν διετάρχη ἡ κατεδάφισις, ὡς θέλετε ἰδῇ ἐκ τῆς ἐσωκλείστου ἐπιστολῆς, ἐμπιστευτικῶς ἐγχειριζομένης πρὸς ὑμᾶς, εἶναι τὸ φρούριον Βίδο καὶ τὸ φρούριον Ἀβραάμ. Ὅ,τι μέλλει νὰ γίνῃ εἰς τὸ Νέον φρούριον, μοῦ φαίνεται ὅτι ἀφορᾷ δημοσίαν ὠφέλειαν. Τὰ φρούρια, ὧν μέλλουσι νὰ καθαιρεθῶσιν αἱ ἐπάλξεις, θὰ διατηρήσωσι τὸν χαρακτῆρα των. **Ἐπομένως ἡ Ἀκρόπολις καὶ τὰ τεῖχη δὲν θὰ βλαφθῶσι**» (³).

Ὁ Ἀγγλος Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐρωτᾷ πράγματι τὰς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν. Διὰ πρώτην φορὰν; Τότε πῶς ἔδιδεν εἰς τὸν Ἕλληνα Πληρεξούσιον τόσον ρητὰς διαβεβαιώσεις; Ἀπὸ τῆς 6ης Ἰανουαρίου, ὅτε ἐκοινοποίησεν εἰς τὸν

ταξιδίου του συνδέεται μὲ τὴν καταβαλλομένην προσπάθειαν ἐπιτροπῆς τινος ὑπαρχούσης ἐν Ἀθήναις καὶ ἐργαζομένης διὰ τὴν Μεγάλαν Ἰδέαν. Νομίζω ὅτι εἶχον καθήκον νὰ φέρω τὰ ἄνω εἰς γνώσιν σας, ὡς δυνάμενα νὰ ἐνδιαφέρουν τὴν Κυβέρνησιν τῆς Α.Μ. Ἐννοεῖται, ὅλοι οἱ καλῶς σκεπτόμενοι εἰλικρινῶς ἀποδοκιμάζουν τὰς τοιαύτας διαθέσεις». (Ἐν φακέλλῳ Ὑπ. Ἐξ.).

(¹) Ἐγγρ. 105, σ. 189.

(²) Ὁ Τρικούπης παρεκάλεσε καὶ τὸν Γλάδστον ὅπως μεσολαβήσῃ πρὸς τοῦτο. Οὗτος ὅμως τοῦ ἀπήντησεν ὅτι, ἐὰν ἐξηρτᾷτο ἀπὸ αὐτόν, εἰς οὐδεμίαν θὰ προέβαινε κατεδάφισιν, διότι ἐθεώρει τὸ μέτρον τοῦτο ὡς παράλογον πλὴν ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπεξέφευγε τῆς ἀρμοδιότητός του. (Ἐγγρ. 65 σ. 133).

(³) Ἐγγρ. 133 σ. 216.

συνάδελφόν του τῶν Στρατιωτικῶν (¹) τὸ κείμενον τῆς Συνθήκης τῆς 14ης Νοεμβρίου καὶ τὰς ἐπ' αὐτῆς ἀπόψεις του, εἶχον παρέλθει δύο μῆνες. Διὰ πρώτην φορὰν ὁπωσδήποτε, ὡς τοῦλάχιστον ἰσχυρίσθη, ὁ Λόρδος Ρῶσσελ ἐπληροφορεῖτο ἤδη τὰ τῆς ἐνάρξεως καὶ ἐπεκτάσεως τῆς κατεδάφισεως εἰς τὸ Νέον φρούριον. Εὐνόητος ἡ κατάπληξις τοῦ Ἑλλήνος Πληρεξουσίου ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ὑφυπουργοῦ Λάϊαρδ(²).

«Ἡ ἐναρξίς τῆς κατεδάφισεως—ἐδικαιολογήθη καὶ προφορικῶς ὁ Ρῶσσελ πρὸς τὸν Τρικούπην—ἐγένετο ἐν ἀγνοίᾳ μου. Ἐγνώρισα μόνον εἰς τὸ ἀρμόδιον Ὑπουργεῖον ὅτι ἡ συνθήκη ἦτο ἐγγὺς νὰ ὑπογραφῇ, ἔδει συνεπῶς ἡ κατεδάφισις νὰ περαιωθῇ, πρὶν ἢ ἀποχωρήσῃ ὁ Βρετανικὸς στρατός».

«Φαίνεται—ἐξακολουθεῖ ἐν τῇ ἐκθέσει του ὁ Τρικούπης—ὅτι ἡ εἴδησις αὕτη προεκάλεσε τὴν ἐσπευσμένην ἐνέργειαν τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργείου, τοῦθ' ὅπερ ἀντέκειτο εἰς τὰ σχέδια τοῦ Λόρδου Ρῶσσελ(³). Καίτοι ὁ Λόρδος δὲν μᾶς ἀναγνωρίζει τὸ δικαίωμα νὰ πα-

(¹) Τὸ ἔγγραφο τοῦ Ὑφυπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Ammond πρὸς τὸν συνάδελφόν του τῶν Στρατιωτικῶν εἶχεν ὡς ἐξῆς:

«Διετάρχη παρὰ τοῦ Λόρδου Ρῶσσελ νὰ στείλῃ Ὑμῖν ἀντίγραφον τῆς Συνθήκης τῆς 14ης Νοεμβρίου, ὅπως ἀνακοινωθῇ τῷ Κόμητι Grey. Ὁφείλω, κατὰ τὴν δοθείσάν μοι ἐντολήν, νὰ παρατηρήσω ὑμῖν, ὅτι κατὰ τὸ ἀρθρον 3 τὰ ὑπάρχοντα φρούρια ἐπὶ τῆς νήσου Κερκύρας καὶ τῶν ἀμέσων αὐτῆς παρατηρημάτων μέλλουσι νὰ κατεδαφισθῶσι. Ἡ κατεδάφισις περαιωθήσεται πρὶν ἢ τὰ κατέχοντα τὰς νήσους στρατεύματα τῆς Βασιλείας ἀπέλθωσιν ἐκεῖθεν. Γενήσεται δὲ καθ' ὃν τρόπον ἡ Α.Μ. κρίνῃ ἐπαρκῆ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν τῶν Ὑψηλῶν συμβαλλομένων μερῶν. Ὁ Λόρδος Ρῶσσελ φρονεῖ, ὅτι οἱ σκοποὶ οὗτοι πληροῦνται, ἐὰν ἡ Κέρκυρα ἐσπευδῇ τὸν κυριωτέρων ὀχυρωμάτων, **ἅτινα ἀπαρτίζουν τὸ φρούριον ἰσχυρόν** καὶ ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ ἡδύνατο ξένη τις δύναμις ἢ ἐπαναστατικὴ τις συμμορία νὰ ὑποστῇ τακτικὴν πολιορκίαν ὑπὸ τῶν στρατευμάτων ἢ τοῦ στόλου μιᾶς τῶν μεγάλων τῆς Εὐρώπης Δυνάμεων.

«Οἱ σκοποὶ τῶν Δυνάμεων, αἵτινες ὑπέγραψαν τὴν Συνθήκην τῆς 14ης Νοεμβρίου, θὰ ἐρμηνεύοντο κακῶς καὶ θὰ διεστρέφοντο, ἐὰν ἡ Κέρκυρα ἐμελλε μαιώτως νὰ στερηθῇ τινὸς τῶν ὀχυρωμάτων, ἅτινα δὲν ἀποτελοῦσι τὴν ὁληθὴ τοῦ φρουρίου δύναμιν καὶ ὧν ἡ κατεδάφισις θὰ ἡδύνατο, ὅχι μόνον νὰ βλάψῃ τὴν πόλιν, ἀλλὰ καὶ τὰς οἰκίας τῶν κατοίκων.

«Ὁ Λόρδος Ρῶσσελ, κρίνων ἐκ τῶν δοθεισῶν αὐτῷ πληροφοριῶν ὑπὸ τοῦ Κόμητος Grey, φρονεῖ ὅτι ἡ κατεδάφισις τοῦ φρουρίου τοῦ Βίδο καὶ τοῦ φρουρίου Ἀβραάμ καὶ ἡ καθάρσις τῶν ἐπάλξεων τῆς Ἀκροπόλεως, τοῦ Νέου φρουρίου καὶ τῶν ἄλλων ὀχυρωμάτων, δύνανται νὰ ἐπαρκέσουν ὅπως πληρωθῶσιν οἱ σκοποὶ τῶν Ὑψηλῶν συμβαλλομένων Δυνάμεων. Ἐὰν ὁ Κόμης Grey συμβουλεύεται τὴν γνώμην ταύτην, ἡ καθάρσις τῶν φρουρίων καὶ ἡ μετακομὴ τῶν πολεμικῶν εἰδῶν δέον ν' ἀρχίσῃ ἀμέσως, νὰ γίνωσι δὲ προετοιμασίαι διὰ τὴν κατεδάφισιν τοῦ ἐπὶ τῆς νήσου Πτυχίας (Βίδο) φρουρίου καὶ τοῦ φρουρίου Ἀβραάμ, πρὶν ἢ λήξωσιν οἱ τρεῖς μῆνες ἀπὸ τῆς ἐπικυρώσεως τῆς Συνθήκης, ἥτις πρόκειται νὰ συναφθῇ μεταξὺ τῶν τριῶν Προστατίδων Δυνάμεων καὶ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος».

Προβλ. ἔγγραφο 134 σελ. 217.

(²) Προβλ. σχετικὴν ἐπιστολὴν ἐν σελίδι 10. (Ἐγγρ. 135 σ. 218).

(³) Ὁ Λόρδος Ρῶσσελ ἐξήγει ὀλίγας ἡμέρας ἀργότερον εἰς τὸν Τρικούπην, ὅτι μετεχειρίσθη ἐν τῷ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ἔγγραφῳ του

» ραπονεθῶμεν διὰ τοῦτο, καθὼς τῆς ἡμετέρας συναινέσεως μὴ ἀπαι-
 » τουμένης διὰ τὴν κατεδάφισιν, ἐν τούτοις μοῦ ἔδωκε νὰ ἐννοήσω *ὅτι*
 » ἐλυπεῖτο *μεγάλως* διότι αὕτη ἐγένετο πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς Συν-
 » θήκης» (¹).

*
 * *

Εἰς νέαν μετὰ πενθήμερον συνάντησιν μετὰ τοῦ Λόρδου Ρῶσσελ, διαβιβάζει ὁ Τρικούπης τὴν παράκλησιν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὅπως ἀφεθοῦν, τοῦλάχιστον, τὰ πυροβόλα τῶν μὴ κατεδαφισθέντων ὁχυρωμάτων. Ὁ Ἄγγλος Ὑπουργὸς ὑπόσχεται μὲν νὰ ὁμιλήσῃ σχετικῶς μὲ τὸν συνάδελφόν του, *ἀντιτάσσει ἐν τοσοῦτῳ πλείεστας ὅσας δυσχερείας* (²).

Τέλος τὴν 25ην Μαρτίου ὁ Λόρδος Ρῶσσελ δι' ἐπιστολῆς του γνωρίζει εἰς τὸν Τρικούπην τὰς ὡς πρὸς τὰ πυροβόλα ἀποφάσεις τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως. «Φαίνεται, ἀναφέρει ὁ Ἑλλην Πληρεξούσιος εἰς τὴν Κυβέρνησίν του, ὅτι δὲν προτίθεται νὰ ἀφήσῃ εἰμὴ τὰ παλαιὰ πυροβόλα καὶ μίαν μόνην πυροβολαρχίαν ἐκ τῶν νέων διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν στρατιωτικῶν χαιρετισμῶν» (³).

Ὁ Δεληγιάννης, λαβὼν γνῶσιν τῆς ὥς ἄνω ἐκθέσεως τοῦ Τρικούπης καὶ τοῦ περιεχομένου τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἄγγλου Ὑπουργοῦ, κοινοποιῶι τοῦτο πρὸς τὸν ἐν Κερκύρᾳ Πρόξενον Βιτάλην :

«Οἱ Ἄγγλοι ἀναχωροῦντες θέλουσιν ἀφήσει, ἐκτὸς τῆς διὰ τοὺς στρα-
 » τιωτικοὺς χαιρετισμοὺς κανονιοστοιχίας, τὰ ἐπόμενα 78 πυροβόλα (⁴).
 » 9 ὀβίζια ἐν Κερκύρᾳ, 8 κανόνια καὶ 2 ὀβίζια ἐν Βίδῳ, 6 κανόνια ἐν
 » Λευκάδι, 20 ἐν Κεφαλληνίᾳ, 13 ἐν Ζακύνθῳ καὶ 24 ἐν Κυθήροις. Σὰς
 » παρακαλῶ ἐπομένως νὰ ἐξετάσητε καὶ μᾶς ἀναφέρητε τι εἶδους πυρο-

τὴν λέξιν *démantèlement* ὡς συνώνυμον τοῦ ἀφοπλισμοῦ, οὐδέποτε ἐννοήσας δι' αὐτῆς νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν κατεδάφισιν οἰουδήποτε μέρους τῆς Ἀκροπόλεως (ἔγγραφον 148, σ. 228).

(¹) Ἀναφορὰ ἀπὸ 5)17 Μαρτ. (ἔγγρ. σ. 222).

(²) Ἐγγρ. 142 σ. 225. — «Ἄγνοοῦμεν, ἔγραφεν εἰς τὸν Τρικούπην ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Θ. Δεληγιάννης, μέχρι τίνος σημείου ἐφαρμόζεται τὸ μέτρον τοῦ νὰ μείνῃ εἰς τὰ φρούρια ὁ ὑπὸ τῆς Ἀγγλ. Κυβερνήσεως εὐρεθεὶς ἐν αὐτοῖς ὀπλισμός, ὅτε κατελήφθησαν αἱ νῆσοι ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, καθ' ὅσον πληροφωρούμεθα, ὅτι ὅλα τὰ πυροβόλα τῶν φρουρίων Κεφαλληνίας, Ζακύνθου καὶ Λευκάδος ἀπῆχθησαν ὑπὸ τῶν Ἀγγλων» (Ἐγγρ. σ. 220).

(³) Πρβλ. ἀπὸ 25 Μαρτ. 6 Ἀπριλ. ἔκθεσιν Τρικούπης ἐν σχετικῷ φακέλλῳ Ὑπουργ. Ἐξωτ. Τὰ αὐτὰ ἐγνώριζε τὴν 12ην Μαρτ. ὁ Συνταγματάρχης Wypp εἰς τὸν Ἑλληνα Πρόξενον Βιτάλην.

(⁴) Ἐκ τῶν 434, ἅτινα ὑπῆρχον πρὸ τῆς κατεδαφίσεως, ἦτοι 334 ἐν Κερκύρᾳ, 15 ἐν Κεφαλληνίᾳ, 30 ἐν Ζακύνθῳ, 32 ἐν Λευκάδι καὶ 3 ἐν Ἰθάκῃ.

» βόλα εἶναι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος, ἂν εἶναι ἐν χρήσει, καὶ εἰς ποίαν ἐν
 » γένει κατάστασιν εὐρίσκονται (¹).

Ὁ Βιτάλης ἀπευθύνεται διὰ τὰς σχετικὰς πληροφορίας πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἐν Κερκύρᾳ στρατοῦ στρατηγὸν Robert Garrett, ὅστις ὑπόσχεται νὰ τὰς δώσῃ ἐν καιρῷ.

«Ἐν τῷ μεταξὺ—ἐξακολουθεῖ ἐν τῇ ἰδίᾳ, ἐκθέσει του (²) ὁ Ἑλλην
 » Πρόξενος—ἐξ ὧσων προσφορικῶς μοῦ ἀνεκοίνωσεν ὁ Συνταγματάρχ-
 » χης τοῦ Πυροβολικοῦ καὶ ὁ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Γραμματεὺς, τὰ
 » περὶ οὗ ὁ λόγος πυροβόλα καὶ ὀβίζια, 67 τὸν ἀριθμὸν, εὐρίσκονται εἰς
 » μίαν τοιαύτην οἰκτρὰν κατάστασιν, ὥστε δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ χρη-
 » σιμοποιηθῶσιν ἄνευ κινδύνου (³). Περὶ τὰς 1500 ἐπίσης ὀβίδες καὶ
 » καὶ βόμβαι, αἷτινες θὰ ἀφεθοῦν ἐπίσης εἰς τὰς νήσους, καὶ ἐκ τῶν
 » ὁποίων τὰ δύο τρίτα εὐρίσκονται εἰς τὰ Κύθηρα, εἶναι ἐπίσης εἰς ἐλεει-
 » νήν κατάστασιν».

Τὸ πρᾶγμα ἐγνώσθη ἐν Ἀθήναις καὶ διήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ καὶ τῶν πληρεξουσίων. Ὁ τῶν Ἑπτανησίων Πληρεξούσιος Δομενεγίνης (⁴), ἑξαλλος, ἐγείρεται ἐν τῇ Συνελεύσει καὶ διὰ φλογεροῦ λόγου κακίζει τὴν ἀγγλικὴν προᾶξιν.

«Ἄς τὰ πάρονν καὶ αὐτά, ἀλλ' ἄς φύγουν, ἀναφωνεῖ. Δὲν ἔχομεν
 ἀνάγκην τηλεβόλων διὰ χαιρετισμούς. Ἀντ' αὐτῶν μέχρι οὐρανοῦ θὰ
 φθάσουν αἱ ζητωκραυγαὶ τῶν ἐλευθέρων Ἑπτανησίων. Θὰ ἐνθυμού-
 μεθα μέχρι τελευταίας πνοῆς μας τὴν κατεδάφισιν!»

(¹) Ἐν φακέλλῳ Ὑπουργ. Ἐξωτ. (²) Ibidem.

(³) Τὰ ἀφεθέντα, ὡς ἄνω, ἄχρηστα πυροβόλα, τοποθετηθέντα εἰς τοὺς λιμένας τῶν νήσων, ἐχρησίμευσαν ἔκτοτε, διὰ τὴν πρόσδεσιν τῶν εἰς αὐτὰς καταπλεόντων ἐμπορικῶν καὶ πολεμικῶν σκαφῶν. Ὑπάρχουν δὲ ἔτι καὶ σήμερον.

(⁴) Κατὰ τὸ ψήφισμα τῆς 15 Φεβρ. 1863 τῆς Συνελεύσεως οἱ ἐν Ἑλλάδι ἀντε-προσωπεύοντο ὑπὸ δύο πληρεξουσίων. Ὡς τοιοῦτοι ἐξελέγησαν οἱ Φρ. Δομενεγί-νης καὶ Γ. Κούππας.

Τὸ ἐν λόγῳ ΙΕ' Ψήφισμα ἔχει ὡς ἑξῆς :

«Ἡ ἐν Ἀθήναις Β'. τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις,

«Θεωροῦσα πάντοτε ἠνωμένην ἀπὸ καρδίας τὴν Ἑλλ. φυλὴν διὰ τῶν ἀδιαρ-
 » ρήκτων τοῦ ἐθνισμοῦ δεσμῶν, καὶ ἔχουσα ὑπ' ὕψιν τὰ ἀμοιβαίως ἐκφρασθέντα
 » αἰσθήματα τῶν ἐν ταῖς 7 Νήσοις ἀδελφῶν Ἑλλήνων, τὰ ἐν τῷ ἱερῷ ἀγῶνι
 » ἄρματα καὶ τοὺς ὑπὲρ Ἐνώσεως μετὰ τῆς κοινῆς μητρὸς ἀγῶνας καὶ θυσίας
 » τῶν Ἑπτανησίων, καὶ θέλουσα νὰ καταδείξῃ πανηγυρικῶς τοὺς περὶ ταχείας
 » ἐνώσεως πόθους ἀμφοτέρων,

Ψ η φ ί ζ ε ι

«Ἀρθρον Μοναδικόν. Παραδέχεται ἵνα οἱ ἐν Ἑλλάδι ἐγκατεστημένοι Ἑπα-
 » νῆσοι ἔχωσι δύο πληρεξουσίους ἐν τῇ παρουσίᾳ Συνελεύσεως».

Ἐν τῷ μεταξὺ δόλοκληρον τὸ πολεμικὸν ὕλικόν ἀπήγετο ἐκ τῶν νήσων (¹). Γενικὸς ἀφοπλισμὸς τούτων (²) !

*
* *

Ἐκ τῶν ἄνω γίνεται φανερόν ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ παρεξηγήσεως, ἀλλὰ περὶ προδιαγεγραμμένου σχεδίου. Ἡ Ἀγγλία ἠγνόει νὰ παρουσιάσῃ ὡς *factum* τὴν κατεδάφισιν καὶ τὸν ἀφοπλισμὸν κατὰ τὴν σύναψιν τῆς συνθήκης. Δὲν ἐφοβεῖτο δὲ δυσχερείας οὐσιαστικὰς ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος. Πράγματι τὴν 11ην Μαρτίου, ὁ Ὑπουργὸς Π. Δεληγιάννης, ἀπαντῶν εἰς ἐπιστολὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀγγλοῦ Πρέσβεως, δι' ἧς τῷ ἐκοινοποιοῦντο τὰ σχέδια τῆς Συνθήκης, παρακαλεῖτο δὲ ὅπως δώσῃ εἰς τὸν Τρικούπην ἀμέσους ὁδηγίας πρὸς ὑπογραφὴν των, ὁμολογεῖ :

«Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις μέγιστον
» ἔχουν συμφέρον ἵνα τὸ ζήτημα τῆς Ἐνώσεως τῶν Ἰονίων νήσων,
» πρὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου ἐκκρεμές, **ἀποπεραιωθῇ τέλος πάντων,**
» δι' ὃ καὶ διαβιβάζω σήμερον τῷ κ. Τρικούπῃ (³) τὰς ἀπαιτουμένας
» πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁδηγίας, πεποιθὼς ὅτι θέλει ἐπέλθῃ πλέον
» τὸ ποθούμενον τῶν διαπραγματεύσεων πέρας (⁴)».

Ἡ θέλησις τῆς Ἀγγλίας εἶχεν ἐπιβληθῇ (⁵) !

Τὴν 29ην Μαρτίου ὑπεγράφετο ἡ Συνθήκη.

(¹) Τὴν 29ην Φεβρ. ὁ Ἑλλήν ὑποπρόξενος Κεφαλληνίας ἀνέφερε εἰς τὴν Κυβέρνησίν του :

«Ἐφθάσεν εἰς τὸν ἐνταῦθα λιμένα, προελθὼν ἐκ Κερκύρας, ἐν Ἀγγλικὸν πολεμικὸν πλοῖον, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἐπεβιβάσθη ὁ ἐδῶ Ἀγγλικὸς στρατὸς καὶ ὅλα τὰ τηλεβόλα, σφαῖραι καὶ λοιπὰ πολεμοφόδια ἅτινα εὐρίσκοντο εἰς τὴν νήσον. Τὰ κανόνια, ὡς μανθάνω, ἦσαν 25, τέσσαρα τῶν ὁποίων εἶναι ἄχρηστα. Χθὲς δέ, 28ην τοῦ ἰδίου μηνός, ἀνεχώρησε διὰ Μελίτην».

Ὁ αὐτὸς Πρόξενος εἰς τὴν ἀπὸ 8ης Φεβρ. ἔκθεσίν του, γνωρίζει ὅτι, «ὁ ἀφοπλισμὸς τοῦ φρουρίου Ἀγ. Γεωργίου ἐπερατώθη. Οἱ Ἀγγλοὶ μετέφερον ἐξ αὐτοῦ εἰς τὸν ἐν Ἀργοστολίῳ στρατῶνα μέχρι τοῦδε 8 κανόνια. Ἀκολουθοῦν δὲ καταγινόμενοι εἰς τὸν τέλειον ἀφοπλισμόν». (Πρβλ. φάκελλον Ὑπ. Ἑξ.).

(²) Κατ' ἀναφορὰν τοῦ Βιτάλη, ἡ κατεδάφισις καὶ ὁ ἀφοπλισμὸς ἐπερατώθη τὴν 30 Μαρτ. 11 Ἀπριλ.

(³) Ὁ Τρικούπης κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του συνηντήθη ἐν Κερκύρᾳ μετὰ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, ὅστις εἰς ἐνδείξιν εὐαρεσκείας τοῦ ἀπένειμε τὸν Ἀργυροῦν Σταυρὸν τοῦ Σωτήρος. — (⁴) Ἑγγρ. 121 σ. 207.

(⁵) Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 27ης Μαρτ. ὁ Θ. Δεληγιάννης, καταθέτων πρὸς ψήφισιν τὴν Συνθήκην, ὑπεδείκνυε τὴν ἀνάγκην τῆς ἐγκρίσεώς της. Ἐν μέσῳ θορύβου καὶ ἀντεγκλίσεων ὁμίλησαν ἐκτενῶς ὁ Σχινᾶς, Δομενεγίνης καὶ Δημητριάδης, ὅστις ἀπήτησε νὰ γραφῇ εἰς τὰ πρακτικὰ ὅτι «ἡ Συνέλευσις ἐξεβιάσθη ἐκ τῶν περιστάσεων ν' ἀποδεχθῇ τὴν Συνθήκην, πλὴν βαθέως αἰσθάνεται τὴν πικρίαν διὰ τὴν γενομένην κατεδάφισιν».

(Πρβλ. : Γ. Φιλαρέτου «Ἐνοκρατία καὶ Βασιλεία ἐν Ἑλλάδι», σ. 183—196). Συζητήσεις ἔγιναν τῇ 18 Δεκ. 1863.— 13, 24, 31 Ἰαν. 64.— 20, 27 Μαρτ. 64,

ΤΟ ΝΕΟΝ ΦΡΟΥΡΙΟΝ

Ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Ρῶσσελ (¹), ὅτι ἡ κατεδάφισις τοῦ Νέου φρουρίου εἶχε ζητηθῇ ὑπὸ τῆς Δημοτικῆς Ἀρχῆς τῆς νήσου, ἀνησύχησε τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ἣτις ἐζήτησεν ἐπειγόντως πληροφορίας παρὰ τοῦ ἐν Κερκύρᾳ Ἑλλήνος Προξένου. Εἰς ἀπάντησιν, ὁ Βιτάλης διεβίβαζεν εἰς Ἀθήνας (²) τὸ κάτωθι ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον εἶχε δοθῇ εἰς αὐτὸν ἐμπιστευτικῶς ὑπὸ τοῦ Ἐπαρχοῦ καὶ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Κερκύρας :

«Ἡ πρόοδος τοῦ ἐμπορίου καὶ τὰ συχνὰ ἀτυχήματα εἰς τὰ ἐν
» Σπηλιᾷ καὶ Μανδρουκίῳ σταθμεύοντα πλοῖα, ὥθησαν κατὰ τὸν
» Ἰούλιον τοῦ 1857 τὴν Α. Ε. τὸν Μέγαν Ἀρμοστήν νὰ διατάξῃ
» τοὺς μηχανικοὺς τῆς Κυβερνήσεως, ὅπως συντάξουν σχέδιον κατασκευῆς λιμένος, προφυλάσσοντος τὰ πλοῖα ἀπὸ τοὺς ἀνέμους. Συνε-
» τάχθησαν πράγματι δύο σχέδια, ἐκ τῶν ὁποίων ἐνεκρίθη τὸ πρω-
» τεῖνον τὴν κατασκευὴν δύο προκυμαιῶν, τῆς μὲν πρώτης εἰς θέσιν
» **Κορακοφωλιά**, κάτωθι τοῦ Νέου φρουρίου, τῆς ἄλλης δὲ εἰς τὸ
» **Κεφαλομάνδουκι**, κάτωθι τοῦ λόφου Ὀλιβέτο. Αἱ δύο αὗται προ-
» κυμαῖαι, με διεύθυνσιν πρὸς τὸ Βίδο, θὰ ἐσχημάτιζον ἀσφαλῆ λι-
» μένα εἰς τὸν κόλπον τοῦ προαστείου Μαντοῦκι, συγχρόνως δὲ θὰ
» ἐπροστάτευον τὴν Σπηλιάν. Τὰ ὠφελήματα θὰ ἐπεξετείνοντο οὕτω
» εἰς τὰς δύο κεντρικωτέρας ἐμπορικὰς θέσεις τῆς νήσου, αἱ ὁποῖαι
» ἐξ ἄλλου θὰ ὑπερασπίζοντο δεόντως διὰ τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ Νέου
» φρουρίου καὶ τοῦ Βίδου.

«Τὸ ἐν λόγῳ σχέδιον ὑπεβλήθη εἰς τὴν Βουλὴν, ἀλλ' ἀπερρίφθη
» λόγῳ τῆς ἀπαιτουμένης μεγάλης δαπάνης. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ σχέδιον
» προέβλεπε τὴν κατασκευὴν ὁδοῦ, ἐνούσης τὴν Σπηλιάν μετὰ τὸ Μαν-
» τοῦκι, ἀνεγνωρίσθη δὲ ἡ χρησιμότης ταύτης, ἀνεξαορτήτως τῆς κατα-
»σκευῆς τοῦ λιμένος, ὁ Μ. Ἀρμοστής διέταξε τῷ 1858 τὸν μηχανικὸν

(¹) Τὸν αὐτὸν ἰσχυρισμὸν προέβαλε καὶ ὁ ὑφυπουργὸς Layard, δύο ἡμέρας πρότερον, κατὰ τὴν συζήτησιν τῆς 6) 18 Μαρτ. 1864, ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων. «Ὅσον ἀφορᾷ τὸ Νέον φρούριον—εἶπεν—ἐπὶ ἔτη ἐγίνετο θόρυβος ὅπως πατακινηθῇ ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις καὶ προβῇ εἰς τὴν κατεδάφισίν του, ἵνα καταστή δυνατὸν καὶ κατασκευασθῇ ὁδὸς διερχομένη ἐκεῖθεν. Ἦδη ὅμως, ὅτε πρόκειται νὰ κατεδαφίσωμεν μερικὰς ἐκάλξεις, οἱ εἰς τὰς νήσους ταραχοποιοὶ ἡγεῖται παρὰ ποταμὸν». (Πρβλ. προαναφερθέν φυλλάδιον «Συζητήσεις ἐν τῇ Ἀγγλικῇ Βουλῇ κτλ.).

(²) Πρβλ. Ἀναφορὰν ἀπὸ 23 Μαρτ. 1864 ἐν τῷ περὶ Ἐνώσεως φακέλλῳ Ὑπουργ. Ἑξωτερικῶν.

» ὅπως συνεννοούμενος μετὰ τοῦ στρατιωτικοῦ συναδέλφου του, προβῇ
» εἰς σύνταξιν τῶν σχεδίων τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ.

«Τὸ σχέδιον, πράγματι, συνετάγη εἰς τρόπον ὥστε νὰ ὠφεληθοῦν
» αἱ δύο κεντρικαὶ ἐμπορικαὶ θέσεις, χωρὶς ποσῶς νὰ θιγοῦν τὰ ὀχυ-
» ρώματα τοῦ Νέου φρουρίου. Τοῦναντίον, ἡ κατασκευὴ ὑπονόμου εἰς
» τὴν ἄκραν τούτου, ὡς προβλέπετο ἐν τῷ σχεδίῳ, ἐθεωρήθη ὡς ση-
» μαντικὸν ἔργον. Πλήν, καὶ τὸ σχέδιον τοῦτο ἔλαβε τὴν τύχην τοῦ
» πρώτου, παραμεῖναν εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Ἀρμοστοῦ, χωρὶς νὰ λάβῃ
» γνῶσιν αὐτοῦ τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον Κερκύρας. Ὅχι δὲ μόνον
» δὲν ἐζήτησε τὸ τελευταῖον τὴν κατεδάφισιν οἰουδὴποτε ὀχυρώματος
» τοῦ Νέου φρουρίου, ἀλλ' ἐσχάτως διεμαρτυρήθη κατὰ πάσης, ἔστω
» καὶ τῆς ἐλαχίστης, κατεδαφίσεως»⁽¹⁾.

Ἡ ἀντίδρασις τῶν Κερκυραίων καὶ αἱ διαμαρτυρίαι των κατὰ πά-
σης κατεδαφίσεως ἢ μεταβολῆς τοῦ συστήματος τῶν ὀχυρώσεων χρο-
νολογεῖται, πράγματι, πολὺ πρὶν ἢ ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις λάβῃ τὴν
ἀπόφασιν τῆς παραιτήσεως ἀπὸ τῆς Προστασίας. Οἱ Κερκυραῖοι μὲ
θλίψιν ἔβλεπον ἐκάστοτε κατεδαφιζόμενα ὑπὸ τῆς Ἀρμοστείας διά-
φορα ὀχυρώματα τὰ ὁποῖα ἐκρίνοντο ὡς μὴ ἀνταποκρινόμενα πλέον
πρὸς τὸν προορισμὸν των. Πλήν τοῦ Ἀννίνου καὶ ὁ Μουστοξύδης,
ἤδη ἀπὸ τοῦ 1837, ἐπὶ Ἀρμοστοῦ Douglas, εἶχε διαμαρτυρηθῇ κατὰ
τῆς καθαιρέσεως τῶν Ἑνετικῶν προμαχόνων, ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως
τῆς Ἰονίου Βουλῆς:

«Ὁ κ. Ἰωάν. Ἀννίνος, γράφει ὁ Μουστοξύδης σχετικῶς, ὑπέβαλε
» πρότασιν περὶ τῶν φρουρίων. Ὅτε ὅμως ἡ Βουλὴ συνεκλήθη, ἐν
» μέρος τούτων εἶχεν ἤδη καθαιρεθῇ. Ὅλοι ἐφαίνοντο λυπημένοι. Οὐ-
» δὲν τὸ παράδοξον. Ὁ κ. Douglas ἐπαναλαμβάνει εἰρωνικῶς τὸ
» ἐπίθετον «ἐνδοξα», τὸ ὁποῖον ἔδωσα εἰς τὰ φρούρια. Καὶ διατὶ
» ὅχι; Ἡ Εὐρώπη ἔσπευσε νὰ πολεμήσῃ δι' αὐτά. Διεφιλονίκησε

(1) Τὰ αὐτὰ περίπου ἀναφέρει καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ φυλλαδίου «Few obser-
vations of an Ionian etc.». «Πράγματι ἐζητήθη, λέγει, πρὸ πολλῶν ἐτῶν παρὰ
» τῶν Ἀγγλῶν μηχανικῶν ὅπως ἐπιτρέψωσι τὴν κατασκευὴν ὁδοῦ, διερχομένης
» κάτωθι τῶν φρουρίων, ἐνούσης δὲ τὴν Σπηλιὰν μὲ τὸ Μαντοῦκι. Τὸ σχέδιον
» ἐνεκρίθη, ἀργότερον ὅμως προεκρίθη ἡ κατασκευὴ ὑπονόμου ὑπὸ τὰ φρούρια,
» ἥτις θὰ ἐξυπηρετῇ σπουδαίως καὶ ταῦτα. Αἱ ἐργασίαι ἤρχισαν, ἀλλ' ἐγκατελεί-
» φθησαν μετ' ὀλίγον. Ἀργότερον ὁ Ἀρμοστὴς Douglas προέτεινεν εἰς τὴν Κυ-
» βέρνησιν του ὅπως, πρὸς καλυτέραν τῆς πόλεως ὑπεράσπισιν, κατεδαφισθῶσι
» τὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους Σαλβατῶρ ὀχυρώματα, ἐνισχυθῶσι δὲ ἐκεῖνα τοῦ Νέου φρου-
» ρίου, ἢ, ἀντιθέτως, νὰ κατεδαφισθῇ τὸ τελευταῖον, ὀχυρωμένου καλῶς τοῦ πρώ-
» του. Οὐδεὶς ποτὲ Κερκυραῖος προέτεινε τὴν κατεδάφισιν ἔστω καὶ ἐνδὸς τεί-
» χους τῶν ἱστορικῶν φρουρίων τῆς πατρίδος του, τὰ ὁποῖα ὑπενθυμίζουν τὴν
» δόξαν τῶν προγόνων του».

» περὶ τῆς κατοχῆς των. Ἡ ἱστορία τὰ ἐδόξεσε. Ἡ διπλωματία ἔκα-
» μεν αὐτὰ ἀντικείμενον μακρῶν διαπραγματεύσεων, οἱ δὲ Ἰόνιοι εἰς
» αὐτὰ πρὸ παντὸς ὀφείλουσι τὴν Βρετανικὴν προστασίαν. Ἐὰν δὲ
» εὐαίσθητος λαός, δίδων διὰ τῆς φαντασίας του ζωὴν καὶ αἴσθησιν
» εἰς τὴν ἀδρανῆ αὐτὴν ὕλην, ἐνθυμεῖται τοὺς παντοίους κόπους, τοὺς
» ὁποίους ὑπέστησαν οἱ πρόγονοί του διὰ τὴν ἀνέγερσίν των, τὸ διὰ
» τὴν ὑπεράσπισίν των χυθὲν αἷμα καὶ τὸν ὑπ' αὐτῶν διασωθέντα
» πολιτισμόν, ἐγὼ πιστεύω ὅτι ὁ λαὸς οὗτος εἶναι ἄξιός τοιῦλάχιστον
» συγγνώμης»⁽¹⁾.

Κατὰ τῆς κατεδαφίσεως διεμαρτυρήθη ἐπίσης, τῷ 1861, ὁ Βουλευ-
τῆς Κερκύρας Δάνδολος⁽²⁾, τῇ δὲ 12)24 Ἀπριλίου 1862, ὁ Βουλευτὴς
Στέφ. Παδοβάς, ὑποβαλὼν τὸ κάτωθι σχέδιον διαμαρτυρίας ἐνώπιον
τῆς IB' Βουλῆς:

«Ἐπειδὴ ἡ Προστασία, παραβιάζουσα τὰ καθήκοντα τὰ ὁποῖα
» ἀνεδέχθη πρὸς συντήρησιν τῶν φρουρίων, καὶ ὑπάρχοντα φρούρια
» κατεδάφισε καὶ νέα ἤγειρε καὶ πολλὰς ἄλλας ἐργασίας ἐπεχείρησε
» καὶ ἐξακολουθεῖ ἐπιχειροῦσα, ὅλως ἀντικειμένας καὶ εἰς τὸ πνεῦμα
» καὶ εἰς τὸ γράμμα τῆς Συνθήκης τῶν Παρισίων, ἄνευ τῆς ἐξουσιο-
» δοτήσεως τῆς Ἰονίου Βουλῆς.

Τούτων ἐνεκεν

«Ἡ Βουλὴ τῆς Ἑπτανήσου διαμαρτύρεται κατὰ τῆς Προστασίας
» δι' ὅσα ἐπραξε, πράττει ἢ θέλει πράξῃ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου.

«Ἡ παροῦσα θέλει ἐπισήμως διακοινωθῇ τῷ Ἀρμοστῇ ὡς Ἀντι-
» προσώπῳ τῆς Προστασίας, ἵνα διὰ μέσου Αὐτοῦ διαβιβασθῇ πρὸς
» τὴν Μ. Ἀνασσαν τῆς Μ. Βρετανίας, ἐπιφυλλασσομένης τῆς ἐξα-
» σκήσεως παντὸς ἄλλου δικαιώματος»⁽³⁾.

(1) A. Mustoxidi: Confutazione al dispaccio, 10 Aprile 1840 di Dou-
glas, σ. 53.

(2) «Ἡ συνθήκη τῶν Παρισίων—γράφει—παρεχώρησε εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὴν
» κατοχὴν τῶν φρουρίων μας ἵνα τὰ διατηρήσῃ διὰ τὴν ἀμυναν τῶν νήσων. Αὕτη
» ὅμως δὲν ἐξετέλεσε τὴν υποχρῶσίν της, καθόσον ἤρχισε τὴν καταστροφὴν τοῦ
» περιχαρᾶς μέρους τοῦ τείχους, τὸ ὁποῖον ἐπροσέτατευσεν τὴν πόλιν καὶ τὸ ὁποῖον εἶχε
» στοιχίσει εἰς τοὺς Γάλλους ἑκατομύρια. Κατεδάφισαν ἐπίσης οἱ Ἀγγλοὶ τὰ κε-
» χωρισμένα φρούρια διὰ τὰ ὁποῖα κατέβαλεν γενναίως ἡ Γαλλία πολλὰ ἄλλα ἑκα-
» τομύρια. Ἐνῶ κατέρριψαν ὅλα σχεδὸν τὰ ὀχυρώματα τῆς νήσου, εἰς τρόπον
» ὥστε ὁ ἐχθρὸς νὰ δύναται νὰ καταλάβῃ εὐχερῶς τὴν πόλιν, διετήρησαν μόνον τὸ
» φρούριον τὸ ὁποῖον τοὺς ἐχρησίμευσεν. Διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ δὲ ἡ φρουρὰ των,
» κατέστρεψαν τὰς οἰκίας μας καὶ μᾶς ἔθεσαν ὑπὸ τὰ πυρὰ τῶν κανονιοστοιχιῶν
» τῶν ἄλλων φρουρίων, τὰ ὁποῖα διαστανροῦνται ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς μας».

Πρβλ. Lettre adressée par M. Dandolo, membre du Parlement ionien
à m. le marquis de Normandy (Paris, 1861), σ. 15—16.

(3) Βλ. «Φωνὴ τοῦ Ἰονίου», ἀρ. 87)1862.

Ἡ πρότασις συνεζητήθη τὴν 14ην Ἀπριλίου, γενομένη δεκτὴ διὰ ψήφων 23 κατὰ 13. Πλὴν ὁ Ἀρμοστής, διὰ τοῦ πρὸς τὴν Βουλὴν διαγγέλματός του τῆς 10ης Μαΐου, ἐπέστρεψε τὸ ἔγγραφον τῆς διαμαρτυρίας, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι «δὲν εἶναι ἐντὸς τῆς ἀρμοδιότητος τῆς Νομοθετικῆς Συνελεύσεως νὰ διευθύνῃ διαμαρτυρίαν πρὸς τὴν Ἀνασσαν»⁽¹⁾.

Εἰς ὅλα ἐπίσης τὰ ἀντιαγγλικά φυλλάδια⁽²⁾ καὶ εἰς τὰς ἐφημερίδας συναντῶμεν ἐπικρίσεις κατὰ τῆς Προστασίας διὰ τὴν ὡς ἄνω ἐνέργειάν της.

(1) Βλ. «Φωνὴ τοῦ Ἰονίου», ἀρ. 89)1862.— Τὸ αὐτὸ συνέβη ὅτε ἡ Βουλὴ ἐψήφισεν εὐχὴν διὰ τὴν Ἑνωσιν, ἀπευθυνομένην πρὸς τὰς ξένας Κυβερνήσεις. Ἡ Βασίλισσα ἡρνήθη νὰ δεχθῇ ἢ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν διαβίβασιν τῆς ἐκκλήσεως, (Drault III, σ. 106), παρὰ τὸ ἄρθρ. 7 τοῦ 4ου Κεφαλ. τοῦ Συντάγματος τοῦ 1817, κατὰ τὸ ὁποῖον «πᾶσα αἴτησις τῶν Ἰονίων ἀπευθυνομένη εἰς ἄλλην Δύναμιν, ἐπιδίδεται ὑπὸ τῆς Γερουσίας εἰς τὸν Μ. Ἀρμοστήν καὶ παρ' ἐκείνου εἰς τὸν Πρεσβευτὴν τῆς Μ. Βρετανίας παρὰ τῇ Δυνάμει ἐκείνῃ, ὅστις καὶ ὑποχρεοῦται νὰ τὴν κοινοποιήσῃ εἰς τὴν πρὸς ἣν ἀπευθύνεται Κυβέρνησιν».

Ἐπίσης ὅτε, κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 20 Ἰουν. 1857, ἐψηφίσθη ὑπὸ τῆς ΙΑ' ἢ Ἑνωσιν, ὁ Γλάδστων ὑπέδειξεν ὅτι «εἰς καὶ μόνος ὑπάρχει νόμιμος τρόπος ἵνα ἐκφρασθῶσιν αἱ ἐπιθυμίαι τῆς Βουλῆς, καὶ οὗτος εἶναι ἰκετήριος ἢ παράστασις ἢ ἀναφορά πρὸς τὴν Προστάτιδα Ἀνασσαν, συμφώνως τῷ ἄρθρ. Ζ' Κεφ. ζ' τοῦ Συντάγματος». Πράγματι ἡ Βουλὴ προέβη τότε εἰς παράστασιν πρὸς τὴν Ἀνασσαν. Ἡ Βασίλισσα ὁμῶς ἀπήντησεν ὅτι «ὡς ἀποκλειστικὴ Προστάτις τοῦ Ἰονίου Κράτους καὶ ὡς τὸ μόνον ὄργανον τούτου εἰς τὰ Συμβούλια τῆς Εὐρώπης, δὲν δύναται νὰ συναινέσῃ εἰς τὴν παραίτησιν τῶν ὑποχρεώσεων τὰς ὁποίας ἀνέλαβε διὰ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων, οὔτε δύναται νὰ διαβιβάσῃ οὔτε νὰ ἐπιτρέψῃ οὐδεμίαν αἴτησιν πρὸς ἄλλην τινὰ Δύναμιν διὰ τὴν προαγωγὴν οἰουδήποτε σχεδίου». (Χιώτης, σ. 415).

(2) Ὁ Ν. Τιμολέων Βούλγαρης εἰς τὴν ἐνδιαφέρουσαν μονογραφίαν του «Les Sept-Iles Ioniennes et les Traités qui les concernent» (σ. 61—64), στηρίζει τὴν ἐπίθεσιν του κατὰ τῆς Προστασίας διὰ τὴν κατεδάφισιν τῶν παλαιῶν φρουρίων καὶ τὴν ἀνέγερσιν νέων, ἐπὶ ἄλλης ἐντελῶς βάσεως.

«Κατὰ τὰ ἄρθρα 5 καὶ 6 τῆς Συνθήκης τῶν Παρισίων, οἱ Ἰόνιοι, τιθέμενοι ὑπὸ τὴν Προστασίαν τῆς Ἀγγλίας, δὲν ἀπώλεσαν οὐδὲν τῶν δικαιωμάτων των, τῆς ἐλευθερίας καὶ ἰδιοκτησίας. Ἐπέτρεψαν μόνον τὴν κατάληψιν τῶν φρουρίων. Αὕτη ὁμῶς εἶναι τι τὸ προσωρινόν, τὸ ὁποῖον ἀφήνει νὰ ὑφίσταται τὸ δικαίωμα τοῦ ἄλλου, τὸ ὁποῖον καὶ ἐκχυρῶναι. Ἀναμφισβητήτου τούτου ὄντος, τί νὰ εἴπῃ τις διὰ τὰς νέας ὀχυρώσεις, αἱ ὁποῖαι εἰς διάφορα σημεία τοῦ Ἰονίου ἐδάφους ὑψώνονται σήμερον; Ἡ Συνθήκη τῶν Παρισίων, ἐμπιστευθεῖσα εἰς τὴν Προστάτιδα Δύναμιν τὴν φύλαξιν καὶ τὴν διατήρησιν τῶν ἤδη ὑπαρχόντων φρουρίων, τῆς παρεχώρησε βεβαίως τὸ δικαίωμα νὰ τὰ διατηρῇ ἐν καλῇ καταστάσει διὰ συνεχῶν ἐπιδιορθώσεων. Ἀπομακρύνεται ὁμῶς τοῦ δικαιώματος τούτου τὸ μεταβάλλειν τὸ σύστημα τῶν ὀχυρώσεων καὶ τὸ ἀνεγείρειν νέα, τὰ ὁποῖα εἰς ἔκτασιν ὑπερβαίνουν τὴν ἄνω πρόθεσιν τῶν Μ. Δυνάμεων.

«Ἡ πρόθεσις των δὲν ἦτο ἡ εὐρυτέρα ἔκτασις τῆς Βρετανικῆς ἰσχύος. Ἦτο, ἀπλῶς, ἡ ἄμυνα τοῦ προστατευομένου Κράτους, ἄμυνα ἡ ὁποία δὲν ἀπαιτεῖ τὸν κολοσσιστὴν ἐπέκτασιν δυνάμεων, τὸσον ὀλιγώτερον ἀφοῦ τὸ Ἰόνιον Κράτος, ἐγγυηθὲν ἀπὸ τὰς υπογραφάσας Δυνάμεις ὡς πρὸς τὴν ὑπόστασιν του, εἶναι

Ἡ δυσφορία τῶν Κερκυραίων διὰ πᾶσαν κατεδάφισιν παλαιῶν κειμηλίων ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἀντιδράσεως τὴν ὁποίαν συνήνησεν ἡ Δημοτικὴ Ἀρχὴ Κερκύρας τῷ 1891, ὅτε, προκειμένου νὰ κατεδαφίσῃ τὴν Βασιλικὴν Πύλιν, ἀνέθεσε εἰς τοὺς Ρωμανὸν καὶ Μᾶρκον Θεοτόκην νὰ ἀποφανθῶσιν περὶ τῆς ἀρχαιολογικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἀξίας τῆς Πύλης. Ὁ Θεοτόκης ἔκρινεν, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἔπρεπε νὰ γίνῃ παραδεκτὸν ἐν τοιοῦτον σχέδιον, ἀλλὰ οὐδὲ ὑπὸ συζήτησιν νὰ τεθῇ. Εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο ἀντετάχθη, ἄνευ ὁμῶς ἀποτελέσματος, καὶ ὁ Βροκίνης, ἐν τῷ μνημονευθέντι ἔργῳ του ⁽¹⁾.

φυσικῶς Κράτος οὐδέτερον, ὡς ἄλλωστε ἀνεγνωρίσθη κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον (Κοιματικὸν) ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Παραβιάζουν λοιπὸν τὸ πνεῦμα καὶ τὸ γράμμα τῆς Συνθήκης, ἐγείροντες τρομερὰ φρούρια. Τὸ Ἰόνιον Κράτος, εἰν' ἀληθές, δὲν χάνει τίποτε. Παρὰ τὰ πυροβόλα, τὰ ὁποῖα ἀφθονοῦν ἐπὶ τῶν φρουρίων, ὑπὸ ἄποψιν Ἰδιωτικοῦ Λοχαίου, ἡ θέσις του παραμένει ἡ ἰδία. Εἶναι καὶ θὰ εἶναι πάντοτε ὁ κύριος τοῦ ἐδάφους».

(1) «Ὁ ἐπὶ Ἑνετοκρατίας τειχισμὸς τοῦ Κερκυραϊκοῦ Ἀστεος καὶ ἡ Βασιλικὴ Πύλη» (Κέρκυρα, 1892).

Ἡ ἰδέα ἦτο τῶν νεωτέρων, οἱ ὁποῖοι, ὄντες προοδευτικώτεροι, εἰρωνεύοντο τοὺς παλαιότερους. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ γνωστὸς λόγιος ἐκ Παξῶν, μαθητὴς τότε ἐν Κερκύρᾳ, κ. Θωμᾶς Βελλιανίτης.

Η ΠΑΡΑΛΑΒΗ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ

Τὴν 24 Μαρτίου (π.ῆ.), ὁ Δεληγιάννης ἀνήγγειλεν εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν τὴν ὑπογραφὴν τῆς Συνθήκης, ἡ ὁποία, μετὰ τὴν συναίνεσιν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, ἐπεκυρώθη ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τὴν 8ην Ἀπριλίου. Μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἐπικυρώσεων, ἀνταλλαχθεῖσιν ἐν Λονδίῳ τὴν 25ην ἰδίου μηνός, ἐστάλη ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως εἰς Κέρκυραν, ὡς ἑκτακτος Ἀπεσταλμένος πρὸς παραλαβὴν τῶν Νήσων, ὁ Θρ. Ζαΐμης⁽¹⁾, ὅστις προσήγγισε πρῶτον ἐν Ζακύνθῳ⁽²⁾ καὶ κατόπιν ἐν Κεφαλληνίᾳ.

Ἀφικθεὶς ἐν Κερκύρᾳ ὁ Ἕλλην Ἀντιπρόσωπος ὑπέγραφε, πράγματι, τὴν 16ην Μαΐου, ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τῶν Ἀγίων Μιχαὴλ καὶ Γεωργίου, μετὰ τοῦ τελευταίου Ἀρμοστοῦ Στόρξ, πρωτόκολλον καθορίζον τὰ τῆς παραλαβῆς.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ Πρωτοκόλλου τούτου ἔμελλε, μεταξὺ τῶν ἄλλων, νὰ συνταχθῶσι πρωτόκολλα⁽³⁾ καὶ περὶ τῶν ὀχυρωμάτων,

(¹) Ἐν τῷ σχετικῷ φακέλλῳ Ὑπ. Ἐξ. εὐρίσκονται τὰ σχετικὰ ἔγγραφα τῶν ἀποζημιώσεων. Οὕτω εἰς τὸν Ζαΐμην ἐδόθησαν ἐφ' ἑαυτὴν διὰ τὴν ἐν Ἐπτανήσῳ ἀποστολὴν του, συμπεριλαμβανομένων τῶν ὁδοιπορικῶν, 4000 δραχμαί. Οἱ ἐκ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς ἀποστολῆς ὑπάλληλοι τοῦ Ὑπ. Ἐξωτερικῶν Περόγλου καὶ Ψύλλας ἔλαβον ἡμερησίαν ἀποζημίωσιν δραχ. 15 καὶ 10, ὁ δὲ δι' ἀποφάσεως τῆς 14 Δεκ. 1863 σταλεὶς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως Δ. Βούλγαρη μὲ ἰδιαιτέραν ἀποστολὴν εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους «πρὸς μελέτην τῶν παρεπιπτόντων ζητημάτων, διοικητικῶν καὶ νομοθετικῶν», προαναφερθεὶς Πληρεξούσιος Πατρῶν Κ. Κωστάκης, ἔλαβεν ἀποζημίωσιν 40 ἡμερῶν.

Ἐν τῷ ἰδίῳ φακέλλῳ ὑπάρχει ἡ ἐγκρισις τῶν δαπανῶν μεταβάσεως καὶ ἐπιστροφῆς τοῦ Τρικούπη εἰς Λονδίνον, ἀνελθουσῶν εἰς 3000 δραχμῶν.

(²) Ὁ ἐν Ζακύνθῳ Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος Φραγκοῦδης ἀνέφερε σχετικῶς:

«Τὴν πρωτὴν τῆς 5ης Μαΐου, ἡγκυροβόλησεν ἐν τῷ λιμένι μας ἡ φέρουσα τὸν κύριον Ἀπεσταλμένον ἡμιολία «Πάραλος». Μετέβην ἀμέσως πρὸς ὑποδοχὴν του, μετὰ τοῦ κ. Ἐπαύρου καὶ Δημοτ. Συμβουλίου, καὶ ἐτέθη ἐν τῇ διατάγῃ του. Πλήθος κόσμου τὸν ὑπεδέχθη ἐπίσης μετὰ ζητωκραυγῶν ὑπὲρ τῆς Α. Μ. καὶ συνώδευσεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, ὅπου ἐγένετο ἡ ἀνήκουσα δέησις. Ὡσαύτως παρηκολούθει αὐτὸν κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, ὅπου κατώκησε, μὲ ὅλον ὃτι ὁ κ. Ἐπαύρος καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Κόμητος Ρώμα τῷ προσήνεγκον τὸν οἶκον τῶν. Ὁ κ. Ζαΐμης ἠναγκάσθη νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸν ἐξώστην τοῦ ξενοδοχείου καὶ ἠὲ χαρίστησε τὰ ζητωκραυγὰς ζῶντα πλήθῃ. ... Τὴν ἐπομένην, περὶ τὴν 4ην ὥραν, ἡ «Πάραλος» ἀπέπλευσε διὰ Κεφαλληνίαν» (Φάκελλος Ὑπ. Ἐξ.).

(³) Δυστυχῶς δὲν ἐστάθη δυνατόν ν' ἀνέυρω ἐν τοῖς σχετικῷ φακέλλοις τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν τὰς ἐκθέσεις παραδόσεως. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἐν τούτοις, φαίνεται ὅτι ἀπέδιδε μεγάλην σημασίαν εἰς αὐτάς, καθόσον εἰς τὰς ὁδηγίας τῆς πρὸς τὸν Ζαΐμην, διέτασσε: «Ἀφεύκτως θέλετε συντάξετε

τὰ ὁποῖα θὰ παρεδίδοντο εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων. Πρὸς τοῦτο ὁ μὲν Ἀρμοστής Στόρξ ὥρισε τοὺς κ. κ. Φόμπλαν, ὑποεπιμελητὴν, καὶ τὸν ταγματάρχην Μῆσον, ὁ δὲ Ζαΐμης τοὺς Μιχαὴλ Γεωργαντᾶν, στρατιωτικὸν ἐπιμελητὴν καὶ Νικ. Μᾶνον, ταγματάρχην τῶν Γενικῶν Ἐπιτελῶν.

Ἄλλ' εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐπιτελεῖς ἐκ τῶν ὑπερηφάνων Κερκυραϊκῶν φρουρίων δὲν παρεδόθησαν, εἰμὴ ἐρείπια! (¹) Διεσώθησαν μόνον τὰ τεῖχη τοῦ ἱστορικοῦ Ἑνετικοῦ Παλαιοῦ φρουρίου, τοῦ περιφήμου διὰ τὴν κατὰ τὸ 1537 πολιορκίαν τῆς Κερκύρας ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐπίσης τὰ τεῖχη, πλὴν τῶν ἐπάλξεων (τὰς advanced-positions τῆς *Korakofwallis*), τοῦ Νέου Φρουρίου, ἐπίσης ἱστορικοῦ διὰ τὴν γενναίαν ἀπόκρουσιν τῶν Τούρκων τῷ 1726 ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σουλ-λεμβούργου. Ἀμφότερα ὅμως ἐντελῶς ἀφωπλισμένα.

πρωτόκολλα λεπτομερῆ περὶ τῆς παραδόσεως τῶν διατηρηθέντων φρουρίων. Ἐν αὐτοῖς δὲ θέλετε ἐπιμελεῖν νὰ γίνῃ μεία περὶ τοῦ πολεμικοῦ ὕλικου, τῶν τηλεβόλων καὶ λοιπῶν, ἂν τοιαῦτα παραδοθῶσιν ὑμῖν» (*).

Ἀντιθέτως, μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τοῦ σχετικοῦ φακέλλου τοῦ Ὑπ. Ἐξωτερικῶν ὑπάρχει τὸ κάτωθι:

«Ὁ ὑποφαινόμενος Αὐλάρχης τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων παρέλαβον τὰ ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Ἀγίων Μιχαὴλ καὶ Γεωργίου εὐρισκόμενα σκεύη, ὡς περιγράφονται ἐν τῷ ἀπὸ 4 Ἰουνίου Πρωτοκόλλῳ, συνταχθέντι καὶ ὑπογεγραμμένῳ παρὰ τοῦ κ. Βάρου, ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ λόρδου Μεγάλου Ἀρμοστοῦ, καὶ τοῦ κ. Ἰω. Περόγλου, ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ ἑκτάκτου Ἀπεσταλμένου τῆς Βασιλικῆς Κυβερνήσεως. Τὸ ἀνωτέρω πρωτόκολλον κατατεθήσεται ἐν τοῖς Ἀρχείοις τοῦ Βασιλικοῦ Αὐλαρχείου.

Ἐν Κερκύρᾳ, τὴν 8 Ἰουνίου 1864.

ΣΟΥΤΣΟΣ

(¹) Ὁ συγγραφεὺς Μόρδος εἰς τὸ κατὰ τῷ 1865 ἐκδοθὲν δοκίμιόν του «Ἱστορικο-γεωγραφικὴ περιγραφὴ τῶν ἑπτὰ Ἰονίων Νήσων» γράφει σχετικῶς:

«Μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν ἡ Κέρκυρα ἦτο περιεζωσμένη διὰ τειχῶν, ὧν τὸ πλεῖστον μέρος ἤδη κατεδαφίσθη. Μένουσιν ἔτι τὰ λεγόμενα «Τεῖχη τῆς Σπηλαίας», ὀλίγης, μᾶλλον δὲ οὐδεμιᾶς, σημαντικότητος, κλειοντα ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ μέρους, τοῦ πρὸς τὸν λιμένα, τὴν πόλιν. Πρὸς τὸ μέρος τῆς χέρσου σώζονται ἔτι τινὲς προμαχώνες τῶν μελαγχολικῶν καὶ βαρέων Ἑνετικῶν τειχῶν, αἵτινα δὲν εἶχον, εἰμὴ μίαν μόνην ἀξιοσημειωτὴν Πύλιν. Ἐναντὶ τῆς μεσημβρινῆς μεσαιᾶς θύρας ἦτο ἄλλοτε ἀμυντήριος πύργος. Διὰ παχέων δὲ τειχῶν, ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τῆς Πύλης προεκβαλλομένων καὶ συνεχιζόντων τὸν περίβολον, ἤνοῦντο μετ' αὐτῆς οἱ δύο ἰσχυρότατοι προμαχώνες, πρὸς Ἀν. τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου καὶ πρὸς ἀριστ. τοῦ Σαραντάρη».

(*) Εἰς τὰς ἰδίας ὁδηγίας πρὸς τὸν Ζαΐμην, ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις ἐπρόσθετε:

«Θέλετε ἐξετάσει συντόμως καὶ μετὰ προσοχῆς, μὴ ἡ σύγχρονος ἐν ταῖς νήσοις παρούσα τῶν στρατευμάτων ἐξῆς ἀτόκα καὶ προκαλῆσιν ἐκ μέρους τῶν κατοίκων ἐπιδειξίαις ἀτόπως, δυναμείας νὰ ἐρεθίσουν τὴν φιλοτιμίαν τῶν Ἀγγλῶν. ...

«Εἰς τὰς προτάσεις, τὰς ὁποίας κατὰ τὸ ἄρθρ. 3 θέλετε ὑποβάλλει εἰς τὴν διοικητικὴν ὑπηρεσίαν προσωπικοῦ, θὰ ἔχετε ὡς ὁδηγὸν ὅτι ἡ πρόθεσις τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Βασιλέως εἶναι νὰ μὴν ἐπιφέρει μεταβολὰς εἰς τὸ ὑπάρχον προσωπικόν, εἰμὴ ἐφ' ὅσον αὐταὶ ὑπαγορεύονται ὑπὸ ἀπολύτου ἀνάγκης. Ἐξετάζοντες τὸ πνεῦμα τοῦ τόπου καὶ μηδὲν ἀπομακρυνόμενοι τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς, θέλετε σκεφθῆ, ἂν τοιαύτη ἀπόλυτος ἀνάγκη παρίσταται διὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ προσωπικοῦ τῶν ἐπαρχῶν καὶ ἀστυνομίας».

Ἡ ἀναχώρησις τῶν Ἀγγλικῶν στρατευμάτων ἐκ Κερκύρας⁽¹⁾ ἔλαβε χώραν, παρὰ τὴν ἐκ τῆς κατεδαφίσεως κακὴν ἐντύπωσιν τῶν κατοίκων, ἐν μέσῳ συγκινητικῶν ἐκδηλώσεων. Χαρακτηριστικὸν τῶν αἰσθημάτων τῶν Ἑπτανησίων εἶναι τὸ ἀποχαιρετιστήριον τοῦ ἐγγχωρίου Συμβουλίου τῆς Κερκύρας πρὸς τὴν ἀναχωροῦσαν Ἀγγλικὴν φρουράν :

«Τὸ Ἐπαρχιακὸν Συμβούλιον τῆς νήσου, ἐν τῇ ἀνεκφράστῳ ἀγαλλιάσει ὑπὸ τῆς ὁποίας κατέχεται κατὰ τὴν ἀξιομνημόνευτον ταύτην τῆς τύχης της μεταβολήν, καθ' ἣν στιγμὴν εἰσέρχεται εἰς νέον στάδιον ἐθνικῆς ὑπάρξεως, δὲν δύναται νὰ ἴδῃ ὑμᾶς ἀπερχομένους καὶ νὰ μὴν ἐκφράσῃ τὰ αἰσθήματα συμπαθείας, ἅτινα τρέφει πρὸς ὑμᾶς καὶ τὸ μέγα ἔθνος εἰς τὸ ὅποιον ἀνήκετε.

» Πολῖται ἐλεύθεροι ἐλευθέρας πατρίδος, δὲν θέλετε δυσαρεστηθῇ διὰ τὴν ἐκχείλισιν τῆς χαρᾶς λαοῦ μεταβαίνοντος ἀπὸ τῆς ξένης προστασίας εἰς τὴν ζωὴν ἐθνικῆς ἐλευθερίας. Οὔτε θέλετε θεωρήσῃ τὴν χάραν μας ὡς ὀπωσδήποτε σχετιζομένην μὲ τὴν ἀποχώρησίν σας, ἥτις τὰ μέγιστα συγκινεῖ ἡμᾶς καὶ ἀποσπᾷ ἀπὸ τὰς καρδίας μας τὰς πλέον ἐνθέρμους εὐχὰς ὑπὲρ ὑμῶν καὶ τῆς ἐνδόξου πατρίδος σας, πρὸς τὴν ὁποίαν, ὡς Ἕλληνες, διὰ δεσμῶν ἐγνωμοσύνης καὶ ἐλπίδων συνδεόμεθα. Λησμονήσατε, ὡς ἡμεῖς, ὅτι δυνατόν νὰ ἐπεσκίασε τὴν ἀμοιβαίαν ἀγάπην» ⁽²⁾.

Συγκινητικὴ εἶναι ἐπίσης ἡ ἀναφορὰ τοῦ ἐν πλῶ Ἀρμοστοῦ Στόρξ πρὸς τὸν Cardwell, ἐπὶ τοῦ πολεμικοῦ Malborough, περιγράφοντος τὰ τῆς ἐπιβιβάσεώς του ⁽³⁾.

«Ἀπειρον ἦτο τὸ συνηγμένον πλῆθος. . . Κατεκωφάνθη ὑπὸ τῶν ζητωκραυγῶν, συγκινητικώτατα δὲ ἦσαν τὰ δείγματα συμπαθείας καὶ εὐνοίας, ἅτινα ἔλαβον. Πάμπολλα αἰσθήματα ἐξεδηλώθησαν ὑπὸ τῶν

⁽¹⁾ Παρὼν κατὰ τὴν ἀποχώρησιν ἦτο ὁ πάππος μου, φίλος τοῦ Σολωμοῦ, Δημ. Μινώτος, δικαστής, ὁ ὁποῖος ἀφῆκε τὰς ἐντυπώσεις του εἰς ἐνδιαφέρουσαν, ἀνέκδοτον ἔτι, αὐτοβιογραφίαν του. Κατ' αὐτόν, πλεῖστοι Κερκυραῖοι, μὴ λησμονοῦντες τὴν καταστροφὴν τῶν φρουρίων καὶ τὴν τυραννικὴν διοίκησιν τινῶν Ἀρμοστῶν, παντοιοτρόπως ἐξεδήλουν τὴν ἀγανάκτησίν των. Εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν τοῦτο συνέβη κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν στρατευμάτων ἐκ Ζακύνθου, ὅπου οὐδὲ εἰς κάτοικος παρευρέθη εἰς τὴν ἀποβάθραν.

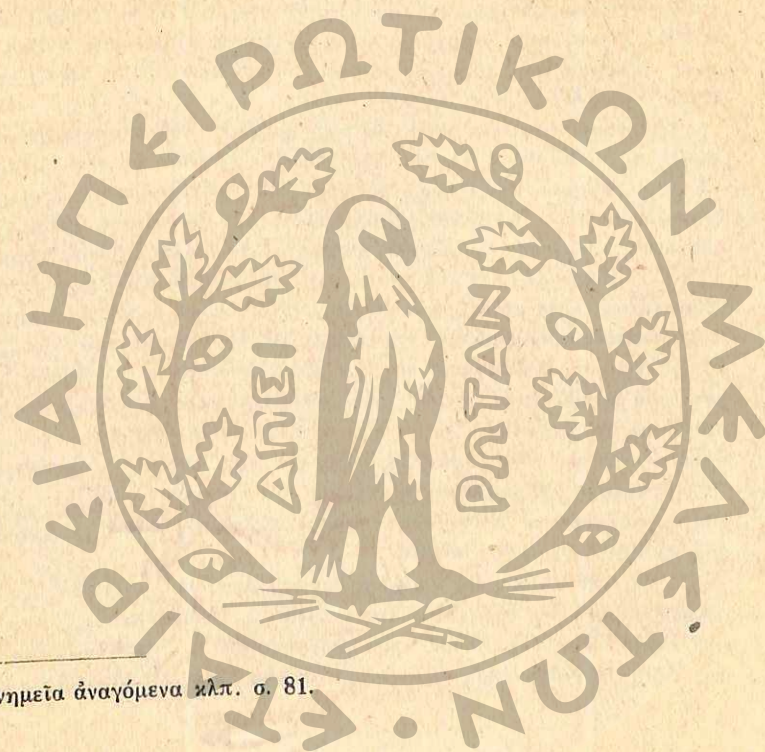
Πρβλ. ἐπίσης Χιώτη, Ἱστορία τῶν Ἰονίων Νήσων. II.— Ὁραιοτάτην ἐπίσης περιγραφὴν τῆς ἀναχωρήσεως τῶν στρατευμάτων ἐξ Ἀργοστολίου βλέπε εἰς «Ἱστορικὰς Ἀναμνήσεις» Μπάμπη Ἀννίνου (Ἀθῆναι 1925, σ. 649).

⁽²⁾ Πρβλ. «Ἱστορικὰ Μνημεῖα ἀναγόμενα εἰς τὴν Ἑνωσιν τοῦ Ἰονικοῦ Κράτους μετὰ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος» σ. 74.

⁽³⁾ Ibidem, σ. 78.

» παρισταμένων καὶ δάκρυα ἔρρευσαν ἀπὸ τὰς παρειὰς πολλῶν, διὰ τοὺς ὁποίους δὲν ἐπίστευον ὅτι ἤθελον συγκινηθῇ τόσον εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν.

«Ὁμολογῶ ὅτι συνεκινήθην καὶ ἐγώ, ὅσον καὶ ἂν μοῦ ἐπροξένησαν εὐχαρίστησιν αἱ ἐκδηλώσεις εὐνοίας καὶ συμπαθείας, τὰς ὁποίας ἐδέχθην» ⁽¹⁾.

⁽¹⁾ Βλ. Μνημεῖα ἀναγόμενα κλπ. σ. 81.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἡ κατεδάφισις καὶ ὁ ἀφοπλισμὸς τῶν Κερκυραϊκῶν φρουρίων ἐθεωρήθη βανδαλισμός. Ὀλόκληρος ὁ Ἑλληνικὸς καὶ Ἑπτανησιακὸς Τύπος ἐκαυτηρίασε μὲ ἄλγος τὴν πράξιν (1). Ἀλλὰ καὶ ὁ φιλελεύθερος Τύπος τῆς Εὐρώπης δὲν ὑστέρησεν εἰς κατακραυγὴν. Καὶ εἰς αὐτὰς τὰς Ἀγγλικὰς Βουλὰς, ὡς εἶδομεν, φιλελεύθεροι ἄνδρες (2) ἔψεξαν τὴν οὐχὶ γενναίαν ταύτην ἐνέργειαν τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως.

Ὑπὸ τοιαύτης κατεχόμενος ἀγανακτήσεως, πᾶς ἄλλος λαὸς—γράφει πολὺ ὀρθῶς ὁ Ἄνδρ. Ἰδρωμένος εἰς τὸ ἀξιολογώτατον προαναφερθέν ἔργον του— θὰ ἐξετρέπετο, ἴσως, εἰς ταραχὰς καὶ ἀντιαγγλικὰς ἐκδηλώσεις. Τίποτε ὅμως ἐκ τούτων δὲν ἐπηκολούθησεν. Οἱ Σύλλογοι πρῶτοι ἔδωσαν τὸ παράδειγμα τῆς μετριοπαθείας εἰς τὸν λαόν.

Πλήν, τόσον ἡ λαϊκὴ (3) Μοῦσα ὅσον καὶ ἡ Κερκυραϊκὴ ποίησις, ἐξέφρασαν τὸ παράπονόν των διὰ τὴν τρωθεῖσαν φιλοπατρίαν καὶ τὸ βαθὺ ἄλγος των διὰ τὴν καταστροφὴν. Οὕτω ὁ Κερκυραῖος ποιητὴς Γεράσιμος Μαρκοῦ εἰργάσατο τὸ κάτωθι ὠραῖον ποίημα ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ Κάστρα μας» :

(1) Ὁ Λόρδος Ρῶσσελ παρεπονέθη πλειστάκις εἰς τὸν Τρικούπην διὰ τὴν κατακραυγὴν τῶν Ἰονίων καὶ τὴν «ἀχαριστίαν» τοῦ Ἑλλ. λαοῦ (Ἑγγραφα ἐπίσημα σ. 91). Τὴν στιγμὴν, πράγματι, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ διαπραγματεύσεις ἐπλησίαζον πρὸς τὸ τέλος των, τόσον οἱ κάτοικοι τῶν Νήσων, ὅσον καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες εἶχον διατεθῇ κατὰ τῆς Ἀγγλίας.

Τὴν 16ην Ἀπριλίου 1864, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς τελικῆς συνθήκης, ὁ Βαρώνος Τέστα ἔγραφεν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὴν Κυβέρνησίν του ὅτι «ἡ παροχώρησις τῶν Νήσων δὲν ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν συμπάθειαν τῶν Ἑλλήνων». Τοῦτο ὅμως δὲν ἡμλόδισεν ὅπως ἡ ἐπιρροὴ τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἐν Ἑλλάδι καταστῇ ἔκτοτε ἔκδηλος καὶ πρωτεύουσα.

(2) Ὁ Βουλευτὴς Jervis, κατὰ τὴν περίφημον συζήτησιν ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων, εἶπε μεταξὺ τῶν ἄλλων : «Καίτοι μὲ ἐκπληξιν ἐπληροφόρηθην τὴν παραχώρησιν εὐημερούσης χώρας εἰς Κράτος ἀναρχούμενον, νομίζω ἐν τούτοις ὅτι ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ συνομολογήσῃ συνθήκην μετὰ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου περὶ ὀλοκληρωτικῆς ἐνώσεως τῶν Νήσων, κατόπιν δὲ νὰ τὰς ἀκροτηριάξῃ, ὡς ἤδη πράττει. Μελετήσας τὰς σχετικὰς συνθήκας, ὁμολογῶ ὅτι δὲν εἶχον τοιοῦτον δικαίωμα τῆς Ἀγγλίας». Ἐν τῷ φακέλλῳ Ὑπ. Ἐξωτ. ὑπάρχει ἐπίσης σχετικὴ ἔκθεσις τοῦ Τρικούπη, καθ' ἣν, τὴν προτετραίαν τῆς συζητήσεως, ὁ ὑποκινήσας ταύτην φιλέλλην Gregory ἐξήτησε καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὰ σχετικὰ στοιχεῖα.

(3) Βλ. καὶ ποίημα εἰς λογίαν γλῶσσαν, ἄνευ ὅμως ποιητικῆς πνοῆς, τοῦ Ἑπαμεινώνδα Ἀννίνου, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐρείπια». Ἐδημοσιεύθη ἐπίσης στὸ 1^{ον} φύλλον τῆς Ἑφημ. «Κοινότης Κερκύρας» καὶ χωριστὰ σ' ἡμίφυλλον ἐχθρικότατο ποίημα τοῦ Ἀλεξ. Β. Δελβινιώτη «Τὰ ἐν Ἑπτανήσῳ ἄθλα τῆς Ἀγγλίας».

ΤΑ ΚΑΣΤΡΑ ΜΑΣ

Τὶ σεισμὸς βροντοδέρνει καὶ τ' ἄστρα;
Τὶ φωτιὰ μαύρου κόσμου εἶν' ἐκείνη
ποῦ ξερνοῦν τὰ θεόρατα κάστρα,
μὲ καπνοὺς, μὲ λιθάρια πολλά;
Μοιάζει, ναί, τῆς φωτιᾶς ὁποῦ χύνει
τοῦ Ἑγκελάδου τὸ πύρινο στόμα,
σὰν ὁ ἀντάρτης ταράζεται ἀκόμα
μὲς τὴν Αἴτην θαμμένος βαδιά.

Τάχα οἱ Τοῦρκοι πετοῦν στὸν ἀέρα,
μὲ τυφλή, μὲ παράκαιρη βία,
ὅσα τείχη ἀποφράξαν μιὰ μέρα
τὴ μεγάλη ἐχθρική τους ὁρμή;
Ὅχι, κόσμε ! ἡ φιλόνομη Ἀγγλία
τέτοια δόξα τοῦ Τούρκου φθονάει·
Ξαρματόνει, ἐρημάζει, χαλάει,
πρὶν ἀφήσῃ τὴ μαύρη μας γῆ.

Μὲ χαρά, πὺν τῇ θλίψει πλακώνει,
ὡς ἀκούει τ' ἀστοροπέλεκα ἐκεῖνα,
στοῦ νησιοῦ τ' ἀκρογιάλια σιμόνει,
καὶ τηράζει, τηράζει ὁ λαός.
Ἡ χαρά του εἶν' ἀδύνατη ἀχτίνα
τῆς χαρᾶς ὁποῦ ὁ Πλάστης γροικοῦσε,
δταν γύρω τὸ χάος ἐθωροῦσε,
κ' αἰσθανόταν πῶς θάβγῃ τὸ φῶς.

Ναί· στὰ κάστρα, πὺν δείχνουνε τώρα
τῆς φθορᾶς, τοῦ πολέμου τ' ἀχνάρια,
θὲ νὰ ἰδῇς, ὦ πολὺπαθη χώρα,
δοξασμένο σημάδι ἐθνικό.
Τότ' ἐκεῖνα τὰ μαῦρα λιθάρια,
νέα τριγύρου σκορπῶντας μαγεῖα,
θὰ φανοῦν ἡ καίμενη θυσία
στὸν ὠραῖο τῆς Πατρίδος βωμό.

Ἦλθε ἡ μέρα! Σ' ἐμᾶς δὲ χωράει
μέρα τέτοια θεόδοιστο μῖσος·
τ' οὐρανοῦ μας τὸ χροῖμα γελᾷ
τὴν ἀνθίζει καὶ χαίρεται ἡ γῆ.
Σῦρτε, ὦ ξένοι· φεγγάτε, καὶ ἀνίσως
ἀπὸ ταῦτα τὰ ἐλεύθερα μέρη
τ' ἀγεράκι ἐναν ἤχο σὰς φέρῃ,
δὲ θὰ νᾶναι κατάρας βοή.

Σᾶς θωρᾶμε' στήν ἔρημην ἄκρη,
ὅθι πέτρα μαυρίζουν οἱ λίθοι,
μιὰ ματιά, θολωμένη ἀπὸ δάκρυ,
νὰ μὴ ῥίξη δὲ λείπει κανεὶς.
Πόσο, ἂ πόσο, τὰ ἐλεύθερα στήθη
σᾶς πλακόνει ἢ παράνομη πράξη,
πὺν οἱ μεγάλοι σᾶς ἔχουν προστάξει
κ' ἐνεργῇτε, κακόντυχοι, ἐσεῖς !

ᾠ ! τοῦ κάκου ἡ καρδιά σας φωνάζει,
καὶ σὰν ξένο ἔργο τέτοια μισάει
τῆς πατρίδος ἢ φήμη ταραζει
κάθε πνεῦμα μὲ ζάλη σφοδρή.
Τ' ὄνομά της γραμμένο θωράει
μὲς τὸ βράχο πὺν ἐδῶθε μαυρίζει,
καὶ καθέννας γι' αὐτὴν δακρύζει,
ὅσο πλέον ἡ καρδιά του εἶν' ἀγνή.

Ἄλλους χρόνους, θερμότερη λύπη
ἀπ' αὐτὴ πὺν τὰ σπλάχνα σας καίει,
μὲ ὠργισμένο, συχνά, καρδιοχτύπι,
μιὰ μεγάλη αἰσθανόταν ψυχὴ.
Τὴν ὀργὴ καὶ τὴν λύπη της λέει
θεῖο τραγοῦδι, πὺν φέρνει τρομάρα (¹).
τὸ βροντάει τὸ Ἀθηνᾶς ἢ κατάρρα
στὴ γενναία τοῦ Προφήτη φωνή.

Ἄν ἠμπόρειε καὶ αὐτὸς νὰ γνωρίσῃ
τῆς Ἀγγλίας τὸ τουρκόφιλο κοῖμα,
ἦθε ξάφνου τὸ λάκκο του ἀφήσῃ.
σὰ βαριά νὰ τὸν πλάκωνε ἡ γῆ.
Καί, ποθῶντας τὸ πρῶτο του μνημα,
ὅταν ἴσκις δὲ ρίχνουν οἱ λόγγοι,
θὰ κινούσε σι' ἀνδρεῖο Μεσολόγγι
ν' ἀναπάγῃ τὴν θεία κεφαλή.

ᾠ νεκρὸ δοξασμένε, καμπόσο
μεῖνε ἀκόμη στὸ μνημα πὺν σ' ἔχει !
Τὴν Ἑλλάδα πὺν ἀγάπησες τόσο
μ' ἄλλη τύχη μιὰ μέρα θὰ ἰδῇς.
Ὁ καιρὸς πὺν γιὰ σένα δὲν τρέχει,
χτίζει ἐδῶ, παρακάτου συντρίβει
θεμελιώνει τὸ μαῦρο καλύβι,
τὸ παλάτι σκορπᾷ καταγῆς.

ΓΕΡ. ΜΑΡΚΟΡΑΣ

(¹) Ἐννοεῖ τὸ περίφημο ποίημα τοῦ Λόρδου Βύρωνος «Ἡ Κατάρρα τῆς Ἀθηνᾶς», τὸ ὁποῖον ἐνεπνεύσθη, ὡς γνωστόν, ἐκ τῆς ληηλασίας τοῦ Παρθενῶνος ἀπὸν Λόρδον Elgin.

* *

Δὲν ἐστρέφετο βεβαίως κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἡ ἐνέργεια ἐκείνη τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως. Τὸ μικρὸν Κράτος, τότε ὅπως καὶ σήμερον, δὲν ἠδύνατο νὰ φανῇ ἐπιλήσιμον τῶν εὐεργεσιῶν τὰς ὁποίας ἔλαβεν ἀπὸ τὸ Ἀγγλικὸν Ἔθνος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ τοῦ Ἀγῶνος. Οὐδέποτε θὰ ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ ἡ Θαλασσοκράτειρα ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ στραφῶσι ποτὲ κατὰ τῶν στόλων της τὰ ἐπὶ τῶν Κερκυραϊκῶν φρουρίων πυροβόλα. Ἐν τούτοις ἀπέμεινεν εἰς τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων, ὡς ὀρθῶς τότε ἐγνώριζεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ Δεληγιάννης, ἡ πικρία τῆς ἀδικαιολογήτου κατεδαφίσεως καὶ τοῦ ἀφοπλισμοῦ τῶν φρουρίων.

Κατὰ τὸ διάστημα τῶν 73 ἐτῶν, ἅτινα ἔκτοτε διέρρευσαν, ὡς ἀπόρθητον φρούριον τῆς ἐθνικῆς των ἐλευθερίας, ὥρθωσαν οἱ Ἑπτανήσιοι τὸν πατριωτισμὸν των.

Ὁ περίφημος μυθιστοριογράφος Στέφανος Ξένος εἰς τὸ ἐνδιαφέρον ἔργον του διὰ τὴν παραχώρησιν τῆς Ἑπτανήσου, ἀναφερόμενος εἰς τὰ πρὸς τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν αἰσθήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, γράφει τῷ 1864, εἰς τόνον προφητικόν :

« Δὲν δυνάμεθα νὰ κατηγορήσωμεν τὸν Λόρδον Ρῶσσελ ὅτι περιέ-
» πλεξε διὰ τῆς κατεδαφίσεως τὸ Ἴόνιον ζήτημα. Ὁ χρόνος ὅμως θὰ
» δείξῃ ὅτι ἡ καταστροφὴ τούτων καὶ ἡ οὐδετεροποίησις τῶν νήσων
» ὑπῆρξε γέννημα τῆς δειλοῦς πολιτικῆς ἡ ὁποία κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη
» ἐχαράκτηρισε τὰς ἐνεργείας τοῦ ἐγγενοῦς καὶ φιλέλληρος Λόρδου (¹) ».

Ἀληθῶς ἐπρόκειτο περὶ στιγμιαίου δισταγμοῦ τοῦ Βρετανικοῦ Λέοντος, τοῦ ὁποίου τὰ πολεμικὰ σκάφη, ἐπισκεπτόμενα ἔκτοτε τὴν νῆσον, γίνονται ἀντικείμενον ἐνθουσιωδῶν ἐκδηλώσεων ἐκ μέρους τῶν κατοίκων.

Ἴσως σήμερον τὸ Φόρεϊν Ὁφφίς νὰ ἀναγιωρίζει τὸ σφάλμα του κατὰ τὸ 1864. . . .

(¹) Ἔργον προαναφ. σελὶς 81.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ(*)

- 1) Σχετικοί Φάκελλοι 'Υπουργείου 'Εξωτερικῶν.
- 2) «'Εγγραφα ἐπίσημα ἀφορῶντα τὰς ἐπὶ τοῦ 'Επτανησιακοῦ ζητήματος διαπραγματεύσεις» ('Αθήναι, 1864).
- 3) Stefanos Xenos, «East and West, a diplomatic history of the annexation of the Ionian Islands to the kingdom of Greece, accompanied by a translation of the despatches exchanged between the greek government and its plenipotentiary at London and a collection of the principal treaties, conventions and protocols concerning the Ionian islands and Greece, concluded between 1797—1864». (London, 1864).
- 4) Σ. Θ. Λάσκαρι : 'Ο Χαρίλαος Τρικούπης καὶ ἡ 'Ενωσις τῆς 'Επτανήσου. ('Αθήναι, 1930). Τοῦ ἰδίου : Διπλωματικὴ 'Ιστορία τῆς Εὐρώπης.
- 5) Μ. 'Ιδρωμένον : 'Ο ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως ἀγὼν τῶν 'Επτανήσιων ('Εκδόσεις Β' 'Εταιρίας 'Επταν. Μελετῶν. Κέρκυρα, 1936).
- 6) Γ. Τσοκοπούλου : Βιογραφία Χαρ. Τρικούπης ('Αθήναι, 1896).
- 7) Fr. Lenormant : La Grèce et les Iles Ioniennes (Paris, 1866).
- 8) «'Ιστορικὰ Μνημεῖα ἀναγόμενα εἰς τὴν 'Ενωσιν τοῦ 'Ιονικοῦ Κράτους μετὰ τοῦ Βασιλείου τῆς 'Ελλάδος» (Κέρκυρα, 1914).
- 9) Δ. Γρ. Καμπούρογλου : Εἰσαγωγή εἰς τὴν σύγχρονον 'Ελληνικὴν 'Ιστορίαν ('Αθήναι, 1905).
- 10) Αἱ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς 'Επτανησιακαὶ ἐφημερίδες μέχρι τοῦ 1866.
- 11) Few observations of an Ionian on the debates that took place in the H. O. C. on the 18 March 1864, on the motion of Mr Gregory about the cession of the Ionian Islands to Greece (Corfu, 1864).
- 12) E. Rodocanachi : Bonaparte et les Iles Ioniennes (Paris, 1899).
- 13) Γ. Φιλαρέτου : Ξενοκρατία καὶ Βασιλεία ἐν 'Ελλάδι (1821—1897), ('Αθήναι 1898).
- 14) Π. Χιώτη : 'Ιστορικὰ ἀπομνημονεύματα, III.
- 15) 'Επ. Κυριακίδου : 'Ιστορία τοῦ Συγχρόνου 'Ελληνισμοῦ κτλ. τόμ. II, κεφ. 2ον «Τὸ ζήτημα τοῦ 'Ιονίου Κράτους».
- 16) Driault et L'Héritier : Histoire diplomatique de la Grèce.
- 17) The Ionian Islands under British Protection (London, 1851).
- 18) Εὐστ. Α. 'Αγαθοῦ : Οἱ 'Ιταλοὶ ἐν Κερκύρα ('Αθήναι, 1925).
- 19) «'Η 'Αγγλικὴ Πολιτικὴ καὶ ὁ 'Ελληνισμός», ὑπὸ πρῶν διπλωμάτων, (ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς Γερμανικῆς Πρεσβείας κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον).
- 20) Er. Lunzi : Della Repubblica Settinsulare. (Bologna, 1863). Du même : Storia delle Isole Ionie sotto il reggimento dei repubblicani francesi (Venezia 1860).

(*) Περιοριζόμεθα ν' ἀναφέρωμεν τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων ἅτινα εἶχομεν ὑπ' ὄψιν διὰ τὴν παρούσαν μονογραφίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἡρευνήσαμεν ὅλα τὰ ἐνδιαφέροντα τὴν 'Επτανήσον ἔργα καὶ φυλλάδια τὰ εὐρισκόμενα εἰς τὰς Βιβλιοθήκας 'Εθνικῇ, Βουλῆς, Γενναδίου καὶ 'Υπουργείου 'Εξωτερικῶν.

- 21) Α. Μ. 'Ανδρεάδου : 'Η 'Ενωσις τῆς 'Επτανήσου καὶ ἡ Διοίκησις ἐπὶ Προστασίας. ('Αθήναι, 1907).
- 22) Διον. Σωμερίτου : Τίνες οἱ ἐθνικοὶ καὶ διεθνεῖς παράγοντες τῆς 'Ενώσεως. (Πρακτικὰ τοῦ ἐν Κερκύρα πρώτου Πανιονίου Συνεδρίου καὶ αἱ ἐν αὐτῷ ἀνακοινώσεις) 'Αθήναι, 1915.
- 23) Cenni sul Protettorato Britannico nelle isole Ionie (1817—1864).
- 24) Κ. Λομβάρδου : 'Απομνημονεύματα πρὸς καταρτισμὸν τῆς περὶ ἀπελευθερώσεως τῆς 'Επτανήσου 'Ιστορίας.
- 25) Ant. Lefkochilo Dusmani : La missione di Sua signoria onorevolissima William Ewans Gladstone nelle isole Ionie (Corfou, 1869).
- 26) Lettre adressée par M. Dandolo, membre du Parlement Ionien, à M. le Marquis de Mormandy (Paris, 1861).
- 27) Botta : Storia d'Italia.
- 28) Capeletti : Storia d'Italia.
- 29) Βυζαντίου : 'Η 25ετηρις τῆς 'Ενώσεως τῆς 'Επτανήσου.
- 30) Δελβινιώτου : 'Ο Βασιλεὺς 'Αλφρέδος, ἦτοι τὰ ὑπέρτατα καθήκοντα καὶ αἱ νόμιμοι ἐλπίδες τοῦ 'Ελληνισμοῦ.
- 31) A. Papanicola : The Ionian Islands, what they have lost and suffered under the thirty five year's administration of the Lord High Commissioner (London, 1851).
- 32) Les Iles Ioniennes sous la protection Britannique, pour servir de réponse au livre écrit en anglais et publié à Londres cette année sous un titre égal par A. Dandolo, coreyreen. (Corfou, août 1851).
- 33) A Mr A. Dandolo, membre du Parlement Ionien, lettre du chevalier A. Papadopoulos Vreto, membre des corps electoral et éligible de Leucade. (Corfou, 1861).
- 34) Fitzroy : Letters and documents showing the anomalous, political and financial position of the Ionian Islands.
- 35) N. Ζαμπελίου : The Ionian Isles and the anomaly of their present condition, in which after more than thirty years under British protection they are still without either freedom of the press, or the power of nominating their representatives (London, 1848).
- 36) Στ. Σεφεριάδου : Διεθνὲς Δίκαιον ('Αθήναι, 1925).
- 37) Lameire : De la neutralité territoriale.
- 38) N. Politis : «La guerre gréco-turque».
- 39) Stéphane Ph. Nicoglou : L'affaire de Corfou et la Société des Nations, avec préface du prot. G. Scella. (Dijon, 1925).
- 40) Gaston Lévy : De la condition internationale des Iles Ioniennes, depuis le Congrès de Vienne jusqu'à nos jours (Paris, 1901).
- 41) P. Polycrates : Un mot sur la neutralisation des îles Ioniennes et la question d'Orient (Paris, 1864).
- 42) G. Marcoras : La revision du Traité du 5 Nov. 1815, relatif aux îles Ioniennes.
- 43) Debidour : Histoire diplomatique de l'Europe, I.
- 44) Βροκίνη : 'Ο ἐπὶ 'Ενετοκρατίας τειχισμός τοῦ Κερκυραϊκοῦ ἄστεος (1576—1588) καὶ ἡ Βασιλικὴ Πύλη.
- 45) Σπ. Μ. Θεοτόκη : 'Αναμνηστικὸν τεύχος τῆς Πανιονίου 'Αναδρομικῆς 'Εκθέσεως. Μέρος Α' καὶ Β'. (Δημοκρατούμενοι Γάλλοι), Κέρκυρα, 1914.

- 46) G. Pauthier : Les Iles Ioniennes pendant l'occupation française et le protectorat anglais. (Paris, 1863).
- 47) F. Whittingham : Four years in the Ionian Islands.
- 48) G. Vaudoncourt : Memoirs of the Ionian Islands. (London, 1816).
- 49) Victoires et triomphes des Français, par une Société de militaires (1828—1831).
- 50) S. de Nolhac : Iles Ioniennes. (Paris, 1882).
- 51) Schneider : Histoire et description des Iles Ioniennes avec Atlas, revue et corrigée par Bory de Saint-Vincent, (Paris, 1823).
- 52) Gaultier de Chaubry : Aperçu d'un mémoire sur l'occupation des Iles Ioniennes par les Français (Paris, 1864).
- 53) Ant. Arnault : Souvenirs d'un sexagénaire. (Paris, 1833).
- 54) J. P. Bellaire : Précis des opérations générales de la division française du Levant (1797—1799). Paris, 1805.
- 55) Davy's «Ionian Islands» I.
- 56) The Ionian Islands in the year 1863, by professor D. T. Ansted. (London, 1863).
- 57) Napiers : Ionian Islands.
- 58) Isolario dell Atlante Veneto (Venezia, 1696).
- 59) «Συζητήσεις τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων περὶ τῆς Ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου, τυπωθεῖσαι κατ' ἀπόφασιν τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως», ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, 1864*.
- 60) A. Mustoxidi : Pro memoria sulla Condizione attuale delle isole Ionie (London, 1840).
- 61) Martin : History of the British possessions in the Mediterranean. London, 1837).
- 62) Sp. Minotto : La Cession de Parga (Athènes, 1934).
- 63) Nic. Timoleon Bulgari : Les Sept Iles Ioniennes et les traités qui les concernent (Leipzig, 1859).
- 64) Γ. Μαυρογιάννη : Ἱστορία τῶν Ἰονίων Νήσων (Ἀθῆναι, 1889).
- 65) Fr. Lenormant : La question Ionienne devant l'Europe (Paris, 1859).
- 66) Ernest II, duc de Saxe-Cobourg-Gotha : Aus meinem Leben and aus meiner Zeit (Berlin, 1887).
- 67) Muller : Voyage en Grèce et dans les Iles Ioniennes (Paris, 1822).

* Ἀνετυπώθη τῷ 1878 μετὰ μικροῦ προλόγου «Νύξεις ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ συζητήσεις ἐν τῇ Ἀγγλικῇ Βουλῇ περὶ τῶν ὅρων τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς νέας Βασιλείας ἐν Ἑλλάδι».

Διὰ δευτέραν φοράν ἀνετυπώθη τῷ 1886 εἰς τὸν «Χρόνον» Ἀθηνῶν (ἀρ. 357—358).
Σχετικὰ εἶναι καὶ τὰ ἐν τῇ «Εὐβοίᾳ» Χαλκίδος ἀρθρα τοῦ Γ. Φιλαρέτου «Ἡ λύσις τοῦ αἰνίγματος» (78 Μαΐου 1878) καὶ «Αἱ νύξεις τῶν νύξεων» (27 Μαΐου 1878).— Ἐπίσης ἀπάντησις τοῦ Τιμ. Φιλήμονος ἐν «Ἀκροπόλει» (12, 13 Μαρτ. 1886).

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ

Στοῦ νοῦ τῇ σκοτεινιά
ἥλιος ἐλπίδας λάμπει
τώρα ποῦ ἀνθοῦν οἱ κάμποι
καὶ ψάλλουν τὰ πουλιά.

Ἡ ἀθάνατη χαρὰ
κρυφὰ ξαναγεννιέται,
μές στ' ὄνειρο πλανιέται
μὲ ἀκούραστα φτερά.

Χαμογελάει γλυκὰ
ὡς καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἡ Μοῖρα...
Στὸ φῶς κ' ἡ πέτρα ἡ στείρα
χρυσὴ λαμποκοπᾷ.

Μυριόφωνη μιλεῖ
γύρω ἡ ψυχὴ τῆς φύσης.
(Στάσου νὰ τὴν γρικῆσεις,
ἄκου τί θὰ σοῦ πεῖ :)

— «Μὲ φύσημα πνοῆς
τὰ σπλάχνα σου δροσίζω,
θνητέ, καὶ σὲ ποτίζω
τὴ χάρη τῆς ζωῆς.

Πέρα στὴ μοναξιά
γνώριμο δρόμο δείχνω
καὶ ἀγάπης σπόρο ρίχνω
στὴν ἄπιστη καρδιά.

Σὰν ρόδο δροσερὸ
κι' ὁ πόθος πρωτανθίζει
καὶ μαγικὰ στολίζει
τῆς νιότης τὸν καιρὸ.

Ἡ πρόσκαιρη στιγμὴ
κι' ἂν ἦρθε γιὰ νὰ φύγει
κ' εἶναι γοργὴ καὶ λίγη,
μοιάζει παντοτινὴ.

Οἱ πλάνες οἱ παλιές
ξαναγυρίζουν αἰώνια,
σὰν πνέω στ' ἀνθοκλώνια
καὶ οἱς ἀθῶες καρδιές.

Καὶ πάντα θὰ περνῶ
στοῦ Χρόνου τὸ ποτάμι,
ὥς πὺ ἡ ζωὴ νὰ κάμει
τὸ γυρο τὸ στερνό». —

(1912)

ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

ΥΜΝΟΣ ΣΤΟΝ ΠΑΝΑ

Εἶναι ψέμμα πῶς ἀπέθανεν ὁ «Μέγας Πάν».

Πάντα ἀντικρύζει κανεὶς τὴ μορφή του καὶ ἀκούει τὸ γέλιο του σὰν ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὴ φύσι.

Τὸν βλέπει κανεὶς στὶς δλοπράσινες πλαγιές νὰ κατρακυλᾷ μαζὺ μὲ τὰ κοπάδια, καὶ στὶς διάφανες καὶ γάργαρας πηγές νὰ πλέκῃ εἰδύλλια μὲ τὲς Νύμφες.

Θύρσοι καὶ στεφάνια τὰ σημάδια του. Μαινάδες, Δρυάδες, Ἀμαδρυάδες τὸν ἀκλουθᾶνε καὶ τραγουδᾶνε.

Στὸ θρόισμα τῶν φύλλων ταιριάζει τὸ τραγούδι του, καὶ φέλνει καὶ λιγώνει τίς δάφνες καὶ τίς λιγαριές μ' ἓνα παθητικὸ κ' ἐρωτικὸ μοτίβο.

Πηγές, σπηλιές, κι' ὅλες οἱ πλαγιές, μαζὺ καὶ τὰ λαγκάδια, παλάτια του, λημέρια.

Μεσ' τίς βαθιές καὶ ἀνήλιαγες σπηλιές, Νύμφες καὶ Νυμφολήπτες σκαλίζουνε κρυστάλλινες κολῶνες· βωμοὺς στὴ λατρεία του.

Στὶς ρεμματιές, Νεράϊδες κρυφομιλοῦν μὲ τίς Δάφνες καὶ Πικροδάφνες γιὰ τοὺς τρελλοὺς του ἔρωτες καὶ τοὺς χοροὺς του.

Σειληνοὶ καὶ Σάτυροι σὲ διονυσιακὸ παραλήρημα, μιλᾶνε, πηδᾶνε καὶ τραγουδᾶνε γιὰ τὸν Μεγάλον τὸν Πάνα.

Μυριόστομο ἕσο ὑφώνεται ἀπὸ ἀόρατα ἔντομα· ὕμνο στὸ θεὸ τους, στὸ θεὸ μας.

Μὲ τὸ τραγούδι, τὴ φλογέρα, τὸ σουραῦλι ξεχειλίζει, καὶ σπορπίζει πέρα στὰ λαγκάδια καὶ στὶς ῥάχες ἢ ψυχὴ τοῦ δοσχοῦ, αἶνους καὶ ὕμνους στὸ ποιμενικὸ θεό.

Μικροὶ κι' ἐμεῖς στρατοκόποι, προσκυνητὲς ἦλθαμε σι' ἀπρόσιτα σὲ μιὰρὴ σκέψι λιμέρια του, νὰ κοινωνήσουμε στὴ θεία του τὴ λειτουργία, καὶ ν' ἀκούσουμε ἀπ' τὸν ἀντίλαλο τοῦ βράχου καὶ τὸ τραγούδι τῆς σταλαγματιᾶς, πῶς δὲν ἀπέθανεν ὁ Πάν.

ΔΙΟΝ. Δ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΟΛΩΜΙΚΑ

SLOWACKI — ΣΟΛΩΜΟΣ

Ἐπειτ' ἀπὸ τ' ἀποκαλυπτικὸ γιὰ τίς σολωμικὲς μελέτες κ' ἐνδιαφέρον ἄρθρο τοῦ κ. Γ. Ζώρα γιὰ τὸ «Ταξίδι» τοῦ Slowacki, ποὺ δημοσίεψαμε στὸ τεῦχος Ὀκτωβρίου, παρακαλέσαμε τὸν ἐκλεκτὸ συνεργάτη μας νὰ ἐπιτύχῃ ἀπὸ τὸ συνάδελφό του καθηγητὴ στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ρώμης κ. Ἰωάν. Maver (*) περισσότερες πληροφορίες. Δημοσιεύουμε τὴν ἐνδιαφέρουσα ἀπάντησιν τοῦ κ. Maver.

I. A.

ΦΙΛΕ ΚΑΘΗΓΗΤΑ,

Χαίρω ποὺ οἱ σύντομες, παιδρὲς καὶ γελοιογραφικὲς, μᾶλλον, ἐντυπώσεις ποῦγραψε ὁ Ἰούλιος Σλοβάκι γιὰ τὴν τυχαία συνάντησίν του μὲ τὸ Σολωμό, ἤγειραν ζωηρὸν ἐνδιαφέρον στὴν Ἑλλάδα.

Εὐχαρίστως, λοιπόν, σπεύδω ν' ἀνταποκριθῶ στὴν ἐπιθυμίαν σας νὰ δώσω στοὺς ἀναγνώστες τῆς «Ἰονίου Ἀνθολογίας» κάποια πληρέστερη χρονολογικὴ σειρὰ γύρω ἀπ' τὸ ταξίδι ἐκεῖνο, πού, πρὸ 100 χρόνων, βοήθηε μαζὺ, πάνω σ' ἓνα ἑλληνικὸ καράβι, τοὺς δύο μεγάλους ποιητές.

Ἀπ' ὅσα μοῦ γράφετε, τὸ «Ταξίδι στὴν ἱερὴ γῆ τῆς Νεαπόλεως» τοῦ Slowacki ρίχνει νέον φῶς σ' ἓνα ζήτημα πολὺ διαφιλονικούμενον στὴ ζωὴ τοῦ Σολωμοῦ. Θὰ προσπαθῶ, λοιπόν, νὰ συμβιβάσω τὴ συντομία τῶν πληροφοριῶν μου μὲ ὅσο μὲν ὑπομνηματίζω ἀκριβείαν.

Ὁ Slowacki βρισκόταν στὶς ἀρχὲς Ἰουνίου 1836 στὴ Νάπολι καὶ τὸ Σορρέντο, ὅταν ἔξαφνα παρουσιάστηκε ἡ εὐκαιρία νὰ πραγματοποιήσῃ ἓνα σχέδιον ποὺ ἐπεδίωκε πρὸ πολλοῦ, νὰ κάμῃ, δηλαδή, μὲ καλὴ συντροφιά ἓνα ταξίδι στὴν Ἑλλάδα, Αἴγυπτον καὶ Παλαιστίνην. Τ' ἀπεφάσισε καὶ στὶς 24 Αὐγούστου ἔγραψε στὴ μητέρα του:

(*) Ὁ κ. Maver γεννήθηκε στὰ 1891 στὴ Δαλματία καὶ σπούδασε στὴ Βιέννη, Φλωρεντία καὶ Παρίσι. Ἀπὸ τὸ 1914—1917 στάθηκε καθηγ. τῆς Ἱταλικῆς γλώσσας στὸ Παν. τῆς Φραγκφούρτης καὶ τῆς Βιέννης. Κατόπι διωρίστηκε Καθηγ. τῆς σλαβικῆς φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Πάδοβας καὶ ἀπὸ τὸ 1929 ὡς τώρα σ' ἐκεῖνο τῆς Ρώμης, ὅπου διδάσκει καὶ τὴν Πολωνικὴν φιλολογίαν. Ἐχει γράψῃ σημαντικὰ ἔργα γιὰ τὴ Τσεχοσλαβικὴ, Ρωσικὴ, Σερβο-κροατικὴ φιλολογία, ἰδιαίτερα δὲ ἀσχολήθηκε μὲ τὸ Πολωνὸ ποιητὴ Slowacki στὸ ἔργο του «Saggi critici su G. Slowacki», Padova, 1925.

ποιοῦσε στὴν ποιητικὴ του διήγησι τοῦ «Λάμπρου» μιὰ ποιητικο συμβολικὴ ἔνωση μεταξύ Ἑλλάδος καὶ Πολωνίας.

Ἀφήνοντας ὅμως κατὰ μέρος αὐτὴ μου τὴν ὀπτασία, ποὺ φυσικὰ εἶναι ἰσχυρὰ μακριὰ ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα, δὲν πιστεύω νὰ μὲ κατακρίνετε πὼς στάθηκα μέχρι σχολαστικισμοῦ λεπτολόγος. Μὲ τίς ἡμερομηνίες ποὺ μοῦ προμήθευσε, ἔμμεσα καὶ ἄμεσα, ὁ ἴδιος ὁ Slowacki, μπόρεσα νὰ προσδιορίσω ὅχι μόνο τὴν ἡμέρα ποὺ ὁ Σολωμὸς γύρισε στὴ Ζάκυνθο, ἀλλὰ καὶ κατὰ προσέγγισιν τὴν ὥρα ποὺ γύρισε σπῆτι του. Εἶναι ὅμως καλύτερα, ὅταν πρόκειται ν' ἀσχοληθῇ κανεὶς μ' ἓνα θέμα, νὰ τὸ ἐξαντλῇ ὁλότελα.

Μ' ἐγκάρδιους χαιρετισμοὺς

GIOVANNI MAVER

Καθηγ. Πανεπιστημίου Ρώμης

P.S. Τὸ Γραφεῖον Τύπου τοῦ Lloyd Triestino, ὅπου ἀπετάνθηκα γιὰ μερικὲς πληροφορίες σχετικὲς μὲ τὸ πλοῖο, ποῦκανε στὰ 1836 τὸ δρομολόγιο Κερκύρας—Ζακύνθου, μοῦ ἐγνώρισεν, εὐγενικά, τὰ παρακάτω :

Τὸ πλοῖο ἀνῆκε στὴν Ἰονικὴ Κυβέρνηση, λεγόταν «Ἐπτάνησος» καὶ ἔκανε δυὸ φορὲς τὸ μῆνα τὸ δρομολόγιο τῆς Κερκύρας καὶ τῶν ἄλλων νησιῶν. Τὸ πὼς ὁ Slowacki καὶ ὁ Σολωμὸς ἔκαμαν τὸ ταξίδι τους μ' αὐτὸ τὸ πλοῖο καὶ ὅχι μὲ τὸ ἀγγλικό, ποῦκανε μιὰ φορὰ τὸ μῆνα τὸ δρομολόγιο Μάλτας—Ζακύνθου—Κερκύρας, προκύπτει, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Slowacki στὸ «Ταξίδι», φῶδι 3η, στίχος 220, ὀνομάζει τὸ καράβι «Eptanissos», μὲ δυὸ ss, γιὰ χάριν τῆς ρίμας—Ilissos).

Τὸ καράβι αὐτὸ εἶχε μόνο δυὸ θέσεις, καμπίνα καὶ κατάστρωμα. Σὲ μιὰν ἀναφορὰ τοῦ Αὐστριακοῦ Προξένου στὴ Ζάκυνθο διαβάζουμε:

« Στὴ 2η θέσῃ οἱ ταξιδιωτὲς μένουν ἐκτεθειμένοι στὴν κακοκαιρία καὶ » οὐδὲν δυσάρεστο νυχτερινό, μὲ κίνδυνον τῆς ὑγείας τους, γιὰ τὴν » θέσῃ αὐτὴ τοῦ καταστρώματος δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἄνεση. Καμμιὰ » λοιπὸν κυρία ἢ καὶ γυναῖκα ἢ καὶ πρόσωπα ποὺ δὲν εἶναι συνειθι- » σμένα σὲ κακομεταχείριση, δὲ μπορεῖ νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὸ πλεονέ- » κτημα τῆς μικρότερης τιμῆς ».

Σὰς δίδω κι αὐτὲς τίς λεπτομέρειες, γιὰ τὴ συμφωνία τους μὲ τίς πληροφορίες ποὺ σὰς δίδει ὁ Slowacki, προκύπτει ἡ μεγάλη προσεκτικότητα τῶν πληροφοριῶν του καὶ ἡ ἀξιοπιστία του, ποὺ μπορεῖ νὰ ἐπεκταθῇ καὶ σ' ὅ,τιδήποτε διηγεῖται γιὰ τὸν Κόντε-Σολωμό.

G. M.

ΠΩΣ ΕΙΔΕ ΤΟ ΣΟΛΩΜΟ Ο ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΣ ΟΥΪΛΗΣ

Ὁ καθηγητὴς κ. Ζώρας, σὲ προηγούμενον τεῦχος τῆς Ἰονίου Ἀνθολογίας, μᾶς ἔδωσε μιὰ σημαντικὴ πηγὴ γιὰ τὸ Σολωμό, τίς ἐντυπώσεις τοῦ πολωνοῦ ποιητῆ Σολωμὸς, ποὺ μᾶς ἦταν ὡς τώρα τελείως ἄγνωστες. Ἐπίσης ἄγνωστες καὶ ἀχρησιμοποίητες ἀπὸ τὴ σολωμικὴ ἔρευνα, καὶ ἄς μὴν ἔχουν τὴν ἴδια σημασία, μένουν οἱ ἐντυπώσεις τοῦ ἀμερικανοῦ ποιητῆ Οὐίλνις.

Ὁ Οὐίλνις γύρω στὰ 1833 περιηγήθηκε τὴν Ἀνατολὴ καὶ πέρασε καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Γύρισε στὰ νησιά, στὴν Πελοπόννησο, πέρασε ἀπ' τὴν Ἀθήνα καὶ ἔμεινε λίγες μέρες στὴν Κέρκυρα. Ὁ Οὐίλνις ἦταν ποιητὴς μὰ ἔγραψε καὶ πεζά, ἀπ' ὅπου κυρίως ἀπόλαυσε μιὰ μεγάλη ψῆμη κατὰ τὸν περασμένο αἰῶνα.

Ὁ Οὐίλνις, 33ο ξέρω, δὲν ἔγραψε τὸ περιηγητικὸ του. Δὲν ἔδωκε βιβλίο, ὅπου νὰ μᾶς περιγράφει τίς ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν περιήγησή του, στὰ τετραπέρατα τοῦ κόσμου. Τίς ἐντυπώσεις του ὅμως ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τίς μετέδωσε σὲ προφορικὴ του συνδιάλεξη μὲ τὸ ζακυνθινὸ λόγιον, ποὺ σπούδασε καὶ ἔζησε στὴν Ἀμερικὴ, τὸ Γεώργιο Δ. Κανάλες⁽¹⁾. Ὁ Κανάλες γνώρισε τὸν Οὐίλνις στὴ Νέα Ὑόρκη γύρω⁽²⁾ στὰ 1856 καὶ ἔκανε μὲ τὸν συζήτησι στὸ Φιλολογικὸ Σύλλογον τῆς Νέας Ὑόρκης. Στὴ συζήτησι αὐτὴ, ὁ Οὐίλνις τοῦ μίλησε πλατεῖα καὶ μὲ νοσταλγία γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ποὺ τὴ γύρισε καὶ τὴ γνώρισε κατὰ τὴν περιήγησή του. Ὁ Κανάλες κράτησε σημειώσεις σχετικὲς καὶ ἀργότερα σὲ μιὰ σειρά ἀρθρῶν⁽³⁾ του στὴν Ἑβδομάδα⁽⁴⁾ γιὰ τὴ ζωὴ του στὴν Ἀμερικὴ, μᾶς ἔδωσε τίς ἐντυπώσεις τοῦ Οὐίλνις γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἀπ' αὐτὲς μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐδῶ οἱ σχετικὲς μὲ τὸ Σολωμό ποὺ τὸν ἐγνώρισε ὁ Οὐίλνις, μέσο τοῦ φίλου του ἀρμωστῆ Νούγενς στὴν Κέρκυρα τὸ 1833. Δίνω ὅλη τὴν περικοπὴ του :

« Εἶτα μοὶ διηγήθη ὅτι ἐπεσκέφθη ἐν Κερκύρᾳ τὸν λόρδον Νούγενς, τὸν Ἀρμωστήν, τὸν ναύτην, τὸν συγγραφέα, τὸν ἀρχαιολόγον, τὸν εὐγενῆ, ὅστις τὸν ἐπεδέχθη μὲ ἀνοικτὸν στήθος καὶ γυμνὸν τραχήλον, ἐντὸς μεγάλης βιβλιοθήκης ἐμπεριεχομένης ἡμισκεπῇ κιβώτια ἀρχαιοτήτων, οἰκογενειακὰς εἰκόνας, μαστίγια ἑπτῶν, τουρκικὰ πιστόλια, σφύρας

(1) Ὁ Κανάλες ἔχει γράψει μερικὰ πράγματα γιὰ τὸ Σολωμό.

(2) Πότε τὸν ἐγνώρισε δὲν σημειώνει, ἀλλὰ ξέρουμε πὼς ἦταν στὴν Ἀμερικὴ γύρω στὰ 1856.

(3) Ἀπὸ τὴ Σύμωρη, ὅπου ἔμεινε τότε ὁ Κανάλες.

(4) Ἑβδομάς Η (1891), τεῦχος 36 σελ. 4.

καὶ ἡλους, σχέδια φρουρίων καὶ ἄλλα, καὶ ὅτι ἐγνώρισε τὸν **Σολωμὸν** καὶ **Μουστοξύδην**, περὶ ὧν εἶχεν ἀκούσει πολλάκις. Μοὶ ἐπήνεσε τοὺς ὕμνους τοῦ Σολωμοῦ ὡς πατριωτικούς, ὀνομάζων αὐτὸν «**πολὺ ὠραῖον ἄνδρα μὲ μεγάλους μαύρους ὀφθαλμούς, καὶ ἐν γένει μὲ χαρακτηριστικὰ Ἑλληνικοῦ τύπου σχεδὸν ἀρχαίου ἀνδριάντος**».

Ὁ ποιητὴς ἦταν τότε (1833) ἀκόμα πολὺ νέος. Σύχναζε στοῦ Νεό-γενε, ὅπου φαίνεται τὸν ἐγνώρισε ὁ Οὐέλης. Παρακάτου ὁ Κανάλης μᾶς δίνει τίς ἐντυπώσεις τοῦ Οὐέλῃς ἀπὸ τῆ γνωριμιά του μὲ τὸ Μουστοξύδη κλπ.

Μυτιλήνη, Σεπτέμβριος 1933.

Γ. ΒΑΛΕΤΑΣ

ΛΕΩΝΙΔΑ Χ. ΖΩΗ

ΕΝ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ ΜΕ ΗΡΩΑ ΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗΝ ΚΑΛΒΟΝ

Ἐν ἐπεισόδιον σχεδὸν ἄγνωστον, ἢ μᾶλλον ὀλίγον γνωστὸν καὶ ἄξιον ἀναγραφῆς ἐπρόκειτο νὰ ταράξῃ τοὺς κύκλους τῶν εἰς Κέρκυραν περὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ γράμματα ἀσχολουμένων, διαρκούσης τῆς ἐκεῖ παραμονῆς τοῦ ποιητοῦ Ἀνδρέου Κάλβου.

Κατὰ τὸ ἔτος 1828, ἀνώνυμός τις ἀπηύθυνε πρὸς τὸν δ)ρα Γεώργιον Θεριανόν, καθηγητὴν τῆς ἀνατομίας, γεν. παθολογίας καὶ φυσιολογίας τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου, ἀνοικτὴν ἐπιστολήν, διὰ τῆς ὁποίας ἐξήτει νὰ τῷ δώσῃ γνώμην περὶ τῆς ὑπαρχούσης διαφορᾶς μεταξὺ τῶν δύο διανοητικῶν πλεονεκτημάτων, τῆς **μεγαλοφυίας** (*genio*) ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ **πνεύματος** (*spirito*) ἀφ' ἑτέρου καὶ ποῖαι αἱ κυριώτεραι συνθήκαι πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς διανοίας.

Ὁ Θεριανὸς εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 534 τῆς 10)22 Μαΐου 1828 φύλλον τῆς ἐπισήμου «*Ἐφημερίδος τοῦ Ἡνωμένου Κράτους τῶν Ἰονίων Νήσων*» ἐδημοσίευσεν ἀπάντησιν εἰς τὸν ἀνώνυμον ἐπιστολογράφον ἀναπτύσσων δι' αὐτῆς, ὅτι «ἡ **μεγαλοφυία** ἀποτελεῖ τὴν ὑψίστην βαθμίδα τῆς ἀκριβείας, εἰς τὴν ὁποίαν δύναται νὰ φθάσῃ ἡ κρίσις καὶ ὅτε τοῦτο συμβαίνει, διότι ὁ νοῦς συγκεντρωμένος εἰς τὴν διανοητικὴν ἐκείνην ἐνεργητικότητα συλλαμβάνει ὅσα σχετικὰ διαφεύγουσιν ἐν γένει τὴν προσοχὴν τῶν ἄλλων, ταξινομεῖ καὶ διαθέτει αὐτὰ οὕτως ὥστε ἀναγκαίως τὸ ἐν νὰ εἶναι τι κατ' εὐθείαν καὶ ἄμεσον ἀποτέλεσμα τοῦ ἄλλου. Τοιοῦτοτρόπως ἡ **μεγαλοφυία** ἐξετάζει τὴν ἰσχύν, τὰς σχέσεις καὶ τὰς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦνται πρὸς ἀνάπτυξιν ἑνὸς φαινομένου, βοηθουμένη δὲ ὑπὸ τῶν στοιχείων τούτων καὶ ἄλλων ὁμοίων

ἀνευρίσκει τὸν νόμον διὰ τοῦ ὁποίου ἡ φύσις διευθύνει τὰς ἐνεργείας τῆς. Ἐντεῦθεν εἰς τὸν μεγαλοφυῆ αἱ διανοητικαὶ ιδιότητες δὲν δύναται ν' ἀνταποκρίνονται ἀμέσως εἰς τὰς αἰσθήσεις, ὅπως τοῦναντίον συμβαίνει εἰς τὸν πνευματώδη.

Ἐξαιρουμένων τῶν ὁργανικῶν διαθέσεων, αἱ ὁποῖαι ὑποκείμεναι εἰς μεταβολάς, ἐξαρτωμέναις ἐκ τῆς ἡλικίας, τοῦ φύλου, τῆς ἰδιοσυγκρασίας, τοῦ κλίματος, τῶν διαφορῶν ἀσθενειῶν, τοῦ τρόπου τῆς διατροφῆς, θ' ἀπῆλθον ἐκτενὴ πραγματείαν καὶ ὅχι τὰ στενὰ ὅρια μιᾶς ἐπιστολῆς—προσθέτει ὁ Θεριανὸς—ὁ πλοῦτος ἢ ἡ πενία, τὸ μεγαλεῖον ἢ ἡ ταπεινότης ἐπιδροῦν τὰ μὲν πρὸς ἀνάπτυξιν, τὰ δὲ πρὸς καταστολὴν τῶν διανοητικῶν δυνάμεων, καὶ διὰ τοῦτο οἱ μεγάλοι ἄνδρες ἀπ' αὐτῆς τῆς παιδικῆς τῶν ἡλικίας ἐπωφελοῦμενοι τῶν διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν προσώπων, μὴ γνωρίζοντες τὰ πάθη, τὰ διαιροῦντα καὶ ταράσσοντα τοὺς μικροὺς, εὐρίσκονται ὑπὸ εὐνοϊκᾶς συνθήκας διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ταλέντων τῶν. Τοῦναντίον οἱ διατελοῦντες ὑπὸ συνθήκας ταπεινάς, προσκεκολλημένοι εἰς τὰ διάφορα πάθη, δὲν ἔχουν καιρὸν ν' ἀσχολῶνται, εἰμὴ μόνον δι' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὰς κατεπειγούσας ἀνάγκας τῆς ὑπάρξεώς των. Καὶ διὰ τοῦτο σπανίως ἀνιψοῦνται εἰς βαθμοὺς ἀνωτέρους τῆς διανοητικῆς τῶν ἱκανότητος καὶ, ἂν ποτε τοῦτο συμβῇ, ἀναγκάζονται ἐπὶ μακρὸν νὰ ὑποφέρουν σιωπηρῶς τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἄλλων τάξεων τῆς κοινωνίας.

Ὅτι δὲ αἱ περιπτώσεις αὗται ἐπιδροῦν εἰς τὸν μετριασμόν τῶν διαφορῶν καταστάσεων τῶν διαθέσεων τῆς διανοίας, γίνεται δῆλον, ὁσάκις ἀτυχῆς ἢ ἀναξία περιφρόνησις συντελεῖ εἰς τὴν ταπείνωσιν τῆς μεγαλοφυίας καὶ τὴν ἀποθάρρυνσιν τοῦ πνεύματος.

Εἰς τὰς αὐτὰς περιπτώσεις δεόν νὰ ὑπαχθῶν καὶ τὰ διάφορα εἶδη τῶν σπουδῶν, αἱ ὁποῖαι καταλείπουσαι εἰς τὸ πνεῦμα διαφορῶς ἐντυπώσεις συντελοῦν εἰς τὴν ἀνάδειξιν εἰδικῶν χαρακτήρων.

Καὶ ὄντως παρατηρεῖται, ὅτι ἡ μελέτη τῆς ποιήσεως ἀναπτύσσει τὸν νοῦν καὶ ἄγει εἰς τρέλλαν, ἐνῶ τοῦναντίον ἡ τῆς ἱστορίας καὶ ἡθικῆς ἐμπνέουν συνέσιν καὶ ἐπιδροῦν εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ἡθῶν. Ἐπίσης ἡ μελέτη τῆς μουσικῆς ἐπιδρᾷ εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ ζωηρὸν καὶ εὐθυμον τὸ πνεῦμα, — ἡ τῆς ζωγραφικῆς καταλείπει μίαν ἀνισότητα εἰς τὰ ἦθη, θερμαίνει τὴν φαντασίαν καὶ συντελεῖ ὥστε εἰς τὴν ἀστάθειαν τοῦ πνεύματος νὰ ἐνοῦται τάσις μελαγχολίας, — ἡ τῆς ἀστρονομίας καὶ τῶν μαθηματικῶν, ἐνῶ ἀφ' ἑνὸς μορφώνει τὴν κρίσιν, ἐξοικεῖ εἰς τὴν ἀκριβείαν καὶ προκαλεῖ διασκέψεις, ἀφ' ἑτέρου συντελεῖ εἰς τὰς οἰκιακὰς καὶ ἀστικὰς ἐνασχολήσεις, — ἡ τῆς ἱστορικῆς, ὡς ἐπιστήμης, καὶ τοι λεπτύνει τὸ πνεῦμα, καίτοι καταλείπει ἐντυπώσεις πρὸς σεβασμὸν τῆς ὑπάρξεως καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ, καίτοι ἀπαλ-

λάσσει τὸν ἱατρὸν τῶν προλήψεων καὶ τὸν φωτίζει νὰ μὴ συγχέῃ ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν ἀνθρωπίνην γνῶσιν μὲ ὅ,τι ἀπορρέει ἐκ τῆς αἰωνίας λογικῆς, οὐχ ἥτιον χαράσσει μίαν ἀστάθειαν χαρακτῆρος, ἐξεγείρει αἰσθήματα φθόνου καὶ ζηλοτυπίας, ἐξάπτει τὴν φιλοτιμίαν καὶ συχνὰ ἄγει τῆς ἀντιλογίας τὸ πνεῦμα νὰ ἐκδηλοῦται ἀνώτερον τῆς φωτεινῆς λογικῆς, — ἢ τῆς στρατιωτικῆς τέχνης, καίτοι καθιστᾷ τῶν χαρὰν τὸν χαρακτῆρα, συντελεῖ ἐν τούτοις ὥστε τὸ πνεῦμα ν' ἀποκτήσῃ προσοχὴν καὶ ἀδιαφορίαν διὰ τὸ μέλλον, — ἢ τῆς πολιτικῆς μελέτῃ καθιστᾷ τὸ πνεῦμα λεπτολόγον, ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν μέσων, διὰ τῶν ὁποίων δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του. Ἡ μελέτη τέλος τῆς φιλολογίας ἀλαζονεύει τὸ πνεῦμα καὶ τὸ καθιστᾷ τεραστίως προπετές, ὥστε νὰ ἔχῃ τὴν ἀδυναμίαν νὰ νομίζῃ, ὅτι ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κρίνῃ περὶ πραγμάτων, περὶ τῶν ὁποίων οὐδεμίαν ἔχει γνῶσιν.

«Ὅτι δὲ οἱ ὑποδειχθέντες ὅροι συντείνουν νὰ τροποποιήσουν τὸ πνεῦμα καὶ ἀλλοιώσουν τὴν ἐξέλιξιν τῶν φυσικῶν διαθέσεων, δῆλον γίνεται προσέτι ἐκ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι αἱ μονήρεις διασκέψεις, αἱ θεωραὶ ἐπὶ θείων ὠρεῶν, αἱ μετὰ νηστείας προσευχαί, ὁ διαρκὲς ἄγαμος βίος διαθέτουν εἰς ἐκείνην τὴν ἑπαρσιν τοῦ νοῦ, ἢ ὁποῖα προκαλεῖ τὰς ὁπτασίας τὰς ταρασσούσας τοὺς ἐρημίτας, τοὺς ἀποχωρητάς τοῦ κόσμου καὶ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι διὰ τὰς εὐσεβεῖς ἀρχὰς τῶν ὑποβάλλονται εἰς τὴν ἐπίπονον μοναστικὴν πειθαρχίαν».

(Στὸ προσεχές ἢ ἀπάντησις τοῦ Κάλβου).

Λ. Χ. ΖΩΗΣ

Ο GOLDONI ΚΑΙ Η ΚΕΡΚΥΡΑ

Ὁ Κάρολος Goldoni, διάσημος θεατρικὸς συγγραφεὺς, κωμωδιογράφος, γεννήθηκε στὴ Βενετία, τὸ ἔτος 1707, στὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνος ἐκείνου πρὶν ἦτο καὶ ὁ τελευταῖος τῆς μακρᾶς Ἱστορίας τῆς Ἑνετικῆς Πολιτείας.

Οἱ κωμωδίες τοῦ Goldoni, μὲ τὸ πλούσιο ἠθογραφικὸ στοιχεῖο ποὺ περιέχουν, μὲ τὴν τεχνικὴ διαγραφὴ τῶν ἀνθρωπίνων χαρακτήρων καὶ τῶν ἰδεῶν, ἀποκτοῦν, πολλὰς φορές, καὶ ἱστορικὸν ἐνδιαφέρον μὲ τὴν ἀναπαράστασι τῆς Βενετσιάνικης κοινωνίας καὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ συγγραφέως.

Σὲ μιὰ ἀπὸ τῆς κωμωδίας αὐτῆς γίνεται λόγος, ἐπεισοδιακῶς ἀλλὰ πολὺ χαρακτηριστικῶς καὶ γιὰ τὴν Κέρκυρα.

Δὲν εἶνε γνωστὸν, ἂν ὁ Goldoni ἔτυχε ποτὲ νὰ ἐπισκεφθῇ τὰ νησιά

τοῦ Ἰονίου ἢ καὶ τὴν Κέρκυρα, μόνο ποὺ ἀποτελοῦσε ἓνα ἀπὸ τὰ λαμπρότερα στολίσματα τῶν κτήσεων, τότε, τῆς Βενετίας. Ἀλλὰ αὐτό, δὲν ἔχει καὶ τόση σημασία. Τὸ οὐσιώδες εἶνε, ὅτι, μέσα σ' ἓνα μικρὸ διάλογο θεατρικὸ, φανερώνεται ἡ ἰδιαίτερη ἐθνικὴ ζωὴ τῆς νήσου. Τὸ θεατρικὸ ἔργο, γιὰ τὸ ὁποῖον πρόκειται, ἐπιγράφεται «Ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἀρχαιοσυλλέκτου» («La famiglia dell'Antiquario»). Ὁ ἥρως τῆς κωμωδίας, ὁ Βενετσιάνος κόμης Ἀνσελμος, μανιώδης ἀρχαιοσυλλέκτης ἀλλὰ καὶ ἐλαφρόμυαλος, γίνεται θῦμα, μεταξὺ τῶν ἄλλων, καὶ ἐνὸς ἀγύρτου, ὁ ὁποῖος τοῦ πωλεῖ ἓνα ἀρχαιοτάτο, ὅπως τὸν βεδιώνει, χειρόγραφο, ποὺ περιέχει τὰ κείμενα τῶν μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν κατὰ καιροὺς Συνθηκῶν περὶ εἰρήνης, γραμμένων ἰδιοχείρως ἀπὸ τὸν Δημοσθένη.

Τὸ πολύτιμο αὐτὸ ἀπόκτημά του, ὁ Κόμης Ἀνσελμος τὸ φέρνει, ἐνθουσιασμένος, νὰ τὸ ἐπιδείξῃ στὸν συμπατριώτη του Pantalone, ὁ ὁποῖος εἶχε μείνει πολλὰ χρόνια στὴν Κέρκυρα καὶ ἦτο, φυσικὰ, εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμῇ καλλίτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον τὴν ἀξίαν τοῦ χειρογράφου, ὡς ἐλληνομαθῆς. Ἐπακολουθεῖ, λοιπόν, ὁ ἐξῆς διάλογος μεταξὺ τῶν δύο προσώπων.

ΑΝΣΕΛΜΟΣ. — Γιὰ εἰπῆτε μου, σεῖς ποὺ ἔχετε ἀλληλογραφία ἐμπορικὴ μὲ ὅλον τὸν κόσμον, γνωρίζετε καλὰ τὰ ἑλληνικά;

ΠΑΝΤΑΛΟΝΣ. — Πῶς ὄχι! τὰ ξέρω τέλεια. Δέκα χρόνια ἔμεινα στοὺς Κορυφούς. Ἐκεῖ, ἄρχισα νὰ κάνω καὶ τὸ ἐμπόριο καὶ ὅσος καιρὸς μοῦ ἔμεινε ἀπὸ τὴ δουλειά μου ἐμάθαινα ἑλληνικά.

ΑΝΣΕΛΜΟΣ. — Τότε, λοιπόν, θὰ μπορεῖτε νὰ διαβάσετε καὶ τὴν ἀρχαία γραφὴ τὴν Ἑλληνική.

ΠΑΝΤΑΛΟΝΣ. — Νὰ σὰς εἰπῶ. Τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικά μὲ τὰ νέα διαφέρουν. Μὰ ἐγὼ ξέρω λίγο ἀπὸ ὅλα (un pochetto).

ΑΝΣΕΛ. — Ἀφοῦ εἶνε ἔτσι, θέλετε νὰ ἰδῆτε ἓνα σπουδαῖο ἔγγραφο;

ΠΑΝΤ. — Μετὰ χαρᾶς.

ΑΝΣΕΛ. — Εἶνε ἓνας κώδιξ Ἑλληνικός.

ΠΑΝΤ. — Θαυμάσια! Ἐχουν ἰδῆ ἀπ' αὐτὸ καὶ τὰ μάτια μου!

ΑΝΣΕΛ. — Ὁ κώδιξ αὐτὸς ποὺ θὰ σὰς δείξω εἶνε γραμμένος ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ χέρια τοῦ Δημοσθένη.

ΠΑΝΤ. — Τί λέτε! Μὰ αὐτὸ θὰ εἶνε πολὺ σπουδαῖο χειρόγραφο!

ΑΝΣΕΛ. — (Τοῦ δείχνει τὸ βιβλίον) Κυτάξτε λοιπὸν προσεκτικὰ. Καὶ ἂν ξέρετε νὰ διαβάσετε, διαβάστε.

ΠΑΝΤ. — (Παρατηρεῖ μὲ προσοχή). Αὐτὸ ἐδῶ, ἀλήθεια, εἶνε γραμμένο ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Δημοσθένη;

ΑΝΣΕΛ. — Βεβαίωτατα, καὶ περιέχει ὅλες τῆς Συνθήκης τῆς εἰρήνης, ὅσες ἔχουν ὑπογραφῇ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ Σπαρτιάτας.

ΠΑΝΤ. — (ἐμβρόντητος) Τίς Συνθήκες τῆς εἰρήνης τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης; Τί μοῦ λέτε! Ἀλλὰ πράγματα ἔχει αὐτὸ τὸ βιβλίον!

ΑΝΣΕΛ. — Τί ἄλλα πράγματα ἔχει;

ΠΑΝΤ.— Αὐτό, φίλε μου, εἶνε ἓνα βιβλίον μὲ τραγουδάκια ἑλληνικά ἀπὸ κεῖνα ποῦ τραγουδοῦν τὰ μικρὰ παιδάκια στὴν Κέρκυρα.

ΑΝΣΕΛ.— Δὲν ξέρεις τί σοῦ γίνεται. Καὶ τῷλεγα ἐγώ. Ἐσὺ δὲν ξέρεις νὰ διαβάσῃς Ἑλληνικά.

ΠΑΝΤ.— (δισμαρτυρόμενος). Ξέρω καὶ πολὺ καλὰ μάλιστα. Νὰ τί γράφει τὸ βιβλίον σου: «Μάτια μου, ματάκια μου, καλησπέρα μάτια μου».

ΑΝΣΕΛ.— Ἐ, λοιπόν, ὦραϊα! Αὐτὰ θὰ εἶνε τὰ κύρια ὀνόματα τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τῶν Ἀθηναίων.

ΠΑΝΤ.— Ποιῶν Σπαρτιατῶν καὶ Ἀθηναίων; Αὐτὰ τὰ λόγια θὰ ποῦν *dolce mia vita, bona sera vita mia* (γλυκειά μου ζωὴ, καλησπέρα ζωὴ μου).

ΑΝΣΕΛ.— (θυμωμένος). Δὲν γνωρίζεις, καθόλου ἑλληνικά. Αὐτὸ καταλαβαίνω. Τὸ βιβλίον αὐτό, σοῦ εἶπα, εἶνε ἓνας πολὺ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς κώδικς ποῦ τὸν ἐπλήρωσα δέκα τοσεκίνια (*zecchini*) καὶ ἀξίζει ἀπάνου ἀπὸ ἑκατό.

*
* *

Ἐδῶ τελειώνει ὁ διάλογος αὐτός, μέσα στὸν ὁποῖον κλείνονται πολλὰ ἐνδιαφέροντα καὶ χαρακτηριστικὰ πράγματα.

Ὁ Goldoni γελοιογραφεῖ, ἐν πρώτοις, εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἥρωός του καὶ συμπατριώτου του κόμητος Ἀνσέλμου, τὸν τύπον τοῦ μικροῦ καὶ ματαιοδόξου ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος, γιὰ νὰ φαίνεται ἀνωτέρας μορφώσεως καὶ διανοήσεως ἄτομον, καταντᾷ νὰ γίνῃ περίγελος καὶ εὐκολονόημα τῶν ἀπατεώνων. Καὶ ὁ κωμικὸς αὐτὸς ἥρωας εἶνε, προφανῶς, ἓνας ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τῆς ἐποχῆς του, ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἀφθονοῦσαν τότε, καθὼς φαίνεται, στὴν ἀριστοκρατικὴ κοινωνία τῆς Βενετίας, ὥστε παρεκίνησαν τὸ σατυρικὸ πνεῦμα τοῦ Goldoni νὰ τοὺς γελοιογραφῇ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἥρωος τῆς κωμῳδίας του, τοῦ Κόμητος Ἀνσέλμου.

Ἐξ ἄλλου, ἀπὸ τὸ κωμικὸν διάλογον, ποῦ εἶδαμε, ἀποκαλύπτεται ὅχι μόνον ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦτο ἡ συνήθως ὀμιλουμένη εἰς τὴν Κέρκυραν, καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τοῦ τέλους τῆς Ἑνετοκρατίας, ὅπου καὶ βιβλία κυκλοφοροῦσαν μὲ ἑλληνικά τραγούδια, ἀλλὰ—τὸ σπουδαιότερον—ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα ἦσαν πασίγνωστα στοὺς Ἑνετοὺς, γιὰ τοὺς ὁποῖους ἡ Κέρκυρα ἐθεωρεῖτο, καὶ δικαίως, ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς καταλληλότερους τόπους γιὰ τὴν εὐκόλῃ ἐκμάθησιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

«Δέκα χρόνια ἔμεινα στοὺς Κορυφούς» —λέγει ὁ συνομιλητὴς τοῦ Κόμητος Ἀνσέλμου διὰ νὰ ἐπιδείξῃ τὸ πλέον αὐθεντικὸν δίπλωμα τῆς ἑλληνομαθείας του.

Ἔτσι, μέσα ἀπὸ τὸν μικρὸν αὐτὸν θεατρικὸν διάλογον, ὁ Goldoni, χωρὶς νὰ εἶνε ἱστοριογράφος, προσφέρει, ἐν τούτοις, μίαν σοβαρὰν συμβολὴν στὴν ἱστορίαν τῆς ἐποχῆς του καὶ τῆς Κερκύρας.

Σ. ΣΩΤΗΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΩΣΤΑ ΚΑΙΡΟΦΥΛΑ

ΖΑΚΥΝΘΙΝΑ ΔΙΣΤΙΧΑ

Εἰς τὴν συλλογὴν «Ἑλληνικῶν Δημοτικῶν Τραγουδιῶν» τοῦ Ἰταλοῦ λογίου Ν. Τομμαζέο (1) ὑπάρχουν διάφορα ποιήματα τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀναμφιβόλως ἀπὸ τὴν ζάκυνθον, ὅπως δύναται τις νὰ συμπεράνῃ ἀπὸ τὴν γλῶσσαν καὶ ἀπὸ ἄλλας πολλὰς λεπτομερείας. Ἄλλως τε, εἰς ἀρχετὰ ἐξ αὐτῶν ὁ ἐκδότης σημειώνει τὴν Ζακυνθίαν προέλευσιν τῶν. Ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον ἔχουν τὰ ἐρωτικὰ δίστιχα τῆς Ζακύνθου, τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι τοῦ τὰ ἔστειλεν ὁ Σολωμός, διότι εἰς τὸν πρόλογον τῆς ἐκδόσεώς του ὁ Τομμαζέο ἐκφράζει τὰς εὐχαριστίας του εἰς τοὺς Ἑλληνας οἱ ὁποῖοι τοῦ ἐπρομήθευσαν τὸ ὑλικόν, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καταλέγει καὶ τὸν Διον. Σολωμόν. Κατωτέρω συνεκέντρωσα ἐκεῖνα μόνον τὰ δίστιχα εἰς τὰ ὁποῖα ὑπάρχει ρητὴ δήλωσις τοῦ ἐκδότης ὅτι εἶνε ζακυνθινά, καίτοι, ἐπαναλαμβάνω, εἶνε καὶ πολλὰ ἄλλα τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀναμφιβόλως Ζακυνθίαν προέλευσιν. Μερικὰ ἀπὸ τὰ δίστιχα αὐτὰ εἶνε καὶ σήμερον ἀκόμη ἐν χρήσει εἰς τὴν Ζάκυνθον, ἄλλα ὅμως ἔχουν λησμονηθῇ.

Ἐχω ἐγὼ μέσα στὴν καρδίαν
μιά λεῖμονιάν μὲ τ' ἀνθή.

*
* *

Ἦρθαν τὰ πιτσουνάκια σου, κόρη μου, στὴν ἀλλή μου
κ' ἐφάγανε τὸ στάρι μου κ' ἔπιαν καὶ τὸ νερό μου
κ' ἐπῆραν καὶ τὰ νύχια τοὺς τὸ χῶμα τῆς ἀλλῆς μου.

*
* *

Ἀνάθεμα τὰ ὅλα σου,
φαρμακερὰ ν' τὰ λόγια σου.

*
* *

Κυρά, ποῦ κάθεται ψηλὰ καὶ γνέθεις τὸ λινάρι,
δός μου κι' ἐμένα μιά κλωτὰ νὰ κάμω νὰ ζωνάρι.

*
* *

Ἐφύτρεπα βασιλικὸ κι' ἐβγήκε φιοριταμόρι
κ' ἐβγήκε καὶ τὸ πότιζε μιά πλουμισμένη κόρη.

*
* *

Τὸ κυπαρίσσι τὸ ψηλὸ ποῦ ναι στὴν Ἁγία Μαύρα,
ἔτσι εἶν' κ' ἡ μέση σου λειανή καὶ τὰ μαλλιά σου μαύρα.

(1) Ν. Tommaseo «Canti popolari Greci» 1842.

Εἶσαι ψηλὴ κ' εἶσαι λιγνὴ καὶ λιανοκοκκαλάτη,
σοῦ πρέπει νὰ σὲ βάλουνε σὲ γυάλινο παλάτι.

Καὶ ποῖος πιπτόρος σῶγραψε τὴν κοντυλένια μέση,
καθρέφτη μου Ἀλεξανδρινέ, π' ὅλον τοῦ κόσμου ἀρέσεις.

Τὴν ἐλῆά σου τὴ βαμμένη,
σοῦ τὴν ἔχω δαγκαμένη.

Τέσσερα μῆλα σῶσειλα καὶ τὸ ἔνα δαγκαμένο
κι' ἀνάμεσα στὴ δαγκασὰ σῶχω φιλι στερμένο.

Θωρῶ δεξιὰ, θωρῶ ζερβιά, θωρῶ ἓνα κυπαρίσσι,
θωρῶ μιὰ κόρη πῶπλενε σὲ κρουσταλένια βρύση.
Τζὴ οἶχνω τὸ μιντύλι μου τζὴ κόρης νάν τὸ πλύνη. . .

Νᾶμουνα πετροκάβουρας στὴν πέτραν ὁποῦ πλένεις,
νὰ σῶπιανα τὸ πόδι σου νὰ ἰδῶ τ' ἤθελε γένεις.

Νᾶμουνα σκαρτζοδετοῦλα
στὴν ψηλολιγνὴ σου ἀντζοῦλα,
νᾶμουνα λύση καὶ δέστη
στὴ ψηλολιγνὴ σου μέση.

Νᾶμουνα . . . κολέτο τοῦ λαιμοῦ σου,
καὶ τζεντουρὶ τζὴ μέσης σου καὶ φούντα τοῦ σπαθιοῦ σου.

Νᾶμουνα στὴ γῆ βελόνι,
νὰ πατῆς νὰ σ' ἀγκελιώνη.

Ξενιτεμένο μου πουλί, ἔλαβα τὴ γραφή σου,
στὸ κόρφο μου τὴν ἔβαλα κ' εἶπα: καρδιά ραῖσου!

Τὸ πουλί μου πάει πέρα,
Παναγιά, μὴν κάμη ἀγέρα!

Φύσα, μαῖοτραλάκι μου,
νὰ πᾶμε στὴν ἀγάπη μου.

Ἀσπροπαχὺν τριγώνι μου, γιὰ ἔσένα κινδυνεύω,
κι' ἀπὸ τὰ μαῦρα μάτια σου τὸ ἔλεος γυρεύω.

—Μάννα μου, σφάζομαι, Τοῦρκο δὲν πέγων,
χειλιδόνι γένομαι, τὰ δάση πέγων.

—Μάτια μου, κι' ἂν γενῆς καὶ ὅ,τι κι' ἂν κάνης,
κυνηγᾶρης γένεται καὶ μου σὲ πιάνει.

Ἄνδρας—Δὲν εἶδανε τὰ μάτια μου τέτοια μαυροματοῦσα,
τέτοια σιγαλομίλητη, καμαροπερπατοῦσα,
Γυναῖκα—Δὲν εἶδανε τὰ μάτια μου τέτοιονε κυνηγᾶρη,
νὰ κυνηγᾶ τζὴ πέροδικαις τὴ νύκτα στὸ σκοτάδι.

Πετάξου, περοδικοῦλα μου.
κι' ἔλα στὴν ἀγκαλοῦλα μου.

Ἐλα, ἔλα τὸ πουλί μου,
τώρα ποῦμαι μοναχὴ μου.

Ἐλα, μάτια μου, μ' ἐμένα,
σὰν τὴ μάνα ποὺ σὲ ἐγέννα.

Ἐλα, μάτια καὶ ψυχὴ μου,
Χάρε μου κι' ἀπαντοχὴ μου.

Λιγερὲς καὶ μαυρομάτες,
τοὺς ἀγούρους π' ἀγαπᾶτε,
μὴν τοὺς ἀπολησμονᾶτε.

Στὰ σετονάκια τὰ πλουμισμένα,
τὰ κεντησμένα τὰ ἐψηλά,
μιὰ κορασίδα εἶν' ποὺ κοιμᾶται
καὶ τὴν ἀγάπη δὲν τὴν θυμᾶται

Πάπλωμά μου κεντημένο καὶ σετόνι μου χρυσό,
ποῦν' ἢ κόρη ποὺ κοιμότουν στὸ δεξί μου τὸ πλευρό;

Καὶ καναρίνι θὰ γενῶ νᾶρθω στὴν περογυλιά σου,
νὰ κελαῖδῶ γιὰ νὰ ξυπνᾶς. . .

Ἐλάτε νὰ χορέψωμε, κοπέλλες,
κοπέλλες μαυρομάτες, μαυροφρούδες,
μαυροκόκκινες σταφίδες.

Δὲν σοῦ τὸ δίνω τὸ φιλί, γιὰτ' εἶσαι παινεσάρης,
κι' ὅθε κι' ἂν πᾶς κι' ὅθε σταθῆς ἐτοῦτ' ἀναζωνάρης.

Κι' ὁ καιρὸς θενὰ σᾶς φέρῃ
δακτυλίδι μὲς στὸ χέρι.

Ἡ γλωσσοῦλα σου ἢ καυμένη, ὅπου ἀηδονολαλεῖ,
θὰν τὴ φάει τὸ μαῦρο χῶμα, τὰ σκουλήκια καὶ ἡ γῆ.

Βάρεϊ μου μὲ τὸ σιλέτο
κι' ὅσο αἷμα βγάλω πιέ το.

Νὰ μὲ φέρουν νὰ μὲ χῶσουν μὲς τζ' ἀγκάλες σου τζῆ δυό,
νὰ μοῦ βάλουν καὶ στὰ χέρια ἕναν ἀργυρὸ σταυρό.

Ἀνίσως καὶ σοῦ φέρουνε τὰ κόλυβά μου, φάτα
καὶ πές: «Ὁ θεὸς συγχώρησε τὸν νηὸν ὁποῦ μ' ἀγάπα».

Νᾶμουνα στὴ γῆ χαλίκι
καὶ στ' αὐτὶ σου σκολαρίκι.

Νᾶμουνα στὸ σωκάρδι σου κομπὶ μαλαματένιο
νὰ φίλουνε τὸ σιῆθος σου τὸ μαργαριταρένιο.

Νὰ εἴμουνα γῆ νὰ μὲ πατῆς, πέτρα στὸ παραθύρι,
ὅπου ἀκουμπᾶς τὸν κόρφο σου, πολύτιμο ζαφεῖρι.

Νᾶτανε βολεζάμενο, ψυχὴ μου καὶ ζωὴ μου,
νὰ σ' ἔκανα χρυσὴ μοσκιὰ νὰ σ' ἔβανα στ' αὐτὶ μου.

Ἔχεις σιγήθεια γιὰ τὸ βέλο
καὶ λαιμὸ γιὰ τὸ τζογέλο.

Μαρία μου, Μαρία μου, τοῦ κόντε θυγατέρα,
ποὺ κάθεσαι στὸ πέργουλο καὶ γράφεις σιτὸν ἄερα.

Τὰ μάτια σου ἔχουν ἔρωτες καὶ τὰ μαλλιά σου μάγια.

Ψηλὰ εἶν' τὰ παραθύρια σου, σὰν καραβιοῦ κατάρτια,
οἷξε μου τὰ μαλάκια σου νὰ κάμω σκαλοπάτια.

Τζῆ κόβω τὰ μαλλιά της,
ποῦταν ἢ ὠμορφιά της.

Τζῆ βάνω δύο πιστόλαις,
ποῦτανε δύο βιόλαις.

Στὴ ρίζα κάνει κοῦνο νερό
καὶ σιτὴν κορφὴ κανέλα.

(Λέγεται, κατὰ τὸν Τομαζέο, γιὰ ἓνα ἀλληγορικὸ δένδρο ποὺ φυτρῶνι στὴ Βενετία).

Ἔχεις χέρια γιὰ μανίνια,
δάκτυλα γιὰ δακτυλίδια.

Νὰ πῶ καὶ γιὰ τ' ἀχεῖλι σου, ποῦναι σὰν τὸ κεράσι,
χριστέ μου νὰ τὸ φίλουνε καὶ ὁ κόσμος νὰ χαλάσῃ.

Ὁ ἄρχοντας τοὺς ἀγαπᾷ ὥστε νὰ συνεμπάσῃ,
νὰ μπάσῃ τὴ σταφίδα του, νὰν τοῦ τὴ λογαριάσῃ.
Κι' ἔτσι ἀρχινήσῃ ὁ καιρὸς νὰ βρέγῃ, νὰ χιονίξῃ
δὲν τοῦ δίνει καὶ τίποτε, μὰ τότε φοβερίζει.

Θυμᾶσαι ποὺ σ' ἐφίλησα μέσα στὸ μαγερεῖό σου,
κι' εἶχες τὴν πάνα μάρτυρα καὶ τὸ φουρνόξυλό σου.

Ἐμαύρισε ἡ καρδοῦλα μου σὰν τοῦ ψωμῆ τὴν πάνα,
ποὺ σ' εἶδα κι' ἐκουβέντιαζες μὲ τὸν ὀχτρό μου ἀντάμα.

Ἐπαρε τὴ ροκοῦλα σου κι' ἔλα τὴ φράχτη φράχτη,
κι' ἂν σ' ἐρωτήσῃ ἡ μάνα σου, πὲς ἔχασα τ' ἀδράχτι.

Κι' ὄντας περναῖς ἐδώθενε ἢ σφύριξε ἢ βῆξε,
πάρε χαλίκι δὲ τὴν αὐλὴν στὰ κεραμίδια οἷξε.

Νὰ χορέψω νὰ χαρῶ—τώρα πῶχω τὸν καιρὸ,
γιατὶ αὔριο παντρεύομαι—καὶ νοικοκυρεύομαι.
μπαίνω σ' ἔγνοιες, σὲ δουλειές, — σὲ μεγάλες φαντασιές.

Χαρᾶς τὴν τέτοια περγουλιά καὶ ποιά κορὰ τὴν ἔχει
νὰ στάξῃ ἀπὸ τὴ ρίζα της ροδόσταμο νὰ τρέξῃ.

Κόρη μου, τζῆ ὠμορφάδες σου μὴν τζῆ φυλᾶς τοῦ Χάρου,
μ' ἐμένα παῖξε γέλασε καὶ τὴ ζωὴ σου χάρου!

Τὰ μάτια τοῦ χελιδonioῦ καὶ τὰ δικά σου μοιάζουν,
ὄντας γυρίσω καὶ τὰ ἰδῶ μὲς τὴν καρδιά μὲ σφάζουν.

Νὰ πῶ καὶ γιὰ τὰ δόντια σου, τὰ πυκνοβιλημένα,
ποὺ σοὺ τὰ ἔχει ὁ ἔρωτας μὲ πόθο βαλημένα,
Νὰ πῶ καὶ γιὰ τὰ φρύδια σου πῶχουν κοράκου χρῶμα,
τὰ σιγήθεια σου εἶνε μάρμαρο τριαντάφυλλο τὸ στόμα.

Νὰ πῶ γιὰ τὰ μαλλιάκια σου, λεπτὰ σὰν τὸ μετᾶξι,
ποὺ κάθε τρίχα γίνεται σαῖτα νὰ μὲ σφάξῃ.

Νὰ πῶ γιὰ τὴ μεσοῦλα σου, ποὺ εἶν' σὰν δακτυλίδι,
τῶν νέων εἶνε φάντασμα καὶ εἰς σέ, ψυχὴ, στολίδι.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

— Στην αἴθουσα τῆς «Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας» δόθηκε μιὰ σειρά διαλέξεων γιὰ τὴ Ζάκυνθο, ὅπου μίλησαν ὁ κ. Α. Χ. Ζώης περὶ «τῆς ἀγάπης τοῦ Ζακυνθινοῦ πρὸς τὴν πατρίδα του», ὁ κ. Ἀντ. Μάτεσις «Σελίδες τῆς ἱστορίας τῆς Ζακύνθου» καὶ ὁ Δ. Καλογερόπουλος μὲ θέμα : «Ὁ Λομβάρδος καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ 1852—1873 ἔθνη ζήτηματα».

— Στὸ «Φιλολογικὸ Σύλλογο «*Ἀσκραῖο*» σειρά ὁμιλιῶν τῶν κ. κ. Γκόλφης, Σιγούρου, Ἀγρα, Τερζάκη καὶ Καμπάνη γιὰ τὰ 50 χρόνια τοῦ Ξενοπούλου. Αἱ διαλέξεις θὰ δημοσιευθοῦν στὸ πανηγυρικὸ τεῦχος τῆς «*Ίονίου Ἀνθολογίας*», μετὰ τὸ κλείσιμο τοῦ ἑορτασμοῦ.

— Στὸ «*Ἰταλικὸν Ἰνστιτούτο*» ὁ κ. Μαρίνος Σιγούρος μίλησε γιὰ τὸ Λεοπάρντι, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς 100ηρίδος τοῦ ποιητοῦ.

— Στὸν «*Παργασὸς*» ὁ Θέμος Ἀθανασιάδης γιὰ τὰ 80 χρόνια τοῦ Σολωμοῦ, ὁ Ἰωάν. Παναγιωτόπουλος γιὰ τὸν Κάλβο καὶ ὁ κ. Ἄνδρ. Χόρβαρτ γιὰ τὸν ἰδεαλισμὸ τοῦ Ἑθνικοῦ Ποιητοῦ.

— Στην «*Ἀγγλικὴ Στιὰ Ζακύνθου*» ὁ κ. Ν. Γρυπάρης γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Ξενοπούλου.

— Στὴ «*Δέσχη τῶν Φίλων τῆς Γαλλίας*» στὸ Βελιγράδι, ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης κ. Μ. Θ. Λάσκαρις μὲ θέμα : «Ὁ Καραγεώργης καὶ ἡ Ἑλλάς».

ΔΙΑΦΟΡΑ

— Στὸ τεῦχος Ὀκτωβρίου, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς εἰσόδου τῶν «Μουσῶν» στὸ 43ο ἔτος τῆς ἐκδόσεώς των, ὁ Διευθυντὴς τῶν κ. Α. Χ. Ζώης, μὲ δικαιολογημένο παρόπονο, παρατηρεῖ ὅτι θὰ εἶχον παύσει πρὸ πολλοῦ, μολοντί θὰ μπορούσαν πολλοὶ νὰ ὑποστηρίξουν τὸ τοπικὸ τους περιοδικό, ἐὰν ὁ ἴδιος δὲν τὸ συνετήρει «ἐκ τοῦ ὑστερήματός του».

Στις 19 Ἰανουαρίου, σὲ σχετικὴ ἀγγελία, ὁ κ. Ζώης μᾶς γνωρίζει ὅτι «μὴ θέλων νὰ διακόψῃ τὴν πνευματικὴν ἐπαφὴν μὲ ἐκλεκτοὺς συναγωνιστάς» θὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἐκδοσὶ τῶν «*Μουσῶν*», ὡς τριμηνιαία πιά, μὲ ὅλη μεταξὺ τῆς ἱστορικῆς μελέτης καὶ τῆς κριτικῆς, διανεμόμενη δὲ δωρεάν.

Σχετικῶς μὲ τὴν πέρα πάνω ἀπόφαση τοῦ κ. Ζώης, δημοσιεύει ὠραιότατο καὶ συγκινητικώτατο ἄρθρο στὴν «Καθημερινή» (Ζακύνθος) 16 Φεβρ. ὁ κ. Ἀνδρέας Ἀβούρης, μὲ τὸν ὁποῖον συμφωνοῦμε ἀπόλυτα. Τονίζουμε μονάχα, γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμη, τὸ χαμηλὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο, πὺ βρίσκεται σήμερὰ ἡ Ἑπτάνησος. Ἐξὸν ἀπὸ λιγοστὰ πρόσωπα, κι' αὐτὰ ἔξω ἀπὸ τὴν ἀρχοντιά, κανεὶς πιά δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τίποτε.

— Δὲ συμφωνοῦμε μὲ τὶς ἀγαπητὲς «*Μοῦσες*», πὺς θὰ μπορούσε ἡ ταξινόμηση καὶ ἡ καταγραφή τῶν βιβλίων τῶν τριῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Ζακύνθου (Δημοσίας) νὰ γίνῃ ἀπὸ ομάδες «τελειοφοίτων Γυμνασίων καὶ Δημοδιδασκάλων» πὺ θὰ σχηματίζαν ἐθελοντικὰ συνεργεῖα, ὅπως ἄλλοτε.

Ὅτι πρόκειται νὰ γίνῃ τώρα γιὰ τὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ζακύνθου πρέπει νὰ ναι ὀριστικὸ καὶ ἐπιστημονικόν. Δὲν πρέπει νὰ ἐπαναληφθῇ τὸ πείραμα τῆς δηθὲν καταγραφῆς τοῦ μακαρίτη Κονοφάου. Θάπρεπε λοιπὸν ἡ ὅλη ἐνέργεια τῶν εἰδικῶν καὶ ἀρμοδίων τῆς Ζακύνθου νὰ στραφῇ πρὸς τὸ Κέντρο, τὸ Ὑπουργεῖο, δηλαδή, τῆς Παιδείας καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν ἀποστολὴ εἰδικῶν ὑπαλλήλων. Θάπρεπε νὰρχόταν καὶ ἐνεργοῦσε γι' αὐτὸ αὐτοπροσώπως ὁ δραστήριος Διευθυντὴς τῆς Βιβλιοθήκης κ. Κοριτσόπουλος.

— Ἀπὸ τῆς «*Μοῦσας*» πληροφοροῦμεθα ὅτι ἡ μεταφορὰ τῆς Δημοσίας Βιβλιοθήκης Ζακύνθου ἀπεκάλυψε «δύο χιλιάδες βιβλία ἐντελῶς κατεστραμμένα, ὅκτω καὶ πλέον χιλιάδες ἡμικατεστραμμένα καὶ σκληρόβητα καὶ ἐπὶ μόνον χιλιάδες ἀκέραια, πὺ ἔχουν χάσει ἐν πολλοῖς τὴν ἀξίαν των, λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν ἀποτελοῦσι πλέον πλήρεις σειράς»!

— Ὁ Πρόεδρος τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας ἔκαμε στὶς 19 Φεβρ. ἐνδιαφέρουσα ἀνακοίνωση γιὰ τὸν ἀείμνηστο Ἄνδρ. Ἀνδρεάδη, πὺ χαρακτηρίσε ὡς τὸν «μεγαλύτερο οἰκονομολόγῳ τῆς Νοτιο-Δυτικῆς Εὐρώπης».

ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

— § 1. *Α.Γ. Προκοπίου* : Νεοελληνικὴ Τέχνη.

— § 2. *Ἐμμ. Ροδοκανάκη* : Ὁ Βοναπάρτης καὶ αἱ Ἴονιοι Νῆσοι.

— § 3. *Ἡλία Βουντιερίδη* : Ὁ Σολωμὸς καὶ οἱ Ἕλληνες.

— § 4. *Γ. Βαλέτα* : Προφορικὸι Στοχασμοὶ Σολωμοῦ.

— § 5. *Γ. Βαλέτα* : Ὁ Σολωμὸς καὶ οἱ Φαναριῶτες.

— § 6. *Φάνη Μεγαλοπούλου* : Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν καὶ ἡ ἐκδοσις Σολωμοῦ.

§ 1.— Ὁ κ. Α. Γ. Προκοπίου στὸ πρῶτο μέρος τῆς ἐργασίας του αὐτῆς γιὰ τὴ νεοελληνικὴ τέχνη μᾶς δίνει, ὅστερα ἀπὸ μιὰ γενικὴ εἰσαγωγὴ στὴν ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς τέχνης, μιὰ λεπτομερειακὴ καὶ καλὰ τεκμηριωμένη ἐξέταση τῆς ἐπτανησιακῆς ζωγραφικῆς. Τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι μιὰ πολὺ ἀξιοπρόσεκτη μονογραφία βασισμένη, μὲ εὐσυνειδητὴν ἐρευνα καὶ παρατήρηση, στὶς προηγούμενες ἱστορικὲς προεργασίες τοῦ Σ. Δεβιάζη, τοῦ Λεωνίδα Ζώη, τοῦ Δ. Πελεκάση καὶ ἄλλων. Ὁ κ. Προκοπίου ἔχει νὰ καταργᾶται τὸ πληροφοριακὸ ὕλικό του καὶ νὰ καταρτίξῃ ἓνα ἀρχιτεκτονημένο ἔργο χρήσιμο καὶ στὸν εἰδικὸ μελετητὴ καὶ στὸν ἐρασιτέχνη φιαναγνώστη. Ὁ πρῶτος κύκλος τῆς μελέτης τοῦ κ. Προκοπίου εἶναι ἡ Ἑπτανησιακὴ ζωγραφικὴ σχολὴ πὺ ἀποτελεῖ τὴν ἀναγεννησὴ τῆς νεοελληνικῆς ζωγραφικῆς. Ὁ συγγραφέας ἀφοῦ ἐξετάσει σ' ἓνα σύντομο χαρακτηρισμὸ τὴν ἐπίδραση τῶν Βενετῶν στὴν Ἑπτάνησο καὶ τὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνάπτυξη τῶν νησιῶν ὡς στὴν ἐποχὴ τῆς γαλλικῆς κατοχῆς καὶ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας, προσδιορίζει καὶ τοποθετεῖ τὸ θέμα του, τονίζοντας τὴ σημασία πὺ ἔχει στὴν τοπικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ του ἀποψη, ἀφοῦ ἡ Ἑπτάνησος ἐστάθηκε «τὸ πρῶτο ἑλληνικὸ ἔθνος», συγχρονισμένο μὲ τὴν ἐποχὴ του καὶ προοδευμένο σὰ γράμματα καὶ στὶς τέχνες, τὸν ἴδιο καιρὸ πὺ ἡ ἄλλη Ἑλλάδα ἐστέναζε ἀφώτιστη καὶ τυραννημένη κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ βάρβαρου κατακτητῆ. Ἡ ζωγραφικὴ τέχνη ἀχτινοβολεῖ στὴ Ζάκυνθο περισσότερο ἀπὸ τ' ἄλλα νησιά. Ὁ Κορῆς, ὁ Πλακωτὸς, ὁ Μόσχος, ὁ Δοξαράς, ὁ Κουτούζης, ὁ Καντούνης στολίζουν μὲ τὰ ἔργα τους τὰ σπίτια καὶ τοὺς ναοὺς τῆς Ζακύνθου. Ἡ Ζάκυνθος ὅπως στὴν ποίησιν ἔτσι καὶ στὴ ζωγραφικὴ φορεῖ τὸ ἡγεμονικὸ στέμμα καὶ σφραγίζει μὲ τὴν ὑπόρρη πνευματικὴ τῆς σφραγίδα τὴν ἐναρξὴ τῆς καλλιτεχνικῆς ζωῆς στὴ νέαν Ἑλλάδα. Ὁ κ. Προκοπίου δὲν κάνει μόνον μιὰ ξερὴ ἐπισκόπηση ἀλλὰ τοποθετεῖ τὸ θέμα του καὶ στὸ ἱστορικὸ του πλαίσιο καὶ αἰτιολογεῖ τὸ καλλιτεχνικὸ ρεῦμα πὺ παρυσιάσθηκε στὴν Ἑπτάνησο, ἐξηγώντας γιὰ τὴ Ζάκυνθο ἀναδείχθηκε καλλιτεχνικὴ μητρόπολις καὶ ὅχι ἡ Κέρκυρα πὺ ἦταν καὶ πολιτικὴ πρωτεύουσα τοῦ Ἰονίου Κράτους. Ἡ ἐξήγησή του βέβαια δὲν εἶναι ἡ σωστὴ, ἀφοῦ μέσα σὲ μιὰ κοινωνία ἀριστοκρατικὴ προσπαθεῖ νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι φορέας τῆς τέχνης ἦταν ὅχι ὁ πλοῦσιος εὐγενὴς, ἀλλὰ ὁ φτωχὸς ποπολάρος, καὶ τοῦτο γιὰ τὴν ἀναπτύχθηκε στὶς ἐκκλησίες καὶ γιὰ τὴν διάφοροι καλλιτέχνες ἦσαν λαϊκῆς καταγωγῆς. Ἀλλὰ δὲν ἔχει ὁ κ. Προκοπίου ὅτι οἱ ἐκκλησίες (στὶς ὁποῖες βέβαια ἐλείτουργοῦντο καὶ οἱ ποπολάρου) ἰδρύοντο καὶ ἐπρονικοδοτοῦντο ἀπὸ τοὺς πλοῦσιους καὶ μάλιστα συχνὰ ἦσαν καὶ ἰδιοκτησίαι τῶν οἰκογενειακῆ καὶ κληρονομικῆ; Δὲν ἔμαθε ἀκόμη ὅτι ὅλα τὰ ἀρχοντικὰ σπίτια τῆς Ζακύνθου ἦσαν γεμάτα ἀπὸ εἰκόνες ζωγράφων πὺ πληρώνοντο μεγαλόδωρα ἀπὸ τοὺς φιλότεχνους ἀρχοντες; Δὲν ἄκουσε ὅτι οἱ ἐπίτροποι τῶν ἐκκλησιῶν, πὺ παραγγέλλανε τοὺς ζωγράφους νὰ στολίσουν μὲ ἔργα τῶν τοῦ ναοῦ, ἦσαν οἱ περισσότεροι ἀρχοντες; Ἄλλο ζήτημα εἶναι ἂν μὲ τέτοια ἐξακολουθητικὰ παραδείγματα καὶ ἀναπτύχθηκε τὸ εὐγενικὸ καλλιτεχνικὸ ἐνστικτὸ σιγὰ-σιγὰ, ἐκαλλιεργήθηκε καὶ ἀναπτύχθηκε τὸ εὐγενικὸ καλλιτεχνικὸ ἐνστικτὸ καὶ στὴ λαϊκὴ τάξη, καὶ ἔφθασε ὁ Ζακυνθινὸς ποπολάρος ν' ἀγαπᾷ καὶ νὰ θαυμάζει τὰ ἔργα τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν του, ὅσο καὶ ὁ πλοῦσιος ἀριστοκράτης, καὶ οἱ λαϊκῆς συντεχνίες δείχνουν στὴ Ζάκυνθο προσοχὴ ἡ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν τέχνην ὅσο καὶ οἱ πλοῦσιες οἰκογένειες. Ὁ κ. Προκοπίου ἂν ἐξοῦσε στὴ Ζάκυνθο, ἡ ἂν ἐπρόσεχε στοχαστικώτερα τὶς ἱστορικὲς προεργασίες τοῦ Δεβιάζη καὶ τοῦ Ζώη, θὰ εἶχε πεισθεῖ ὅτι χωρὶς τὴν φιλότεχνη γενναιοδωρία τῶν Ζακυνθινῶν ἀριστοκρατῶν ἡ ζωγραφικὴ τέχνη δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἔχει τὴν πλούσιαν ἐκδήλωσιν πὺ ἔλαβε. Ὁ κ. Προκοπίου ἐξετάζει πὺς ἡ νέα ἑλληνικὴ τέχνη ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν κρητικὴν ἀγιογραφία καὶ ἀπολυτρώνεται ἀπὸ τὴν παράδοση τῆς στὴ Ζάκυνθο,

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

— Στην «**Πρόδο**» (Ζακύνθου) 7 'Οκτ. «Περιοδείες και έντυπώσεις από τα χωριά της Ζακύνθου» του 'Υακίνθου.— 'Από την ίδια εφημερίδα πληροφορούμεθα ότι η έκκλησιαστική βιβλιοθήκη Λ. Γριτζάνη ταξινομήθηκε και διατηρείται καλώς στα γραφεία της Μητροπόλεως Ζακύνθου.— Στις 16 'Απριλ. επιστολή της «**Επτανησίας**» για τον έορτασμό της 50ετηρίδος του Ξενοπούλου στη Ζακύνθο.

— Στις «**Μούσες**» (Ζακύνθου) Νοέμβριος: «Τὰ χριστιανικά μνημεία Ζακύνθου», ενδιαφέρονσα όμιλία του 'Επιμελητού των 'Αρχαιοτήτων κ. Λ. Κοριατοπούλου στο 'Εφημεριακό Συνέδριο της νήσου.— Στο τεύχος Μαρτίου δημοσιεύεται η διαθήκη της πρώτης συζύγου του Νικ. Σολωμού, ενδιαφέρον δελτίον άρθρων εφημερίδων και περιοδικών και πλούσια πνευματική επισκόπησης 'Αθηνών και επαρχιών.— Στο τεύχος του 'Ιουνίου ενδιαφέροντα επίσης «Σημειώματα περί του Α. Κάλβου» του κ. Λ. Ζώη και άρθρο για τη Βιβλιοθήκη Ζακύνθου.

— Στην «**Εχθρὰ**» (Κεφαλληνίας) Αύγουστος, 1936): «Η δρᾶσις των Κεφαλληνίων εις την Κρήτην» του κ. Σπ. Μαρινάτου.— «Τὸ πρῶτο ἔθνικο μουσεῖο στὴν Ἐπτανησο».— Στο τεύχος 'Οκτωβρίου: «Η Κεφαλληνία στὸν 13ον αἰῶνα» (πολὺν ενδιαφέρον).— Δεκέμβριος: «Ζακυνθινὴ ἡθογραφία» του κ. Κ. Ξένου.

— Στο «**Κερκυραϊκὸ Βῆμα**»: «Η παιδεία εις την Ἐπταήσον» (25 'Οκτ.) του Ρωμανοῦ.— «Ο Κερκυραϊκὸς πολιτισμὸς διὰ μέσου των αἰώνων» (15 Νοεμβρ.) του κ. Μ. Μελίκη.— «Ανακοινώσεις εις την πρώτην 'Ιόνιον Ἀκαδημίαν» (21 Νοεμβρ.).— «Ισαβέλλα Ἀλβρίτσι καὶ Μαργαρίτα Μηνιάτη» του κ. Στεφ. Βούλγαρη.— «Γιὰ τὴ δημιουργία ἀληθινῆς πνευματικῆς κινήσεως στὴν Κέρκυρα» (16 Μαΐου).— «Ἐν ἀνέκδοτο ποίημα τοῦ Γεωργ. Μαρχοῦ» (6 'Ιουν.).— Στις 4 'Οκτ. «Συμπλήρωση στὴν 'Ιόνιο Βιβλιογραφία» ἀπὸ τὴν Ἐπταήσια.

Ἐπίσης σειρά ἄρθρων τοῦ κ. Ἀρσενίου Γερωντικοῦ, πὺ ἀποδίδει τὴ νάρκη τῆς ἐπαρχίας στὴ σκληρὴ βιοπάλη καὶ ἐπιτίθεται κατὰ των «σοφῶν των Ἀθηνῶν» πὺ μὲ κάπως σχολαστικὴ ἐπισημότητα ζητοῦν νὰ μεταχειρισθοῦν σὰν μικρὰ παιδιὰ τοὺς μορφωμένους ἐπαρχιώτες» γιατί ἡ ἐπαρχία θὰ λευθερωθῇ μὲ τὴν ἴδια τῆς τὴ δύναμι. «Τὶ νὰ ποῦμε, λέγει, γιὰ τὰ ταξίδια καὶ τίς διαλέξεις των ἀθηναϊκῶν λογίων στὶς ἐπαρχίες, ὅπως προτείνει ὁ κ. Συκουτρῆς; Εἶναι βέβαια πιθανόν, πὺς ταξίδια καὶ διαλέξεις θὰ ὠφελήσουν τὴν ὑγεία των ἀγορητῶν καὶ θὰ ἐδραϊώσουν τὴ φήμη τους. Δὲν πιστεύουμε ὅμως πὺς ἡ μετεωρικὴ τους ἐμφάνιση θὰ συντελέσῃ διὰ νὰ ἀνυψωθῇ ἡ πνευματικὴ στάθμη τῆς». Ἐπιμένει ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ πνευματικὴ κίνηση στὴν πρωτεύουσα καὶ νὰ μὴν ὑπάρχῃ στὶς ἐπαρχίες, γιατί οἱ τελευταῖες εἶναι πιστὸ ἀντιφύλλισμα τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς πρωτεύουσας.

«Καλὰ θὰ ἔκαναν λοιπὸν οἱ ἀθηναῖοι λογοτέχνες, συμπεραίνει ὁ κ. Γερωντικὸς, νὰ ξελαγαρίσουν πρῶτα καὶ ν' ἀνυψώσουν τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Ἀθήνας, προτοῦ ἐπιχειρήσουν φιλολογικὲς ἐκδρομὲς μὲ ἀμφίβολη σκοπιμότητα. Γιατί μιὰ πόλη ὅπου οἱ πνευματικὲς ἀξίες ἔχουν μεταβληθῇ σὲ ὑπερέτριες των ὕλικῶν συμφερόντων, ὅπου μὲ ἀσύστολὴ ἀναίδεια θεοποιοῦνται συγγραφεῖς, πὺ ἡ ἀθανασία θὰ τοὺς κλωτσήσῃ ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς, ἐὰν τολμήσουν νὰ πλησιάσουν τὸ κατῶφλι, ποτὲ δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ σταθῇ ἐλπιδοφόρος καὶ ὁδηγητὴς φάρος μέσα στὴν πνευματικὴ ζωὴ ἑνὸς ἔθνους. Μόνον ὅταν κατορθώσουν νὰ δημιουργήσουν ἐκεῖ μιὰ τάξη πνευματικῶν ἀνθρώπων, τότε καὶ μόνον ἂς στραφούν πρὸς τὴν ἐλληνικὴν ἐπαρχία. Ἀλλὰ τότε θάναι περιττό. Τὸ φῶς τὸ ἀνέσπερο, πὺ κανένας φραγμὸς δὲν μπορεῖ νὰ τὸ σταματήσῃ, μόνον τοῦ θὰ ξεχυθῇ καὶ θὰ φωτίσῃ τὴ γλυκεῖα μας Ἑλλάδα».

— Στην «**Καθημερινὴν**» (Ζακύνθου): «Η Δημοσία Βιβλιοθήκη» (9 Σεπτ.).— Σὲ συνέχειες: «Τὰ μοναστήρια Ζακύνθου» τοῦ Μπισκίνη.— «Τὰ γράμματα ἐπὶ Ἐνετοκρατίας» (12 Σεπτ.).— «Η Ζακύνθος πρὸ εἰκοσαετίας» (2 καὶ 30 'Οκτ.) τοῦ κ. Ἀνδρ. Ἀβούρη.— «Ἀπὸ μίαν μεταπολίτευσιν ἐν Ζακύνθῳ» (7 Νοεμβρ.) τοῦ κ. Λ. Ζώη. Τοῦ ἴδιου: «Η τύχη ἑνὸς Ἀγίου Λειψάνου» (24 'Οκτ.).— Στις 14 Νοεμβρ.: «Πνευματικὰ φυτόρια ἡ Δημοσία Βιβλιοθήκη Ζακύνθου».— «Ἀνδρέας Κάλβος» (20—25 Νοεμβρ.) τοῦ κ. Σπ. Γιαννοπούλου.— «Ἐνας ἐμπαθὴς λίβελλος» (σχετικῶς μὲ ἄρθρο τοῦ Θνητοῦ γιὰ τὸν Ξενοπούλου) (28 'Οκτ.) καὶ «Νεκρολογία τοῦ Ἀγγ. Σαλούτση» (24 Νοεμβρ.) τοῦ κ. Ἀνδρ. Ἀβούρη.

— Στην «**Πρωία**» (19 'Απρ.) «Ο ἰδεαλισμὸς τοῦ Σολωμοῦ», ἡ διάλεξι τοῦ κ.

Α. Χόρβαρτ στὴν αἴθουσα τοῦ «Ἀσκραίου».— Ἐπίσης: «Στέφανος Μαρτζώκης» (ἐνδιαφέρον) καὶ «Λορένζος Μαβίλης».

— Στην «**Πρωϊνὴν**» (Ἀθηνῶν) 15 'Οκτ.: «Η ζωὴ καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ ἰδέαι τοῦ Ἰωάννου Μεταξᾶ».— Ἐπίσης «Κεφαλληνία, τὸ νησί πὺ ἠνδρώθη ὁ Κυβερινῆς. Τὶ λέγουν οἱ συμπατριῶτες τοῦ» τοῦ κ. Παπαμανώλη.

— Στὰ «**Ἀθηναϊκὰ Νέα**»: «Διατὶ θὰ γιορτάσω μόνος μου τὰ πενήντα χρόνια μου» τοῦ κ. Γρ. Ξενοπούλου.— Τοῦ ἴδιου (1 Νοεμβρ.): «Τὸ νεοελληνικὸν θέατρον», καὶ στὶς 4 'Οκτ.: «Τὰ καμώματα τοῦ Σολωμοῦ καὶ ὁ Slowacki».— Στις 20 Δεκ. «Ο Πειρασμὸς στὰ 1910 καὶ τὰ νεῦρα τῆς Κυβέλης».— Στις 17 Δεκ. «Η Φρόνη ἐνέπνευσε τὸν Πραξιτέλη καὶ τὸν Ἀπελλῆ» τοῦ Ν. Σεγκύρ.— 24 Φεβρ.: «Τὰ 50 χρόνια τοῦ Ξενοπούλου».— 3 Μαΐου: «Ἀναμνήσεις τοῦ Πάσχα στὴ Ζακύνθο» τοῦ κ. Γρ. Ξενοπούλου. Ἐπίσης ἐνδιαφέρον χρονογράφημα τοῦ κ. Σπύρου Μελά γιὰ τὴν «Προτομή τοῦ Σολωμοῦ».

— Στο περιοδικὸν «**Ἔργον**» (Ἀθηνῶν) 'Οκτώβριος: «Σολωμὸς καὶ Slowacki τοῦ κ. Γρ. Ξενοπούλου».

— Στὸν «**Ταχυδρόμο**» (Μιτυλήνης), 'Ιούλιος 1936, σειρά φιλολογικῶν σημειωμάτων τοῦ κ. Γ. Βαλέτα γιὰ τὸν Παλαμᾶ καὶ ἄλλους.

— Στὰ «**Μεσαιωνικὰ Γράμματα**» (τεύχ. Α', τόμ. 3): «Ο ναὸς τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου εἰς τὸ φρούριον Ζακύνθου» τοῦ κ. Λ. Ζώη.

— Στην «**Ἔργασία**» (16 Αὐγ.) ἄρθρο τοῦ κ. Γ. Βαλέτα γιὰ τὴ βιογραφία πὺγγραψε στὸ θάνατο τοῦ Σολωμοῦ ὁ Γ. Τυπάλδος. Ἐνδιαφέρον ἐπίσης ἄρθρο τοῦ κ. Ἰ. Μπεράτη γιὰ τὸ Σολωμό.

— Στην «**Εἰκονογραφημένην**» (Αὐγουστος): «Πὺς ἐσώθη ἡ Κέρκυρα».

— Στο περιοδικὸ «**Dante**» (Παρίσι, 'Οκτ.): «Ἀπάνσεις γιὰ τὴ σύγχρονη λογοτεχνία» τοῦ κ. Π. Σπανδωνίδη, πὺ δίδει ἐπιτυχεῖς χαρακτηρισμοὺς γιὰ τὸ ἔργο τοῦ κ. Γρ. Ξενοπούλου.

— Στὰ «**Παναγιῦπτια**» (31 'Οκτ.): «Κερκυραϊκαὶ ἀναμνήσεις.— Τὸ κρῖκε» τοῦ κ. Ἐ. Μαυρογιάννη.

— Στὸν «**Ταχυδρόμο**» ('Αλεξανδρείας), Ἀπρίλιος, ἀνταπόκρισι τοῦ κ. Μιχ. Ροδά Ἀ. Σολωμὸς καὶ Κ. Παλαμᾶς.— Αἱ προτομαὶ των στὰς Ἀθήνας».

— Στην «**Κέρκυρα**» (Κερκύρας), 24 'Οκτ. ἀναδημοσιεύεται τὸ ἄρθρο τοῦ κ. Δεβᾶση γιὰ τὴ βιβλιοθήκη Κερκύρας.— 20 Μαρτ.: «Η βιβλιοθήκη Κερκύρας, τὰ Ἀρχεῖα καὶ τὸ Ἰόνιον Πανεπιστήμιον» τοῦ κ. Περ. Ἀργυροπούλου.— Ἐπίσης ἄρθρον τοῦ κ. Καμπάνη γιὰ τὸν Σολωμό.

— Στην «**Ἐπταήσον**» (Κερκύρας), 17 Σεπτ.: «Κερκυραϊκὰ δημοτικὰ τραγούδια».— Ἐπίσης σημειώματα: «Διὰ νὰ γνωρίσωμεν οἱ Κερκυραῖοι τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου μας».— «Η ποίησις καὶ οἱ διανοούμενοι» (27 'Οκτ.).— «Κερκυραϊκὰ γλωσσολογικά».— Στις 21 Μαΐου συνεργασία γιὰ τὴν ἔνωση τῆς Ἐπταήσου των κ.κ. Μητροπολίτη Ἀθηνᾶγορα, Κ. Καροφύλα, Δάση, καὶ Ἀντ. Μάτεσι.— Ἐπίσης ἡ μελέτη «Η νῆσος Κέρκυρα, ἡ Μελίτη καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος».

— Στους «**Παξοὺς**» (10 'Οκτ.): «Ο θάνατος τοῦ Ἀρχιδουκὸς Σαλβατόρ».

— Στὴ «**Ζακυνθινὴ Φωνὴ**» σειρά σημειωμάτων τοῦ κ. Λ. Χ. Ζώη: «Διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὰς τοποθεσίας Ζακύνθου».— Στις 18 'Οκτ. ἐνδιαφέρον λογογραφικὸν ἄρθρον τοῦ κ. Δ. Δάση «Ἐπιβαλλομένη ὑποχρέωσις».

— Στο «**Ρόδο**» (Ζακύνθου), 1 Μαρτ., ὑποστηρίζεται ἡ μεταφορὰ των ὁστών τοῦ ποιητοῦ των «Σπουργιτών» στὴν πατρίδα του.

— Στο νέο περιοδικὸ «**Ξεκίνημα**» (Ζακύνθου), Μάρτιος, ἐν ὥραιο ποίημα τοῦ Γιάννη Τσιλιμίκη: «Στὸ θάνατο ἑνὸς δέντρου».— Ἀπρίλιος: Ποιήματα Σιγούρου, Δ. Ρώμα, πεζογράφημα Ἀνδρ. Ἀβούρη καὶ φιλολογικὰ σημειώματα.

— Στὸν «**Independant**» (Θεσσαλονίκης), 10 Νοεμβρ.: «L'insurrection Serbe et son contre-coup parmi les Grecs» τοῦ καθ. τοῦ Πανεπιστημίου κ. Μ. Λάσκαρι.

— Στο τεύχος Νοεμβρίου, μὲ τὸ ὁποῖο ἡ «**Ελληνικὴ Ἐπιθεώρησις**» μπῆκε στὸ 30 χρόνο τῆς ἐκδόσεώς της, συνεργασία τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, των κ.κ. Μαλακάση, Βορέα, Βέν κ. ἄ.— Ἐπίσης ἀναδημοσιεύεται ἀπόσπασμα τοῦ κ.κ. Προγράμματος πὺ δημοσιεύθηκε στὸ Ἀ. φύλλον τῆς, στὰ 1907.— Πόλλοι διαπρεπεῖς λόγοι λένε τίς κρίσεις τους γιὰ τὴν 30ετηρίδα. Δημοσιεύεται ἐπίσης ἐπιστολή τοῦ κ. Ρουσσελ γιὰ τὸ «Σούνιο τοῦ Μορέας».— Στο τεύχος Ἰανουαρίου: «Ἐνα γράμμα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἀνδρ. Κάλβου» τοῦ κ. Γ. Ζώη.— Στο τεύχος

Σεπτέμβρ., ἐνδιαφέρον ἄρθρο τοῦ Γ. Γεωργακοπούλου «Γιὰ τὸ Σούνιο τοῦ Μο-
ρεᾶς».

Στὸ τεῦχος Μαρτίου : «Ἀνέκδοτα Κυπριακὰ ποιήματα» ἀπὸ τῆ Μαρκιανῆ
Βιβλιοθήκῃ τῆς Διδος G. Rojaghi. — Τὸν Μάη : «Δώδεκα τραγούδια τοῦ Ἑδ-
Μαίρικε, παραφρασμένα ἀπὸ τὸν Ποριώτη».

— Στὴν «Καθημερινή» 6 Ὀκτ. «Ἐν περιέργον ἔγγραφον τοῦ παρελθόντος
αἰῶνος. Ἐπιστολὴ τοῦ Νέγκους Θεοδώρου πρὸς τὸν Πρίγκηπα Ἑρνέστον τοῦ
Σάξ-Κοβούργου. — 12 Ὀκτ : Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς Μεγ. Αἰκατερίνης. Μία πε-
ρίεργος ἐπιστολὴ πρὸς τὸν «Αὐτοκράτορα τῶν Ἑλλήνων Κωνσταντῖνον Γ'». — 26
Ὀκτ. : «Συνέδριον Αὐτοκρατόρων. Ἡ ταπείνωσις τῆς Ἀμαλίας ὑπὸ τοῦ Ναπο-
λέοντος Γ'». — 16 Νοεμβρ : «Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλληνικῶν Βιβλιοθηκῶν.
Πῶς συνεκρότηται ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς» τοῦ κ. > Σπύρου Μινώτου.

Στις 19 Ὀκτ. «Ὁ Κων. Νικολόπουλος καὶ ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀνδριταίνης»
τοῦ κ. Τσελάλη. — 12 καὶ 26 Ὀκτ. ἐπιστολαὶ Δ. Ρώμα καὶ Γερ. Σπαταλά γιὰ τὸ
«Σολωμικὸ πρόβλημα». — 16 Νοεμβρ : «Slowachii καὶ Σολωμός» τοῦ κ. Ἰωάν.
Θωμοπούλου.

Ἐνδιαφέροντα τὰ ἱστοριογραφικὰ σημειώματα τοῦ Φανῆ Μιχαλοπούλου : «Ἡ
Νεοελληνικὴ παράδοση. Σκέψεις πᾶνου στὴν ἐθνότητα».

Ἐπίσης «Παραδόσεις Προαστείων διὰ τὸν Ὀθωνα» (2 Δεκ.) καὶ «Τὸ κόμμα
τῶν Ναπαίων καὶ ὁ Καποδίστριας» (14 Δεκ.) τοῦ κ. Δ. Γατοπούλου. — «Ὁ ψυχά-
ρης καὶ τὸ Νόμπελ» (7 Δεκ.) «Ἡ διάλεξις τοῦ Σικελιανοῦ στὸν Παρνασσό» (16
Δεκ.). — Στις 21 Δεκ. «Ἡ ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Κεφαλωνίτες» τοῦ Γιάννη
Βλαχογιάννη. — Στις 22 Φεβρ. «Ἡ Ἀκαδημία καὶ ὁ Σολωμός» τοῦ κ. Αἰμ.
Χουρμούζιου. Ἐπίσης ἡ διάλεξις τοῦ Μαν. Τριανταφυλλίδη στὸ φιλολογικὸ μνη-
μόσυνο τοῦ Πάλλη στὸ Ἐθνικὸ Θέατρο. — Στις 26 Ἀπρ. «Τὶ περιλαμβάνει τὸ
Ἀρχεῖον Ὀθωνος» τοῦ κ. Ν. Ἀναστασοπούλου. Ἐπίσης ἡ διάλεξις τοῦ κ. Θεμ.
Ἀθανασιάδη «Τὰ 80 χρόνια τοῦ Σολωμοῦ», καὶ «Ὁ κίνδυνος τοῦ Σολωμοῦ» τοῦ
κ. Γερ. Σπαταλά.

Πολὺ ἐνδιαφέρον ἐπίσης τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Α. Ζώη γιὰ τὴν προτομὴ τοῦ
Μαίτλανδ στὴ Ζάκυνθο.

Στις 4 Μαρτ. ἄρθρο τοῦ κ. Α. Ζώη γιὰ τὴ Βιβλιοθήκῃ Αἰγίνης.

Στις 17 Αὐγ. «Τὸ δῆθεν Σολωμικὸ Πρόβλημα καὶ ὁ κ. Α. Ζώης» τοῦ Γερ.
Σπαταλά. — 10 Αὐγ. «Καὶ πάλιν τὸ Σολωμικὸ Πρόβλημα» τοῦ κ. Α. Ζώη. Ἐπίσης
«Κατηγορῶ τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν» τοῦ Βλαχογιάννη.

— Στὸ Messenger, 2 Ἰουλίου : «Études Héptanésiennes» τοῦ κ. Σπ. Παπᾶ.

— Στὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» (Σεπτέμβριος) : «Φῶτος. Πολίτης» ἐξ ἀφορ-
μῆς ἄρθρου τοῦ Γ. Ἀθανασιάδη, ἀπὸ τὸν κ. Σπανδωνίδη. κ. ἄ. «Κυπριακὰ ἐρω-
τικά ποιήματα» τοῦ κ. Ἀντ. Ἰντιανοῦ. — «Ἀρμένιοι καὶ Κύπρος».

— Στις «Μακεδονικὲς Ἡμέρες» (Δεκέμβριος) : «Αἱ σχέσεις τῆς ἑλληνικῆς καὶ
Τουρκικῆς μουσικῆς» τοῦ Μαχμούτ Κιοσεμιλά.

— Στὴν «Ἑστία», 23 Μαΐου : «Πῶς συνεζήτησαν οἱ Ἀγγλοὶ τὴν παραχώρη-
σιν τῆς Ἑπτανήσου. Ἡ ἱστορικὴ μάχη εἰς τὰς Ἀγγλικὰς Βουλὰς», «Ἡ Αὐτοκρά-
τειρα Ἐλισάβετ εἰς τὴν ἑπαινὶν Καποδίστρια» (20 Ἰουν.) καὶ «Ἡ εἴσοδος τοῦ
Χαρ. Τρικούπη εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον» τοῦ κ. Δ. Γατοπούλου. — Τοῦ ἰδίου :
«Οἱ ἀγῶνες τοῦ Γκίλφορντ διὰ τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν».

— Στὸ «Ἐλεύθερο Βῆμα», δύο ἐνδιαφέροντα ἄρθρα τοῦ Καθηγ. κ. Κ.
Ἀμάντου : «Οἱ Βιβλιοθηκαὶ καὶ τὰ βιβλία καὶ ἡ ἐπιστήμη». — Τὴν 1 Μαρτ.
ἄρθρο τοῦ Μ. Ροδά γιὰ τὴν κατάντεια τῆς Βιβλιοθήκης Ζακύνθου.

— «Le Journal du Centenaire» — καθημερινὴ ἐκδοσις τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ
ἐορτασμοῦ τῆς 100τηρῆς τοῦ Πανεπιστημίου, ἐν παραρτήματι τοῦ Messenger
d'Athènes (ἐνδιαφέρον πληροφορικῶς).

— Στὴ «Νέα Ἑστία», 15 Σεπτ. «Τετσετὴ Σολωμονικὸ μνημόσυνο στὴ Ζά-
κυνθο», τοῦ Γ. Βαλέτα, «Τὰ 25 χρόνια τοῦ Σπαταλά» τοῦ Τ. Ἀγρα, Ἀνδρέας
Πασκαράτος καὶ Jean Rio» τοῦ κ. Ν. Βέη, «Τὰ τυπογραφεῖα καὶ τὰ βιβλία τῆς
Βενετίας» τοῦ κ. Δ. Μάργαρη. Ἡ ἐπαρχία καὶ οἱ ἄσπονδοι φίλοι τῆς» τοῦ κ. Γ.
Βαλέτα. — Στὸ τεῦχος Μαρτίου : «Σολωμός καὶ Ρήγας» τοῦ Ν. Βέη.

Ἐπίσης : «Ἡ Ὁδὴ εἰς Ἰονίους» μελέτη τοῦ κ. Ζώρα «Ἑπτανησιακαὶ οἰκο-
γενεῖαι τῆς Κύπρου» τοῦ κ. Ν. Λανίτη, «Οἱ Εβραῖοι τῆς Ἑπτανήσου καὶ ἡ Ἑ-
πτανήσος» τοῦ κ. Γρ. Κασιμάτη, «Ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ Βαλαωρίτη» κ.τ.λ.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

Κεφάλαιο Μετοχικὰ καὶ

Ἀποθεματικά. . . . Δρ. 1.205.000.000.—

Καταθέσεις » 10.193.000.000.—

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ἐν Ἀθήναις

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ εἰς ὅλην
τὴν Ἑλλάδα

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΕΝ ΑΙΓΥΠΤῳ Ἀλεξάνδρεια

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ εἰς ὅλας τὰς χώρας

τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἐκτελεῖ πά-
σης φύσεως τραπεζικὰς ἐργασίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν
καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντας
ὁρους. Δέχεται δὲ καταθέσεις (εἰς πρώτην ζήτησιν,
ἐπὶ προθεσμίᾳ καὶ ταμιευτηρίῳ) μὲ λίαν εὐνοϊκὰ
ἐπιτόκια.

HELLENIC BANK TRUST COMPANY,

NEW YORK, 51, MAIDEN LANE

Ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος
συμφώνως μὲ τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρ-
κης, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἑλλήνων.

Κεφάλαια ὁλοσχερῶς καταβεβλημένα \$ 1.350.000

ΤΑ ΣΤΙΛΠΝΑ ΔΟΝΤΙΑ ΔΙΔΟΥΝ ΛΑΜΠΡΟ ΧΑΜΟΓΕΛΟ

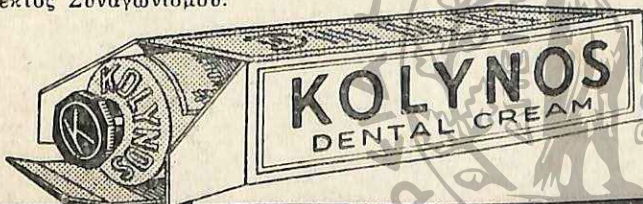

Με «ΚΟΛΥΝΟΣ» και σεις θα
αποκτήσετε λαμπρό χαμόγελο.

Είναι τόσο εύκολο όταν χρη-
σιμοποιήτε «ΚΟΛΥΝΟΣ»...
Η «ΚΟΛΥΝΟΣ», προσδίδει εις
τά δόντια γοητείαν εύχάριστον
εις τὸ βλέμμα.

Μὴ λησμονεῖτε, ὅτι ἡ «ΚΟΛΥ-
ΝΟΣ», εἶναι ἡ πλέον ἀποτελε-
σματική. Διαρκεῖ δύο φορές
περισσότερον ἀπὸ τὶς ΚΟΙΝΕΣ
ὁδοντοκρέμες, διότι χρησιμο-
ποιεῖτε μόνον τὸ ἥμισυ τῆς πο-
σότητος ἀπὸ οἰανδήποτε ἄλ-
λην. Δοκιμάσατε τὴν τεχνικὴν
τῆς ξηρᾶς φήκτρας μὲ ἓν καὶ
ἥμισυ ἐκατοστόμετρον «ΚΟΛΥ-
ΝΟΣ». Θὰ ἐκπλαγῆτε ἀπὸ τὰ
ἀποτελέσματα.

Ἐτιμήθη εἰς τὴν Χ καὶ ΧΙ
Διεθνή Ἐκθεσιν Θεσσαλο-
νίκης μὲ Μέγα Βραβεῖον
ἐκτὸς Συναγωνισμοῦ.

ΜΩΡΙΣ ΦΑΡΑΤΖΗ Α.Ε., ΟΔΟΣ ΣΚΟΥΛΕΝΙΟΥ 3 - ΑΘΗΝΑΙ